RÁDAY MIHÁLY

UNOKÁINK SEM FOGJÁK LÁTNI

RTV–MINERVA

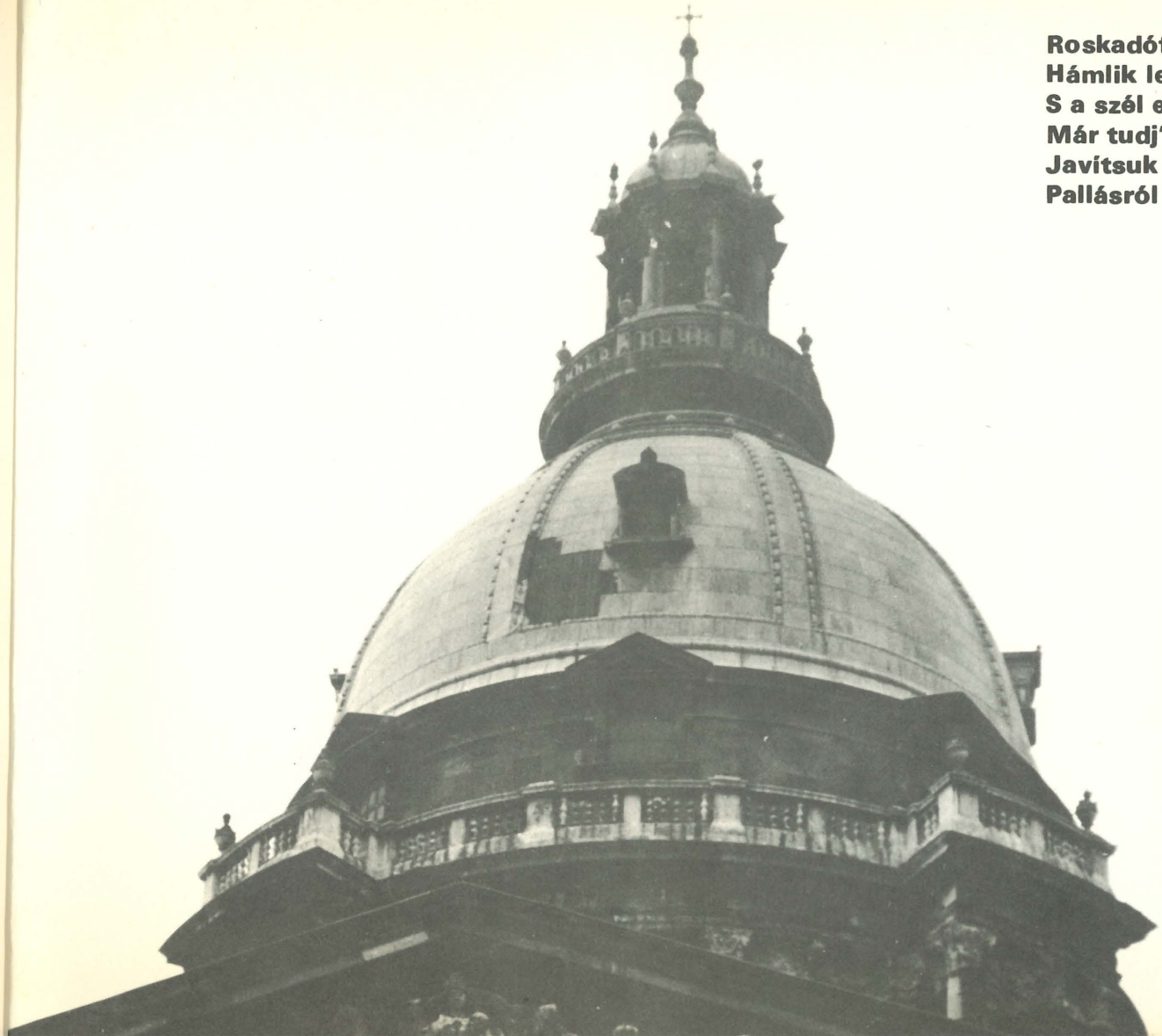

Roskadófélben van a ház,
Hámlik le a vakolat,
S a szél egy darab födéllel
Már tudj' isten hol szalad;
Javítsuk ki, mert maholnap
Pallásról néz be az ég . . .

(Petőfi Sándor)

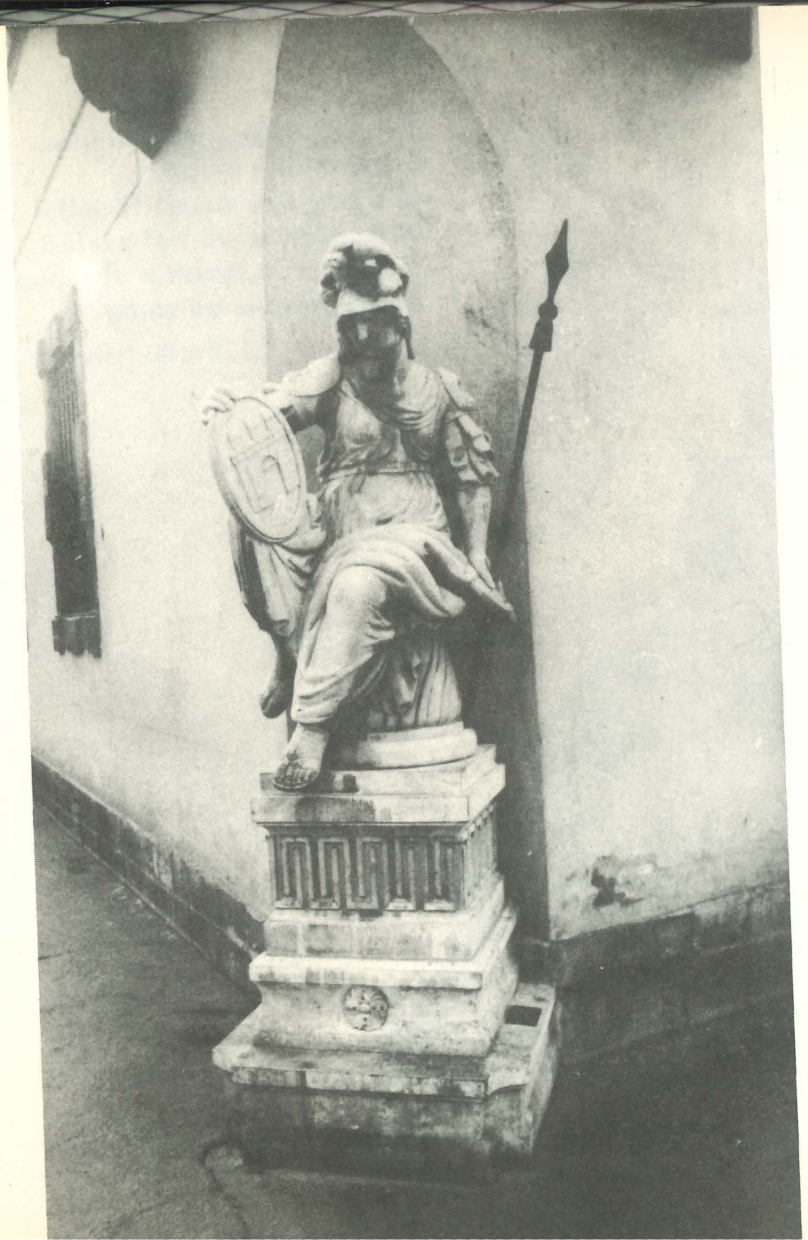

RÁDAY MIHÁLY

UNOKÁINK SEM FOGJÁK LÁTNI

avagy
Városvédő Pallasz Athéné kezéből
időnként ellopják a lándzsát

RTV–MINERVA · BUDAPEST · 1982

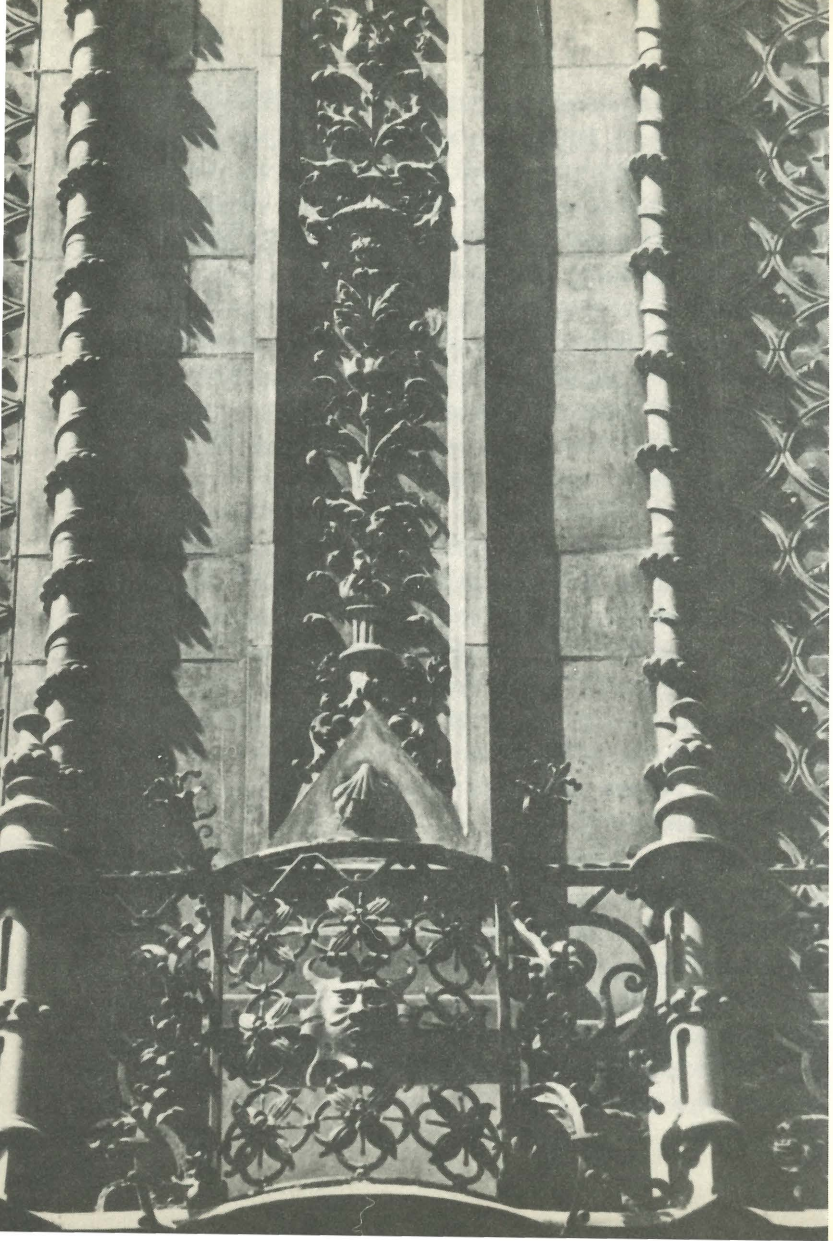

Ybl Miklós, a legnagyobb magyar építészek egyike, nemcsak az Operát, a Közgazdaságtudományi Egyetem épületét, a Várkert Bazárt és Kioszkot vagy a Bazilikát építette, hogy csak néhány példát soroljak föl ma is álló alkotásai közül, de tervezett korlátot (ma a Palota úton látható még), lánckorlátot (a Dimitrov téren), lámpát (végig álltak a Duna mindkét partján), sőt még arra is gondolt, hogy rendbe hozza azt a tűzfalat, ami elé épít. Ez utóbbi látható ma a Lánchídtól jobbra, mert az Ybl által épített ház a háborúban elpusztult, de a tűzfal díszítése megmaradt.

A városvédő munka, amelyre a televízió képernyőjéről próbálom felhívni a nézők figyelmét – ez a könyv is ezért született –, mindannyiunk érdeke. Hiszen olyan városban élni, amely **csak** praktikus, célszerű, modern – unalmas.

Természetesen jó lenne, ha a lakótelepek változatosabbak lennének, s ezért többet tehetnénk. De legalább a régebben épült negyedek, amelyek eleve változatosnak, díszesnek épültek, hadd maradjanak meg a maguk sokszínűségében. Ha minden kovácsoltvas és tölgyfa kaput vagy portált szögletes vas- és alumínium keretekre cserélünk; ha minden lépcsőházból kidobjuk a kovácsoltvas csillárt, s helyére „fürdőszoba"-burát teszünk; ha mindenütt kicseréljük a régi mesterek készítette liftajtókat egyenliftajtókra, az utcák lámpáit egyenlámpákra, a padokat egyenpadokra; ha fürdőszobáinkban a cirádás csempéket hagyjuk leesni a falról; ha a házak szép, színes ólomüveg ablakait hagyjuk összerogyni, vagy egyszerű üvegre cseréljük; nos, akkor környezetünk minden

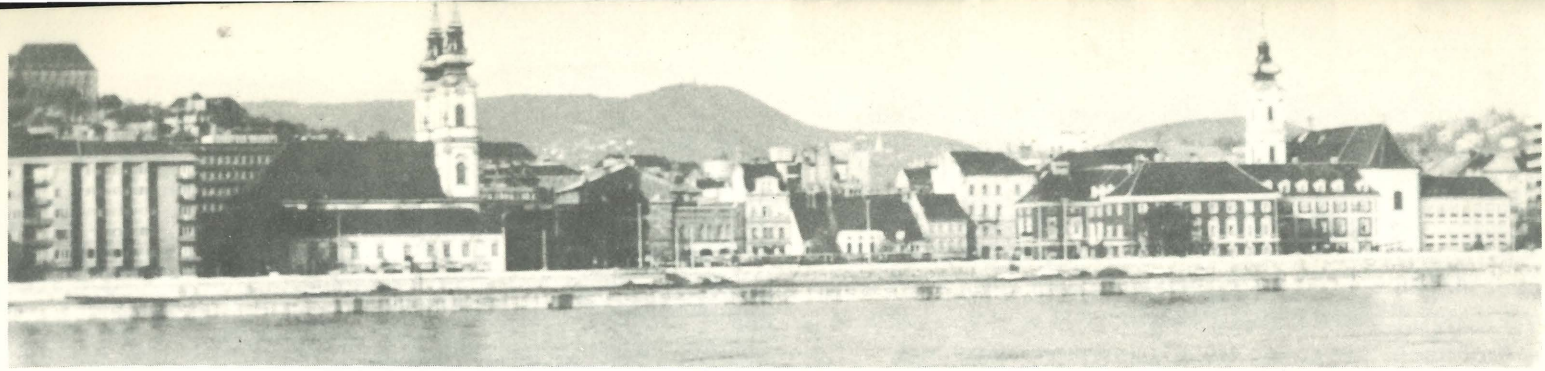

részlete egyforma egyenruha lesz, dísztelen, **csak** célszerű.

Ráadásul környezetünket megvédeni az egyenruhásítástól, az elsivárosodástól, a nemzeti vagyont megóvni – még gazdaságos is.

Egyre-másra jelennek meg olyan nyilatkozatok, amelyek azt bizonyítják, hogy az ország elhagyott és elhanyagolt kastélyait felújítani, rendbe hozni és újra használni sokkal olcsóbb, mint új épületet emelni ugyanarra a célra. A régi megóvása gazdaságosabb, mint a **mindenáron** újat akarás. Elképzelhetjük, hogyha erre néhány évtizeddel korábban jövünk rá, mennyivel olcsóbban megvalósíthattuk volna ugyanezt a programot.

Viszont, ha már úgy alakult, hogy az új építése mellett a régi becsülete, értéke csak mára lett igazán nyilvánvalóvá, akkor most legalább teljes odaadással kellene azon munkálkodnunk, hogy a **felismert** igazságot mindenki elfogadja, és magára nézve kötelezőnek érezze. Ma már a teljes városrészek megmentésének („rehabilitációjának") igénye is természetes, része a kormányprogramnak. Régebben milyen harc dúlt még a műemlék épületekért is!

Dercsényi Dezső (akitől az építészet történetét tanultam valamikor a Bölcsészkaron) írta meg a Batthyány téri műemlékek megmentésének történetét (Mai magyar műemlékvédelem, Magvető, 1980.). 1952-ben Ortutay Gyulát „. . . Rákosi Mátyás hívatta, és parlamenti dolgozószobájában fogadta. Elképzelhető – mondta Rákosi –, hogy egy nap Sztálin elvtárs ellátogat Budapestre. S mit lát majd a budai oldalon, ha belép ebbe a szobába? Templomtornyokat egymás mellett. . . A Szent Anna és az Erzsébet apácák templomát tehát le kell bontani. . . Ortutay ellenállt, azzal érvelve, hogy ezek műemlékek. Akkor majd a metró építése során össze fognak omlani. . . – zárult a beszélgetés." El is készült a Batthyány tér „rendezési terve", amely a műemlékegyüttes lebontását előírta. Született olyan döntés is, hogy a metróépítés következtében az Erzsébet apácák temploma **már** úgy megsérült, hogy életveszélyessé vált, tehát lebontandó. . . A nagyszerű építészeti együttes végül is csak néhány, történelmi értékeinket szerető, védő, lelkes és elég ravasz ember ügyességének köszönheti, hogy megmaradt.

Sajnos nagyon sok minden pusztult el építészeti és városképi értékeink közül a felszabadulás óta. Éppen az előbb említett felismerés hiánya miatt. Még ma is vannak olyan épületcsodáink, amelyeket a háborúban aránylag mérsékelt károsodás ért, mégsem hoztuk helyre őket az azóta eltelt 37 év során. **Ezért** kerül vagy kerülne ma nagyon sok pénzbe a helyreállításuk. Ilyen például a Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga, amelynek az ostrom alatt **csak** a teteje szakadt be. Ma pedig három és fél évtized után, már szörnyű állapotban van. Igaz, a gyönyörű épület még ma is olyan nemzeti kincsünk, amely megérné a reá fordítandó összeget, munkát. De csak a zsinagógáknál maradva, akár a tokajit vagy a gyöngyösit is említhetném.

Szükségtelen bontások még a 60-as években is történtek. Mai észjárásunkkal megpróbáltuk volna megmenteni Ybl Miklós margitszigeti fürdőjét, a Lloyd palotát, az Akadémia melletti telken a volt Európa Szálló díszterm ét, talán a Nemzeti Szalon épülete is megúszta volna... A magyar kulturális életet népszerűsítő intézmény kastélyát **eladtuk** Bécsben, és építettünk új, modern házat helyette. Vagy gondoljunk például eltűnt köztéri szobrainkra, indokolatlanul megváltoztatott utcaneveinkre...

Eszembe jut, hogy az Országház előtt a Kossuth-szobrot is kicseréltük az 50-es években...

Ezekről a múltbéli dolgokról talán nem is kellene szót ejteni, de – sajnos – emlékük ma is visszaköszön. A Tudományos Akadémia előcsarnokából csak négy-öt éve távolították el azt a domborművet, amelyet Holló Barnabás készített: **Erzsébet királyné Deák Ferenc ravatalánál.** A pesti emléktáblák közül Holló műve még a Wesselényi-dombormű a Kossuth Lajos utcában, a templomfalon, de az Akadémia alapításának emlékére készült is, amely az épület külső falán áll. Sem Ferenc József 1898-ban meggyilkolt felesége, sem az 1876-ban elhunyt Deák (mindkettőjükről utak, híd, terek vannak elnevezve ma is), sem pedig a szobrász nem tett semmi törvénybe ütközőt az utóbbi években. Miért jobb hát a szép dombormű helyén a csupasz fal?

A történelem sorsfordulóin megesik, hogy az előző rend urai iránt érzett gyűlölet „tárgyrombolásban" is megnyilvánul. Ha a szegények a földesúr önkényét a kastély elpusztításával „bosszulják meg", az a hirtelen indulatok pillanataiban még érthető. Manapság viszont már nem. Ideje, hogy higgadtan értékeljük történelmünk tárgyi emlékeit.

Az ötvenes években megváltozott utcanevek közül sok **ismét** változott, de sohasem az eredetire. Vajon miért nem? Az utcanévváltozások ma is sokszor érthetetlenek. Annyi új utca épül, miért volt szükség arra, hogy (csak egy példát említek) a századfordulón már meglevő Pázsit utcát újrakereszteljük? Ma Hébelt Ede utca a neve. Tévedés ne essék, nem Hébelt Ede ellen van kifogásom, hanem a hagyományos utcanév megváltoztatása ellen.

Holló Barnabás domborműve még visszahelyezhető, néhány szép köztéri szobrunk még előkerülhet. Ha egyszer sort kerítenénk az utcanevek újbóli átgondolására, néhány meggondolatlan átkeresztelésen lehetne még változtatni. A lebontott ház azonban nem épül újjá –

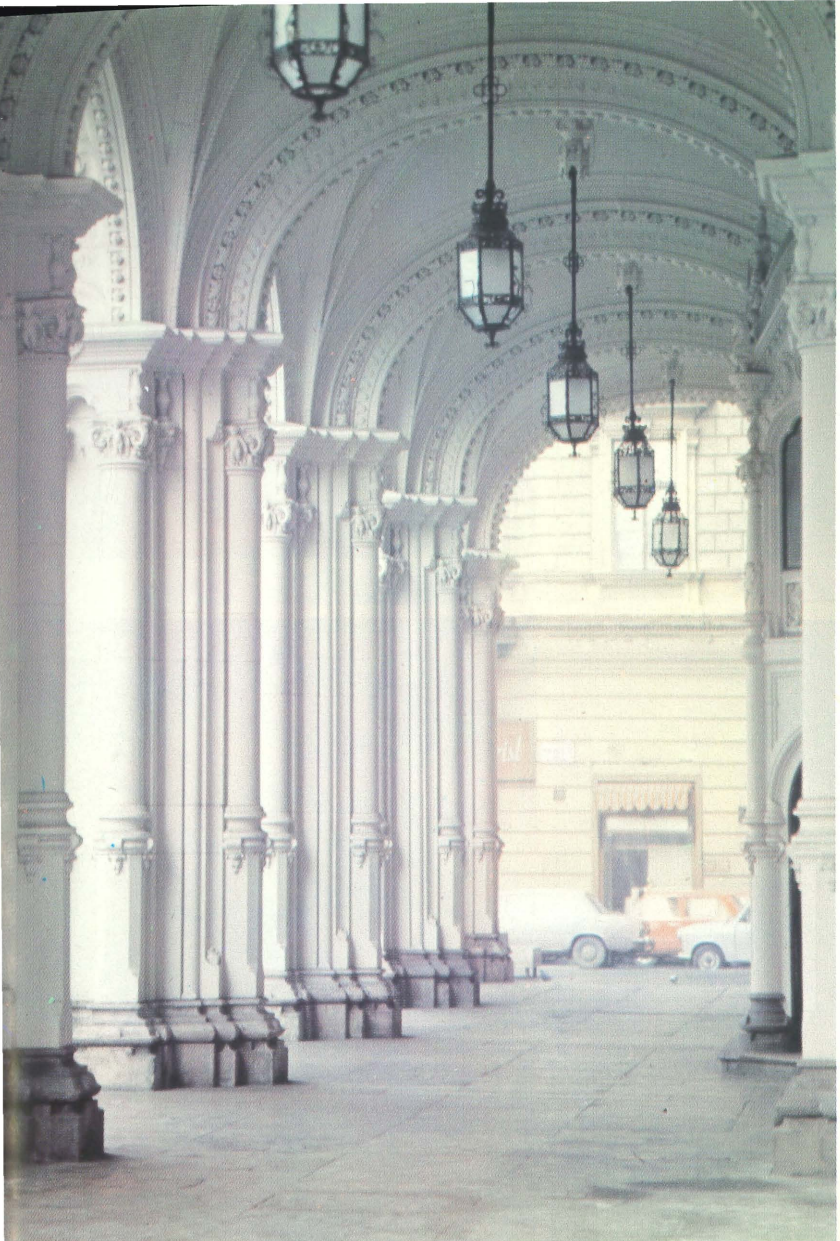

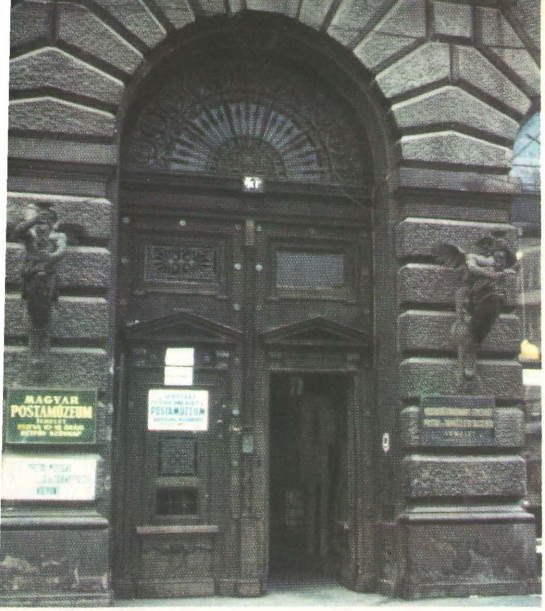
MAGYAR
POSTAMÚZEUM

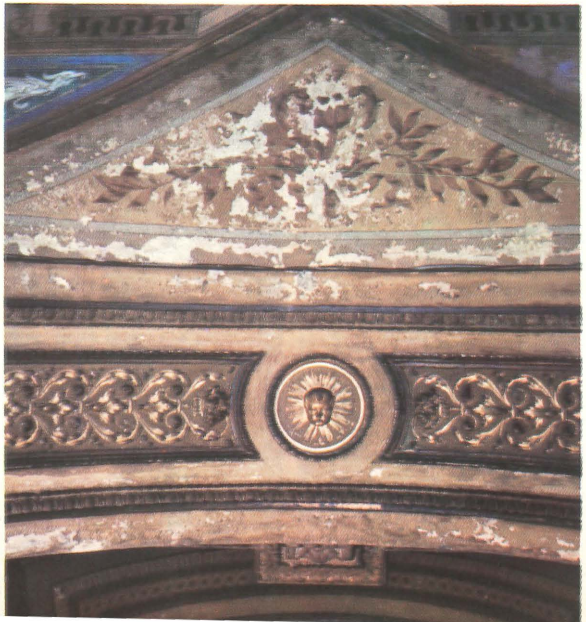

SZÉKESFŐVÁROSI CZIPÉSZ IPARTESTÜLET
ÉPÜLT·1905·

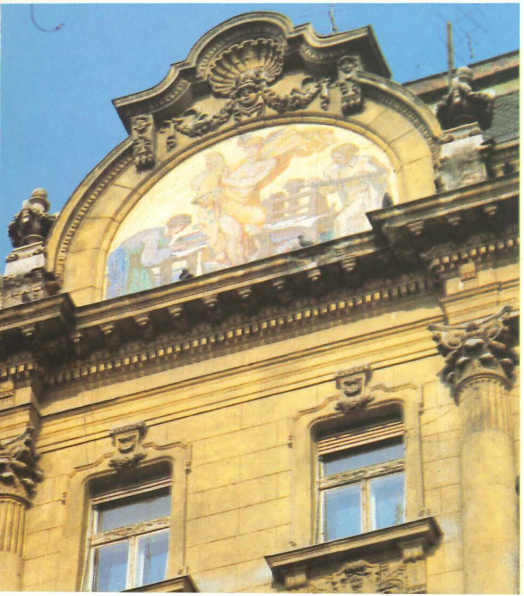

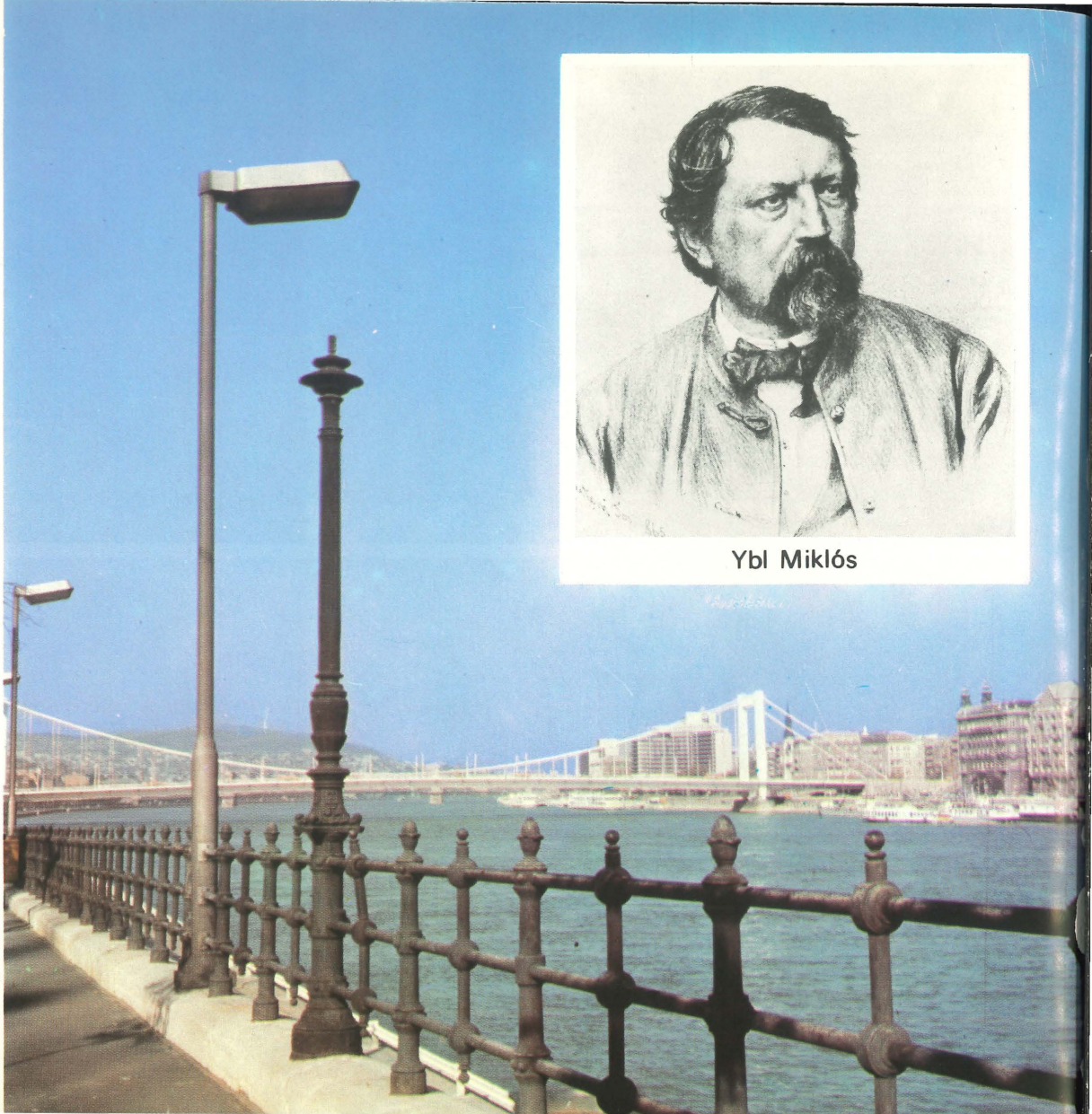

Ybl Miklós

nem is volna értelme. Az utcákról, házakról vagy házakból elvitt, összetört, beolvasztott értékek helyreállítására viszont gondolnunk kellene. Legfőképpen arra, hogy végre felhagyjunk az ilyen értékek elpusztításával. Az eddig elhanyagolt részletek kidobása, cseréje helyett megóvásukon, helyreállításukon kellene munkálkodnunk.

Ugyanazokat az embereket, akik hétvégi házuk, nyaralójuk rendben tartására annyi munkát és fáradságot áldoznak, alig zavarja, ha az épület, amelyben Budapesten laknak, szép fokozatosan halad a teljes „lerobbanás" útján. Megszólítottam egy asszonyt, aki a város egyik legérdekesebb erkélyrácsán könyökölt, nem lát-e módot arra, hogy bemázolja valamikor azt a rácsot, ne egye már tovább a rozsda? Az az IKV dolga! – felelte ő. Megkérdeztem egy lakót, aki a kapun belépett, amelyen csodás sellőpár pusztul, lenne-e valaki, aki megóvja, mielőtt a rozsda teljesen szétmarja? A válasz: miből gondolom én, hogy bárki elvégzi a munkát az IKV helyett? Betértem egy fodrászatba, megkérdezni, nem lehetne-e a régi portál színes üvegablakát kivilágítani, hadd csodálják meg a járókelők. Jól kikaptam az egyik hölgyvendégtől: térjek be inkább az udvarokba, lépcsőházakba, kapuk alá, azzal foglalkozzam, hogy elhanyagol mindent az Ingatlankezelő Vállalat.

Betérek, higgyék el, betérek, és foglalkozom vele. De tudom, hogy amit ennyi évig elhanyagoltak, azt néhány perc alatt nem lehet helyrehozni. Azt hiszem, ha néhány részletet vállalnánk, **magunkénak éreznénk,** és tennénk is érte valamit, megmaradna a saját örömünkre, addig is, míg az IKV hajlandó cselekedni.

Nem védem az Ingatlankezelőt, ezt eddig is tapasztalhatták. Nincs is nagyon miért. Egyszer bemutattam a tévében a Kecskeméti utca 7. alatti kis műemlék kastélyt. Szerettem volna (akkor nem jutott eszembe) utólag néhány fotót készíteni a házban, e könyv számára. Az Ingatlankezelőnél egy tisztviselőnő azt mondta: nem lehet bemenni, már a múltkor is kikapott a forgatás miatt. Azért, mert nem tartják karban az épületet? – kérdeztem. A válasz: nem, azért, mert odaadtam a kulcsot! Az épülettel **mi** már nem foglalkozunk, csak a kulcsot őrizzük.

A Kecskeméti utca 7. kilencedik éve áll üresen és lakatlanul, folyamatosan romlik az állapota. Mi lehet a következtetés? Az Ingatlankezelő a rábízott épületet évtizedekig nem kezeli, s amikor már olyan rossz állapotban van, hogy a vállalat úgy dönthet, nem érdemes fönntartani, egyszerűen kiköltözteti a lakókat, az épület pedig csináljon, amit akar... Ez már nem rá (az IKV-ra) tartozik! A lakóknak persze új lakást kell adni – és **az sincs** ingyen.

A Reáltanoda utca 12. alatti volt Blaskovics-palota (Kincsem, a világhírű versenyló „lakhelye"; a kocsiszín, az istálló, a kút ma is megvan az udvaron – átalakítva) egyetlen – leválasztott – lakásában laknak olyan lakók, egy idős házaspár, akik féltve őrzik a selyemtapétát, a faragott ajtókat, kandallókat. Amikor az ólomüveg ablak megrogyott, az IKV kidobta. A nyugdíjas lakóknak az efféle tárgyak karbantartására sajnos nem telik.

Arra gondolok, hogy egy-két részlet megóvására áldozhatnánk. A tönkrement stukkó vagy vakolat ma még helyreállítható. Különösen, ha tudjuk, milyen volt. Ezért

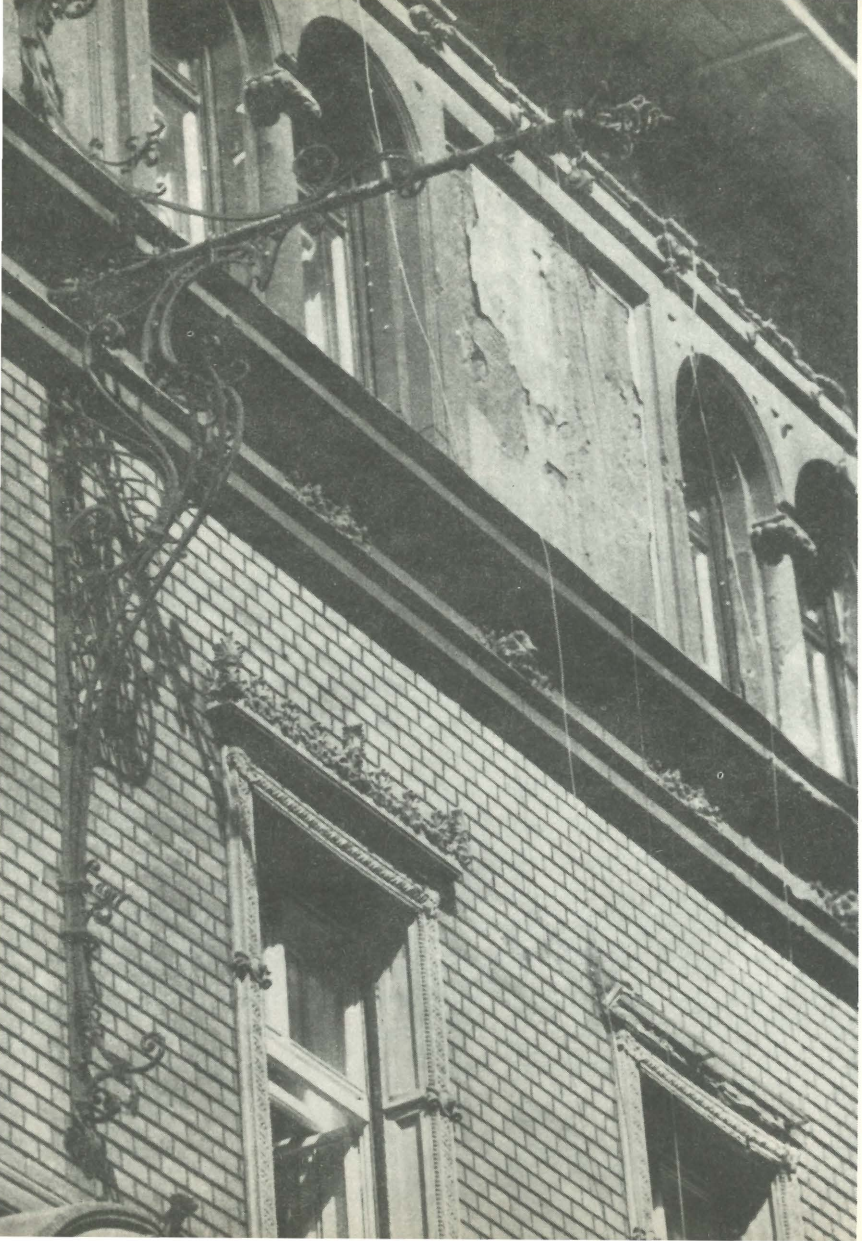

is szeretném, ha minél többen fényképeznék le öreg házainkat, hogy megőrizzük – legalább képen –, milyenek voltak. Hátha egyszer lesz pénzünk helyreállítani. A leesett és összetört szép csempék, a házak kovácsoltvas díszei, a színes és maratott üvegablakok, az elkorhadt, faragott fadíszek helyreállítása már sokkal nehezebb, vagy szinte lehetetlen. Most még nagyon sok helyen a rozsda levakarásával, a vas újramázolásával megóvhatóak lennének a kapuk és lépcsőházak díszei, a fa korhadásának is van már ellenszere. Meg lehet óvni a majolika díszeket is.

Ez – mondhatnák – prédikálás. Talán az is. De ha nem akarják, hogy házaik kopott díszruháját végül államköltségen egyenruhára cseréljék – ami nem ugyanaz, még ha új is –, önöknek is kellene valamit tenniök. Például leemelni egy lépcsőházi csillárt és bemázolni, vagy visszaragasztani egy lehullott csempét. Akkor majd unokáink is láthatják, és gyönyörködhetnek benne.

Mert szépek és változatosak házaink, városaink. Csak kopottak és aládúcoltak sok helyütt, ezért a szépet észre sem vesszük. Észrevették-e azok, akik a Felszabadulás tér 1. valamelyik irodájába sietnek, hogy milyen szép a kapu, a korlát; hogy a két lépcsőház lengőajtaja fölött színes üveg van, s az ajtó üvegébe is virágokat marattak; hogy a műkő padló, amelyen járnak, milyen díszes? Belépve egy olyan aládúcolt ház kapuján, mint a Csokonai utca 8., a lengőajtó üvegét már nem találjuk, de még láthatjuk a szépen faragott ajtókereteket, a lépcső korlátjának szecessziós növényindáit s a megmaradt emeletjelző tábla különleges formáját. Ha túl sok példa nem fér is

el ebben a kis könyvben (néhányat azért találhatnak a képek között), azt próbáltam érzékeltetni, hogy milyen sok szerethető, szép részlet van még e látszólag „jellegtelen" házainkban és házainkon is.

Az Országház színes üvegablakait az üvegek talán legnagyobb hazai mestere, Róth Miksa készítette, a lámpákat és a kapukat, az Országház kovácsoltvas díszeit pedig Jungfer Gyula, aki ennek a szakmának volt legkitűnőbb szakembere. Az ő munkáikat sokszor megcsodáljuk, fényképezzük itt, azután a Bazilikánál, a marosvásárhelyi Művelődési Palotán, a Szabó Ervin Könyvtár épületén, s így tovább. Ám az már ritkábban jut eszünkbe, hogy „abban a közönséges belvárosi házban" ugyanezek a mesterek készítették azokat a rozsdás vasakat, kitört üvegeket...

Hol van ma már pénz arra, hogy még az eresztartó vasakat is iparművész tervezze, készítse? Sehol. Éppen azért igyekezzünk megőrizni azt, **amink még van,** mert hasonlót nem fogunk tudni csinálni, s ha a meglevőre nem vigyázunk, pótolni annál kevésbé tudjuk.

Ami a pótlást, javítást illeti, az Ingatlankezelő Vállalat (ha akarnak pótolni, javítani), sőt még a műemlékesek is bajban vannak, hiszen ma már nagyon kevés a mester ezekben a szakmákban. Megtudtam, hogy 1960-ban 150 kályhástanuló végzett, ma viszont alig egy-kettő tanulja ezt a mesterséget (a Kecskeméti utca 7-ben hat műemléki védettségű hófehér kályha van), s akik elvégzik az iskolát, vajon a szakmában maradnak-e? Nincs öntőműhely nagyobb tárgyak újraöntésére, nincs díszítőfestő (gondolják csak el, hány házban vannak a kapualjban

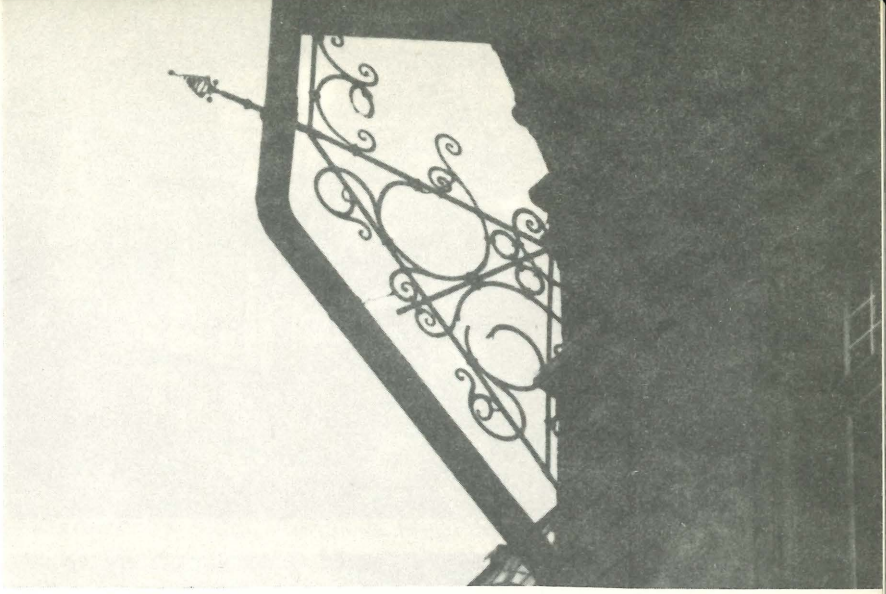

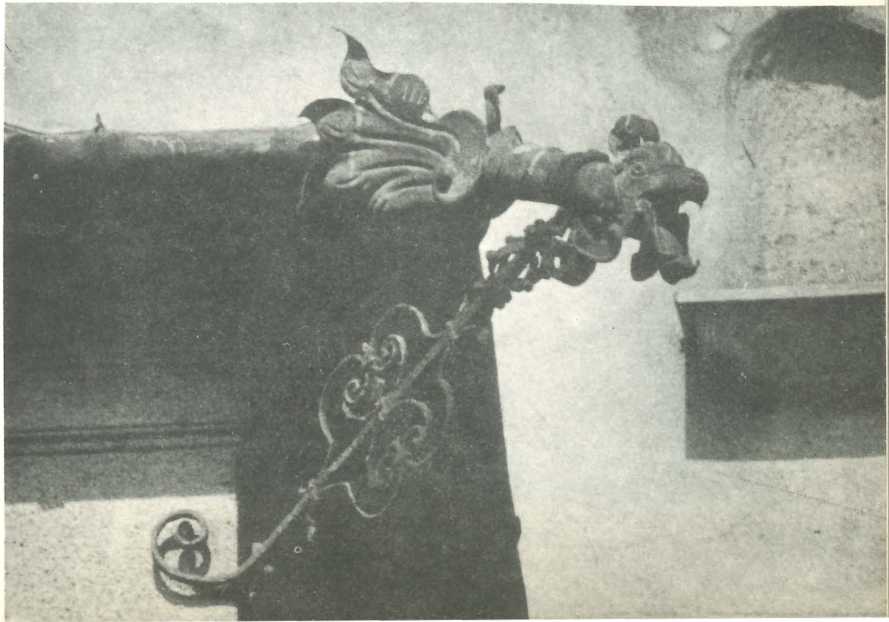

freskók, falfestmények a legnagyobbaktól), hiányzik a műmárványozó, a bádogos és díszműbádogos, a díszlakatos, az asztalos egyedi szerkezetek készítésére, a kerámiaműhely, ahol a tönkrement vagy sérült darabok újra készíttethetők, és nincs elég üvegműhely sem maradék ablakdíszeink rendbehozására, pótlására.

Vajon az új vállalkozási lehetőség kedvet csinál-e fiatal és idős mestereknek e szép szakmák újrakezdéséhez? Ha rajtam múlna, megpróbálnám segíteni a vállalkozókedvet azzal, hogy ingyen adnék helyet hozzá. Hol? Hát Újlakon. Ismerik ugye Újlakot?!... Óbudának azt a belső kis maradékát az Ürömi utca, Kolosy tér környékén, a Bécsi út–Bokor utca partján, amelyet még nem evett meg a lakótelep. Készül már terv a rekonstrukciójára, mert nem fogják **teljesen** lebontani. Magam is olyan lakásban lakom, ahol újra kellett az egész szigetelést, a víz-, gáz-, csatorna- és villanyvezeték-rendszert építeni, új fűtésre, új ajtókra, új falakra volt szükség. És mindezt sokkal olcsóbban lehetett megoldani, mintha új házat akartam volna építeni. Én fölajánlanám a lakóknak Újlakon, hogy aki akar, elköltözhet új, lakótelepi lakásba, de aki akar, maradhat. Megkapja a házat ingyen, azzal a feltétellel, hogy öt éven belül köteles tökéletesen rendbe hozni (ennyivel is kevesebb új lakásra volna szükség!). Az maradhat, aki ezt vállalja.

A megüresedő házakat ugyanilyen tatarozási kényszerrel odaadnám azoknak, akik vállalják, hogy az épületek rendbehozatalához szükséges hiányszakmákra – bennük – műhelyt nyitnak. Ehhez, természetesen, anyagi segítséget is lehetne adni, hiszen legalább annyira a mi érde-

künk ez, mint az iparosoké. A fennmaradó további épületekbe költözhetnének textilművészek, festők, szobrászok, ötvösök, és lenne sok kis iparművészeti bolt, meg „régi fajta vendéglő". Szőhetem tovább is az álmot: a Várbazárból ideköltözhetnének a szobrászok, az ottani kis – számukra eddig is alkalmatlan – bolthelyiségeket szabaddá téve. Ezeket átadnám vállalkozóknak, arra a célra, amelyre születtek: bazárnak. És az egész budai korzót azzá tenném, amire Ybl tervezte, korzóvá. Étteremekkel, presszókkal, boltocskákkal. Nem adnám a Várkert Kioszkot egy hivatalnak sem, hanem az egész fővárosnak ismét, „közhasználatra". No: és az Ifjúsági Park? – kérdezhetik most. Annak is megvolna a helye, hiszen, ami az ifjúságnak zene és szórakozás, az más korosztályoknak esetleg zajártalom, meg ez a műemlék nem is való erre. Tudják, lezuhant az egyik hosszú kőkorlát, letörték a lámpákat, pedig mennyi pénzbe és munkába került a helyreállításuk... Tartottak 1981-ben egy country-fesztivált. Ott voltam az Asztalos János Parkban. A volt Orczy-kertet nevezik ma így, amely a volt Ludovika mögött, a Nagyvárad térnél van, legalább tízszer akkora területen, mint az Ifjúsági Park ma. A hatalmas tömegeket mozgósító country-fesztiválnak nagy sikere volt. A hely állandó használatra is alkalmas – Ifjúsági Park létesítésére.

Álmodozom, persze, hogy álmodozom, hiszen egy ilyen átcsoportosítás három kerületet érint, három különböző hivatalt, meg a többit is, a fővárost, minisztériumokat, az Állami Ifjúsági Bizottságot, a kisiparosok és képzőművészek felettes szerveit, ki tudja, hány előadót

és csoportvezetőt, s ilyesmihez mindenkinek egyszerre kellene ugyanazt akarni.

Egyszer volt, hol nem volt, **volt** egyszer Budapesten egy koordináló szerv, a Fővárosi Közmunkák Tanácsa. Elődjét, a Szépítő Bizottmányt, 1808-ban alakította József nádor. Ez volt az első szervezet – nagy híve és segítője volt Széchenyi is –, amely tudatosan foglalkozott a város építésével, szerkezetével, alakításával. Olyan nagy építészeink dolgoztak a Bizottmány tagjaiként, mint Hild János, Hild József, Pollack Mihály. Amit végeztek Pestért, az ma már történelem, minden egyes, ma is álló épületük műemlék. A kiegyezéskor született meg újból az igény egy központi szervezet létrehozására, olyan „hivatalra" volt szükség, amely az eggyé olvadó, születő nagyváros építési és bontási ügyeit intézi és koordinálja, vagyis irányítja és ellenőrzi a kezdődő hatalmas munkát. Táncsics Mihály sürgette, Andrássy Gyula, a kiegyezés miniszterelnöke javasolta az új szervezet létrehozását, Csengery Antal dolgozta ki a részleteket. 1870-ben az Országgyűlés törvényerőre emelte a Közmunkatanács megalakítását és szabályait.

Ez így túl egyszerűnek tűnik, de a kor, amelyben született, a gazdagodó ország annyira kívánta egy szépséges „európai" főváros létrejöttét, hogy talán tényleg ilyen egyszerű volt a Közmunkatanács törvényének megalkotása. Nagy fellendülésnek indult akkor Budapest, így nevezték már évekkel az egyesülés előtt. Mennyi mai utca névadója munkálkodott abban az időben! Szentkirályi Mór, az utolsó pesti polgármester; Ráth György, az első főpolgármester az egyesített fővárosban; „helyettesei":

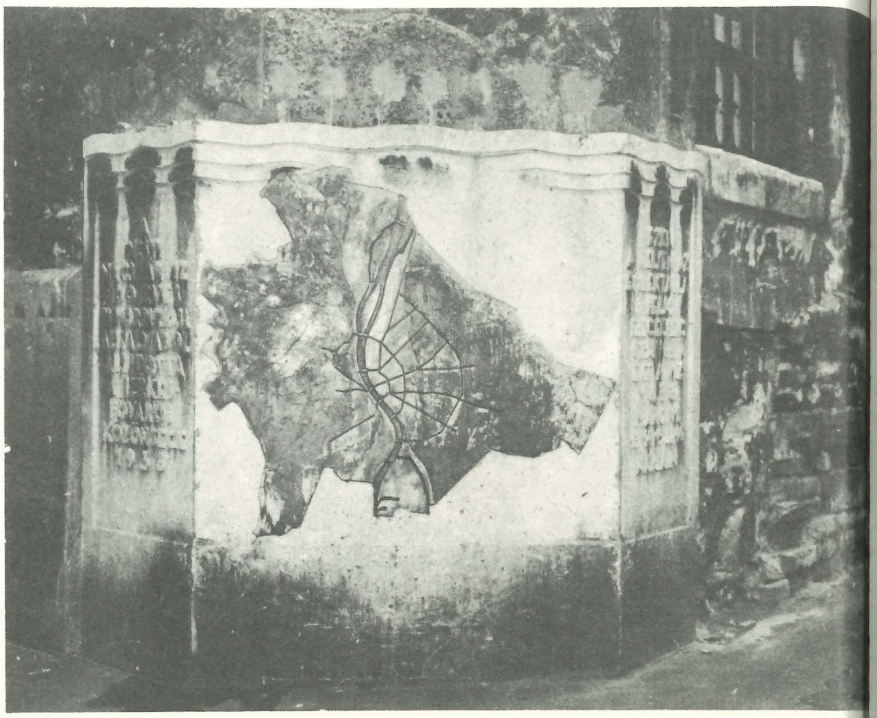

Kamermayer Károly polgármester és Gerlóczy Károly alpolgármester. . .

A Közmunkatanács első tagjai közt találjuk Széhert, Ribáryt, Házmánt, nevük ma budai utcák tábláin olvasható; Királyi Pál és a Közmunkatanács első főmérnöke, Reitter Ferenc pesti utcák névadói. Tagja volt Ybl Miklós is. A Fővárosi Közmunkák Tanácsa kezelte a főváros pénzalapját, meghatározta a nagyobb szabályozási munkákat, terveket készíttetett, és végrehajtatta őket, döntési joga volt az utcák elnevezésében, a rakpartok, hidak építésében és kezelésében, utcák, terek, csatornák, vasutak, vízvezetékek, nyilvános parkok létesítésében és karbantartásában, utcák és szórakozóhelyek világításában. Ezen túl, ma a Közmunkatanács összes funkciói közül tán erre volna a legnagyobb szükség: „. . . felügyeletet és fellebbviteli hatóságot gyakorol. . . a két város területén általában **minden** építési és építészeti rendőri ügyben, **úgy a két városi hatóság mint az egyes lakosok felett**".

A Közmunkatanács az elnökön és alelnökön kívül tizennyolc tagból állt, kilenc tagot nevezett ki a kormány, és kilencet delegált a főváros. Nekem különösképp tetszik a törvényben, hogy a város bármilyen formálásában, alakításában csak úgy lehetett továbblépni, ha a különböző érdekeltségű tagok **együtt** határoztak. Üléseztek hetente, néha hetente kétszer is. Volt mit megbeszélniük, hiszen az általunk ismert Budapest akkor alakult, az ő kezük közt formálódott.

Tulajdonképpen a szervezet megszüntetésének fő oka az egyik fő erényéből következett. Abból, hogy nem lehetett a városban semmilyen változtatást eszközölni a több érdeket egyeztető Közmunkatanács döntése nélkül. Az utolsó három évről az utolsó elnök, Fischer József (aki egyben újjáépítési kormánybiztos is volt) részletesen és érdekesen számolt be a **Budapest** c. folyóirat 1981. szeptemberi számában. A Közmunkatanácsot 1948-ban érte utol a szomorú vég: vita – utcanév-változtatás miatt – a polgármesterrel, aki, ahogy magasabb beosztásba került, egyetlen telefonnal megszüntette.

Tudom, hogyne tudnám, miközben a város óriási tempóban épült, s a polgárság gazdagodott, „kitántorgott Amerikába / másfél millió emberünk. . .". Szerencsére az a történelmi időszak már csak a történelemkönyvek lapjain él, a házak viszont, amelyeket az akkori gazdagok építtettek, ma a mieink. Mi lakunk bennük, s a ránk maradt örökségnek ezt a részét gondoznunk kellene.

De maradjunk még a kezdeteknél. Az első elnök maga a létrehozó, **Andrássy Gyula** volt, s az elnökséget még sokáig fenntartották a mindenkori miniszterelnök számára (de nem töltötte be mindig, így általában elnökként a mindenkori alelnököt szokás emlegetni). Az első alelnök Tisza Lajos, a második Szapáry Géza, a harmadik **Podmaniczky Frigyes,** aki a Tanács születésének harmadik évétől, 1873-tól egészen 1905-ig töltötte be ezt a funkciót. 32 éven át. Mi épült ebben az időszakban? Még fölsorolni is nehéz. Az egész Nagykörút, az egész Kiskörút, a Népköztársaság útja (Sugár út), a rakpartok, a Margit-híd, a Szabadság-híd, az Erzsébet-híd, pályaudvaraink; a földalatti, csatornázás, közvilágítás, útbur-

kolatok; lóvasút és villamos; a Stefánia (Népstadion út) és a Hősök tere, a liget, a Széchenyi Fürdő és a Gellért; átépítették az Astória sarkán a Nemzeti Színházat, befejezték a Bazilikát és a budai Várat, felépült az Opera, az Operett (Somossy orfeum), a Thália (Télikert) és a Thália Stúdió (Arizona), a Várkert Bazár és Kioszk; elkészült a mai Roosevelt tér, Clark Ádám tér, Kálvin tér, az egyetemi épületek, számos templom és középület, ötszörösére nőtt a lakóházak száma...

Abba is hagyom a fölsorolást. Akkor épült ez a város, és nagy műgonddal épült, szinkronban Európa többi nagyvárosával. Költöttek mindenre, konjunktúrája volt ez az építő- és díszítőművészeteknek. Beléphetnek akármelyik házba a Népköztársaság útján. Ezt igazolják a falfestmények, a márvány, a stukkó, a kovácsolt- és öntöttvas díszek, az ajtók faragása, az ablakok színei, vagyis mindaz, aminek a szeretetéért, megóvásáért próbálok szót emelni.

Őseink utánozták a régi korok stílusjegyeit, és keresték saját, magyaros stílusunkat. Ezért is van talán, hogy bár egyszerre, szinte egyidőben épült fővárosunk, mégis oly szeretnivalóan sokféle, változatos. És mert évtizedekig nem tettük, ideje, hogy „babusgassuk" már egy kicsit!

„Az Andrássy utat Podmaniczky Frigyes báró építtette, akiről egyetlen utca sincs elnevezve Budapesten, mert a mostani Podmaniczky utcát [Rudas László u.] nagybátyjáról, a telekadományozó Podmaniczky Lászlóról nevezték el" – ezek Krúdy Gyula szavai, aki egész könyvre valót írt össze a Fővárosi Közmunkák Tanácsa alelnökéről. A gyűjtemény **Budapest vőlegénye** címmel jelent meg. „Ah, milyen szerelmetes volt városába ez a császárszakállas férfiú..." – írta, de minden lexikon (amelyben szerepel) megemlíti: annyira szerette a várost, hogy ki sem mozdult belőle, mert Podmaniczky szerint „nyaralni is csak Budapesten érdemes". Ahogyan Széchenyit nevezzük a „legnagyobb magyarnak", Podmaniczkyt föltétlenül megilleti a „legnagyobb budapesti" titulus. Megérdemelné, hogy egy utcatábla őrizze az emlékét.

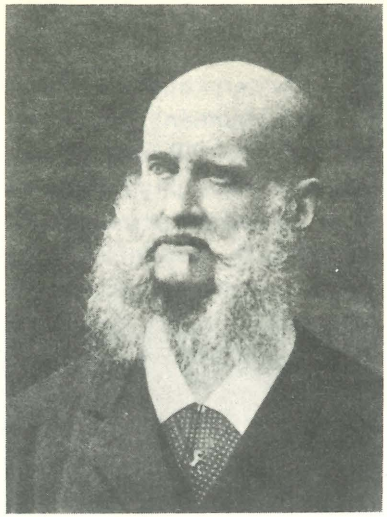

Podmaniczky Frigyes

Ma a Fővárosi Közmunkák Tanácsát eredeti funkcióival nem lehetne életre hívni. Az a bizonyos koordináló szerep és fellebbviteli hatósági szerep azonban hiányzik

a mai életünkből – úgy érzem. Gondoljanak csak új oszloperdőinkre! Kivágnak például egy régi lámpát, amely azonkívül, hogy világított, még tartotta a trolivezetéket és a villanyrendőrt is, azután sokszor kresztáblát, papírkosarat. Helyére került egy ostornyél a világításnak, egy másik oszlop a trolivezetéknek, egy harmadik, amely a közlekedés jelzéseit hordozza, s egy negyedik tartja a hulladékgyűjtőt. Minden vállalat oszlopot állít magának, kerül, amibe kerül (a népgazdaságnak . . .), mert képtelenek együtt gondolkodni és tervezni. Legszebb példáit a Kerepesi úton, a Dózsa György úton láthatják, de bármelyik sarkon találkozhatunk a jelenséggel, ahol villanyoszlop is van, meg jelzőlámpa is. 1982-től új tanácsi törvény igyekszik ennek véget vetni.

A műsorban sok szó esett a **lámpákról.** Ennek több oka van. Egyrészt meggyőződésem, hogy a lámpák az utcák, terek legfőbb ékszerei, másrészt előbb jelentek meg a városok utcáin, mint a többi „utcabútor", a telefonfülkék, hulladékgyűjtők, favédő rácsok stb., így hagyományőrző szerepük talán fontosabb. Arról se feledkezzünk el, hogy az utcák hangulatőrző, „emberléptékű" tárgyai közül a lámpákat kezdték el nálunk a legádázabban irtani. A lámpapéldán talán – mint azon a bizonyos „lovon" – minden betegséget megtalálunk és leírhatunk.

Vannak védett városképi együtteseink Budapesten: a Városliget, a Várnegyed, az óbudai Fő tér, a Népköztársaság útja, a Wekerle-telep. De – sajnos – a műemléki törvény csak az épületeket óvja. Az utca burkolatát, az utca tárgyait nem. A hivatásos műemlékvédők egyenként is nagy harcot vívnak az üzemeltető–kivágó–cserélő vállalatokkal, teljesen hiába. Nem lehet minden lámpa, telefonfülke, hirdetőoszlop, zöld illemhely mellé őrt állítani. A vállalatok pedig csereberélik a fennhatóságuk alá tartozó tárgyakat, gyors ütemben.

Egy nyugdíjas vasutastól hallottam, hogy pályafelújításkor mindig kicserélik a síneket, akkor is, ha elég jók lennének arra, hogy visszakerüljenek a talpfákra, „talpbetonokra". Az új sín ti. megnöveli a beruházás költségét, növeli a **„volument".** Ez pedig növeli a vállalat és a munkában részt vevők személyes anyagi hasznát. Nagyobb munkáért több pénz jár. Nagyobb a tervteljesítés, a nagyobb **tervszám** és költségvetési **keret** a következő évre is átvihető.

Ez az okfejtés fedeztette föl velem az utcai „díszek" elpusztításának legfőbb mozgatóját – a hasznot. Elkezdtem utánajárni a dolognak. Az Elektromos Művek szakemberei hosszan bizonygatták, mennyire elavultak a lámpák, beszéltek a lámpahelyek „kiosztásának" számítógépes tervezéséről, a Magyar Szabvány által előírt kötelező fénymennyiségről, az Energia Felügyelet normáiról . . .

Én viszont érvelésüket nem értem. Makacsul hajtogatom a magamét. Hogy a lámpaoszlopokat be kellene mázolni, ha nagyon elrozsdásodtak, hogy egy belülre újonnan húzott acélcső megerősíthetné őket, s a javítás **olcsóbb** is, mint a csere. Hogy az ostornyél ára harmincezer forint, egy – a legelegánsabb – régi lámpa újraöntése (sorozatban) körülbelül negyvenezer, s egy ekkora város néhány pótlásnál ezt megengedhetné magának. Hogy külföldön – Leningrádtól Monte – Carlóig, Londontól Havannáig, Párizstól Prágáig – mindenütt régiek a lámpák a régi negyedekben. Vajon miért? Talán mert náluk nem érvényes a Magyar Szabvány?

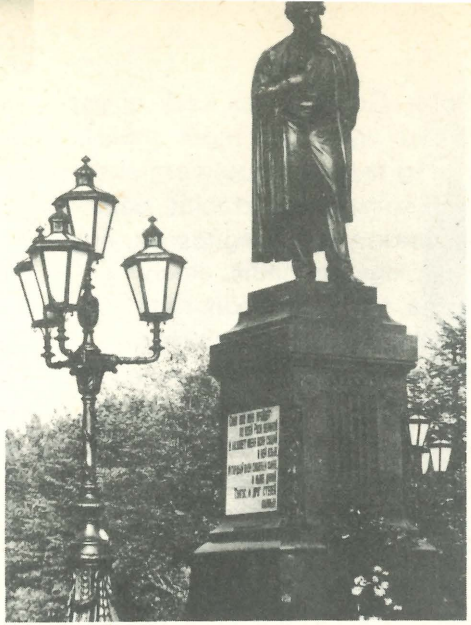

Vagy csak olyan szabvány létezik, hogy a város **szép** legyen? Mindenesetre például a Champs Élysées vagy a Place de la Concorde elég szép tájékai Párizsnak, a „fény városának", nem gondolják? Érdekes, arrafelé kizárólag régi lámpák vannak!

A képeken londoni, prágai, újvidéki, San Sebastian–i, moszkvai, párizsi példák.

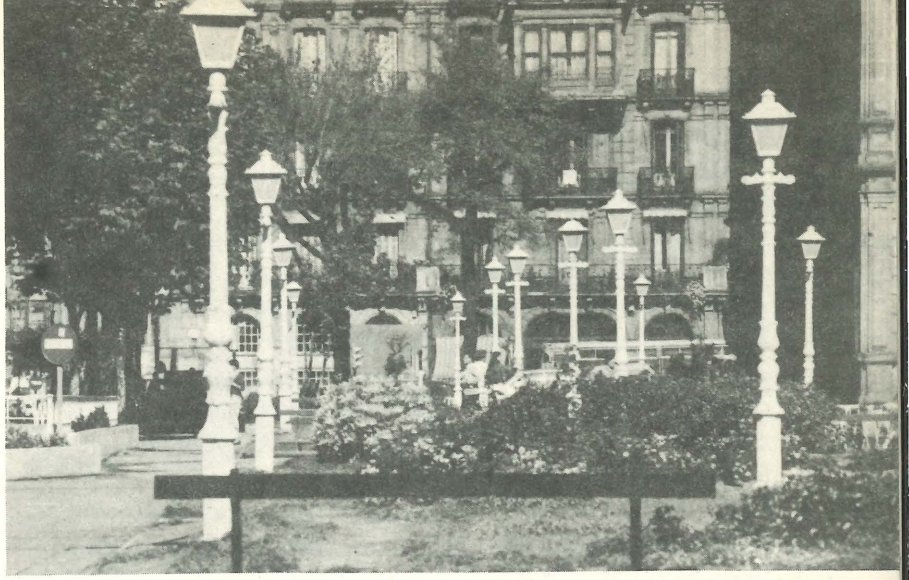

Azt mondták, nincs munkaerő. Nem értem, a tömeges cserékhez nem kell munkaerő? Aztán egy szakember félrehívott, és a következőt suttogta: „Hivatalosan senki sem fogja elmondani magának, de az az igazság, hogy – amióta nem tanácsi vállalat vagyunk, hanem önállóak – mi is tervek szerint dolgozunk, s a minél »látványosabb« terv teljesítése a célunk. Tehát érdekünk **sok** pénzt költeni. A javítgatás, az értékmentés nem üzlet. De ez maradjon köztünk."

Ne maradjon! Tehát, itt van a kutya elásva. A franciák, oroszok, csehek, angolok nem elég gazdagok, nem megy olyan jól nekik, mint nekünk? Vagy a gazdagság mégsem feltétlenül egyenlő a pazarlással?

A **Hat év történelem** c. szovjet–amerikai tévésorozat **Leningrád blokádja** című harmadik része úgy kezdődik, hogy Burt Lancaster a Néva-parton, Nagy Péter szobra és egy gyönyörű lámpa előtt a következőt mondja: „Leningrád minden kövében hordozza a történelmet!" De, kérem szépen, csak olyan város hordozhatja minden kövében a történelmet, ahol őrzik a város minden „kövét". Leningrádban őrizték, és őrzik ma is. Megtudtam, hogy az ostrom idején a város védői a legszebb lámpákat, korlátokat elásták, a szobrokat palánkkal és homokkal vették körül. Nemcsak védték,óvták is városukat, melyben – állítólag – Dosztojevszkij ma sem tévedne el.

Leningrádban áll Miklós cár szobra, pedig nem sok jót lehetne elmondani róla. Nálunk eltűntek a szobrok, eltűntek az épületekről a címerek is. Pedig a régi házak díszeit kár volna csupán politikai szimbólumnak tekinteni, mindenki tudja, hogy létrejöttük, megépítésük korát képviselik. Szerencsére most már nálunk is akad okos példa: az Országház felújításakor rendbe hozták a főkapu fölött a régi „angyalos" címert, ami szépen összefér a népköztársaság címerével.

Visszatérve az „üzlet"-re: nagyon sok tévénéző tette szóvá a kapu- és portálcseréket. Miért kell városaink gyönyörű, változatos kapuit, kirakatait kidobni, minek egyenruhába bújtatni az utcaképet? Beszéltem egy vezető illetékessel. Elmondta, hogy a tatarozáshoz kőművesmunkára mindenképpen szükség van. Kőművest azonban csak akkor ad a kivitelező, ha szakipari munkát is lekötnek nála. Legkézenfekvőbb szakipari munka a lakatosé, mert a legtöbb anyagot, a legkevesebb munkabefektetéssel ez a tevékenység képes fölhasználni – éppen a kapucserékkel. Így – hogy a kivitelezőnek nagyobb legyen a haszna –, árukapcsolással tatarozunk, s áldozatul esik a városkép. És áldozatul esnek a fürdőszobák díszei, a világhírű Zsolnay gyár mosdói, csempéi, mert a lakásfelújítás is akkor üzlet, ha sok új anyagot használnak föl.

Megfigyelték ezt a jelenséget év végén? Amikor teljesíteni kell a tervet, elkölteni a pénzt? E sorok írásának idején (1981 vége) az Elektromos Művek – mert régi lámpa szinte már nincs is, tíz év alatt sikerült mindet kicserélni – cseréli az **új** lámpákat! Igen, cserélik az alacsony ostornyelet – magasra, a magas ostornyelet – alacsonyra, az ugyanolyan magasat – ugyanolyan magasra. Láttam valahol, hogy a lámpakart egy évvel ezelőtt cserélték alumínium lámpagnómra, s már ott áll az új mellett a még újabb, az ostornyél, hogy kétszeresen teljesítsék a tervet... Láttam azután sok helyütt, hogy a két ház között átfeszített drótkötélen levő régi lámpát kicserélték higanygőz lámpára, három év múlva újabb csere:

újabb formájú higanygőz lámpa, s további két év múlva ostornyeleket állítottak föl, amelyek pontosan olyan lámpafejeket hordoznak, mint amilyenek eddig „belógtak", természetesen ugyanolyan magasan, ugyanolyan fényerővel világítanak. Csak éppen aszfaltot kellett bontani, ostornyelet állítani, a régit leszerelni, szóval tervet teljesíteni.

De ugyanez elmondható a telefonfülkékről. A posta nem költ a felújításra, csak a cserére. 1981 végén az egész várost ellepték az új alumínium fülkék. Egy építész mesélte, hogy a posta pályázatot hirdetett telefonfülketervezésre. Ő tisztelve a hagyományokat s jelezve álláspontját – beadta a régi, szép fülke terveit. Az elutasításban a következő mondat volt: „A terv nem tartalmaz új elemeket." Önök értik ezt? Miért kell egy telefonfülkének **más**nak lennie, mint amit megszoktunk? Természetesen modern környezetben a legmodernebb konstrukcióknak is helyük van. De a hagyományos környezethez a hagyományos jár. 1982-ben már az **egyéves** alumínium fülkéket is cserélik – pirosra. És már gyártják a még ennél is újabb fajtát. Nincs megállás. Évről évre újabb és újabb csere. Egy hagyománynak vége. A még 100 évig karbantartható öntöttvasvázas zöld-sárga telefonfülkék eltűntek utcáinkról. Ezen a területen „fejleszt" igazán a posta. Már félek, hogy az **üzlet** eléri piros postaládáinkat is...

Londonban a telefonfülkéknek van telefonszámuk, így visszahívhatók. A készülék mindig a lehető legmodernebb. De a fülke a hagyományos, piros, londoni telefonfülke marad. És állnak a régi postaládaoszlopok is.

Nálunk a telefonfülke szinte hagyományosan sárgazöld, a buszé kék, a villamosé sárga, az illemhelyé zöld, miért kell ezen változtatni? (Sok-sok pénzért...) Miért jobb az új piros illemhely, tévéképernyőre emlékeztető ablakaival? Miért jobb a narancsszínű műanyag hulladékgyűjtő a hagyományos, billenős papírkosaraknál?

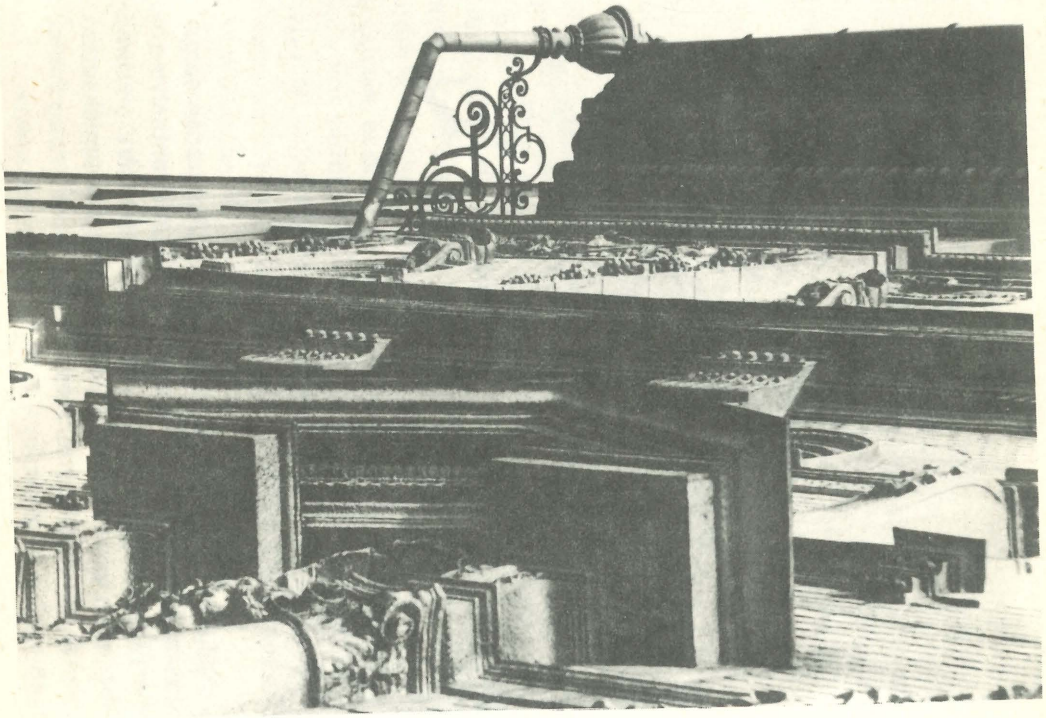

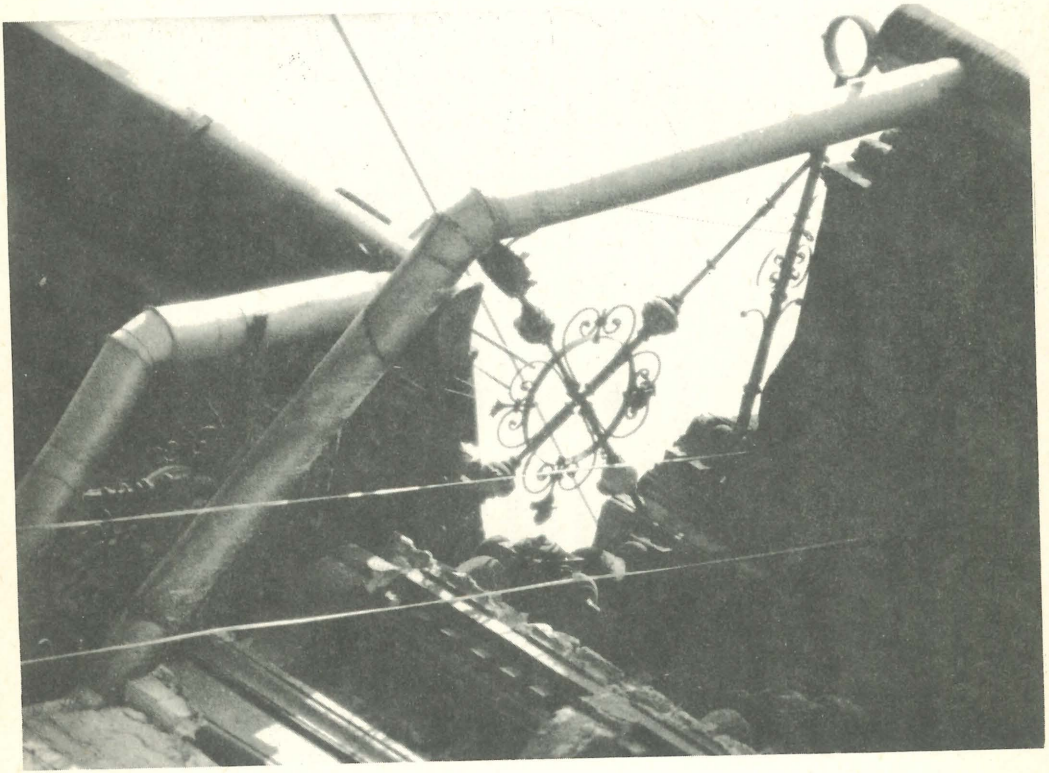

Beszéljünk most a busz- és villamosmegállók tábláiról. Már azt sem értettük, hogy a sárga villamosmegálló és piros trolibuszmegálló-táblák mellett miért jelentek meg kék és piros villamosmegálló-táblák utcáinkon?

Egyszer valaki – előfordul az ilyesmi – félreértelmezte az autósok számára kitalált és felállított jelzőtáblát, mely – a nemzetközi szokás szerint – **előre jelzi** a megállót. Az illető azt hitte, hogy ez azonos a megállótáblával. Erre mit tesznek az illetékesek? Kicserélik! Mikor e sorokat írom, már az utolsó táblákon a sor. Cserélik a többi kresztáblával és egymással is könnyen összetéveszthető – új táblákra. Következetesen és gyorsan. Pedig a létező összes sajtóorgánumok felhorkantak, mindenki furcsállta a dolgot. De a csere folyik. Ahol a falakra erősített kis konzolok tartották a busztáblákat, oda is oszlopot állítottak. A következetesség az én gondolkodásmódomban is következetességet szül: biztosan azért csinálják így, mert így drágább. A régi, megszokott, közérthető táblák pedig nincsenek többé.

Hogyan lehetne ezt a folyamatot megállítani? Valamiképpen el kellene érni, hogy a vállalatok haszna és az ország anyagi ereje, tűrőképessége összhangban legyen, hogy a gazdaságtalan tevékenység ne tegye tönkre a városokat. Hogy arra ösztönözzenek a **„mutatók"**, hogy a költséges, szünet nélküli „beruházás" helyett az olcsóbb és ésszerűbb felújításra vagy pótlásra fordítsák a pénzt és a munkaerőt, e megoldás ráadásul sokkalta szebb „eredménnyel" jár. Hogy ne kelljen a vakoláshoz kaput cserélni . . .

Hej, a Közmunkák Tanácsának idején erre aligha lett volna mód (gondoljunk a koordináló és „feljebbviteli hatósági" szerepre). Beszéltem vezető tanácsi funkcionáriussal. Azt mondta, erejükből csak arra telik, hogy nem fogadnak el **minden** új telefonfülke-ötletet, de a cserék megakadályozására, a felújítás előírására nincs eszközük. A Fővárosi Tanács levelet írt az Elektromos Műveknek: a megmaradt néhány lámpát kíméljék meg. Ez 1981 nyarán történt, érdeklődtem, novemberig nem kaptak választ... Ősszel kicserélték a szegényes maradék egyik legszebb darabját, a Horváth Mihály tér középső, kétágú kandeláberét. Most, 1981 őszén, készül a tanács levele valamennyi Ingatlankezelő Vállalatnak címezve, melyben **kérik** a részletek megóvását, felújítását, a villany- és gázvezetékek építésénél a stukkók, a falfestmények, szép csempeborítások megkímélését.

Liftcserék. Minden szakember egybehangzóan közli, hogy a felújítás drágább, mint a komplett csere. Lehet, hogy naiv az érvelésem, de én hiszek benne. Ha nem azt számolgatnánk, hogy **egy** bizonyos lifthez készítendő pótlások, alkatrészek mibe kerülnek, hanem megpróbálnánk **sorozatban** gyártani a kiegészítő darabokat – biztos olcsóbb lenne. Nyilvánvalóan nem azok a liftrészek szorulnak cserére, amelyeket védeni kellene, a nemesfával burkolt, csiszolt üveggel díszített szekrény, a kovácsoltvas ajtó, hanem a zárszerkezet, a felvonó motorikus része, drótkötele, rugói. Ha pusztába kiáltok is, mondogatom, hogy a technikai részek cseréjére szükség van, de az ember mindennapjait szebbé tevő, kézműves értékeket nem szabad szemétdombra vetni. Mert akkor a mosdóvízzel együtt kiöntjük a gyereket is.

Vannak már bizonyos változások. Például a „kertes házak utcája" – ügyben. Nem kétli senki, hogy lakótelepeket kell építeni, szükség van a sok új lakásra, de sokan teszik közzé (levélben, újságcikkben, tévéműsorban) kételyeiket: gazdaságos-e, az „emberibb" léthez közelállóbb-e kertes házakat lebontani (a szanálás szó gyógyítást jelent!) és a **helyükre** építeni a lakótelepeket? Éppen most, 1981 végén érződik ebben az ügyben valami fordulat előszele.

Tapasztalok apró, biztató jeleket más téren is. Például: a Szabó Ervin Könyvtár előtt (egy teherautó által) kidöntött kandelábert a könyvtár dolgozói bevitték, megóvták, amíg találtak szakembert a helyreállításhoz. A Rajk László utca 10. lakói megvédték megszokott és megszeretett kapujukat a cserétől a ház tatarozásának idején, holott az IKV már a helyszínre szállította az új egyenkaput. A Ráday utcai kollégium tatarozásakor a tervező és kivitelező – a megbízó szándékával ellentétben – helyreállította a ház homlokzati stukkódíszeit. A Váci utca 25. lakói megvédték, visszaállíttatták a már szétvágott liftrácsot.

A tévésorozat egyik adásában bemutattam lebontásra ítélt házakat, amelyekben bőven volt még felhasználható anyag: korlát, parketta, ajtó, ablak, kilincs, spaletta, kályhaszem stb. Azt gondoltam: bizonyára jó „üzlet" volna egy olyan üzlet, ahol ezek a tárgyak megvásárolhatók. Így azok, akik új házat, nyaralót építenek, vagy korszerűsítik, felújítják lakásukat, megvásárolhatnák az öreg házak értékeit. Azóta jelentkezett egy ktsz elnöke, közölte, élne az 1982 januárjától létező vállalkozási lehetőséggel, kipróbálná ötletemet a gyakorlatban. Sikerült megszervezni a találkozást a tanács Ingatlankezelési Igazgatóságának vezetőjével. Remélem, a műsorban magam csinálhatom meg az új vállalkozás propagandáját.

A Hősök tere felújításakor – hosszabb küzdelem után – győzött a józan ész, mégsem terveztettek új mintát a tér burkolatára, hanem helyreállították a régit. Helyreállították a millenniumi hidat is, pedig szó volt a lebontásáról. Felújították a Műcsarnok előtt a két zászlótartó rudat. A Wünsch-hidat pedig, amely a kis földalatti fölött ívelt át régebben, s ma már csak „dísz", a tér felújításában részt vevő vállalatok KISZ-szervezetei hozták helyre – társadalmi munkában. Bár találna követőkre az ilyen kezdeményezés!

A pesti Duna-korzó munkálatait nézve Ybl Miklós és Podmaniczky jutott eszembe ismét. Ahogyan ők ellenőriztek minden szekér téglát, minden munkafolyamatot (állandóan ott „nyüzsögtek" például az Opera építkezésénél), úgy figyel minden részletre a korzó felújításának tervezője. Ez – a könyv megírásáig – az első olyan felújítás, amelynél, ha igaz, valóban minden kis részlet a helyére kerül **úgy, ahogy volt.** Kiigazítva azt, amit a háború és az évtizedekig tartó gondatlanság tönkretett. Nem szégyen, ha nem találunk ki mindig valami újat, hanem eleink műgondjával próbáljuk megóvni és helyreállítani a történelmi utcaképeket, hogy városaink megjelenésükben is **őrizzék történelmünket.**

Városvédő Pallasz Athéné szobra Budán áll a Várban, de „hatalma" – remélem – minden városunkra kiterjed. Barbárok időnként ellopják kezéből a lándzsát. Vigyázzunk rá, ő városunkat őrzi, s óvja a bajtól, vésztől, mindenféle külső – égi és földi – ellenségtől. De helyettünk nem cselekedhet, **velünk** szemben még ő is tehetetlen. . .

Induljunk el...

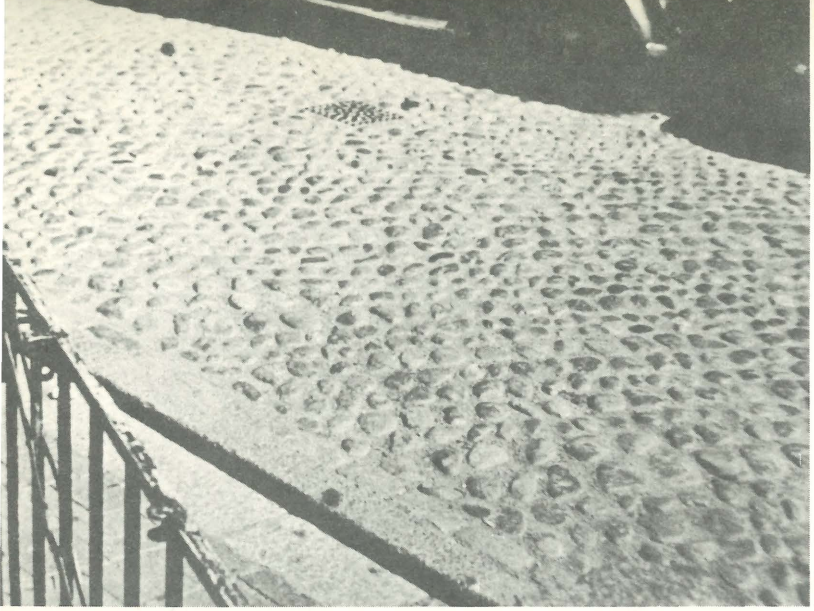

Amikor (életemben először) külföldön jártam – Svédországban –, nem értettem, hogy egy ilyen gazdag ország fővárosának régi kerületeiben miért kell még mindig a gömbölyű, nyaktörő köveken járni. „Nem kell arra járni! Nem kötelező. **Ez is** a történelem része, hozzánk tartozik, megőrizzük!" – válaszolták (balra).

Egy prágai példa (jobbra).

Az előző oldalon a már oly kevés helyen látható „magyar kövezet" – Esztergomban.

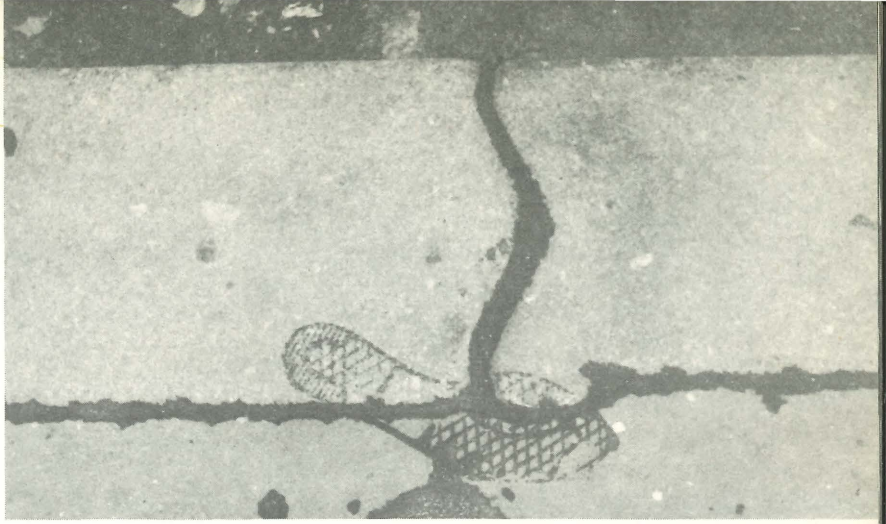

Járdaszegélyek szépen csiszolt és illesztett gránitból. Ma az útszegély-korrekcióknál szinte mindenütt a régebben útburkolásra használt bazaltkockákat rakják a gránit helyére. Vajon miért? Hová lesznek a kibontott kövek? Hogy ez részletkérdés? Igen. **Részletekből áll össze** egy város saját, csak rá jellemző arculata.

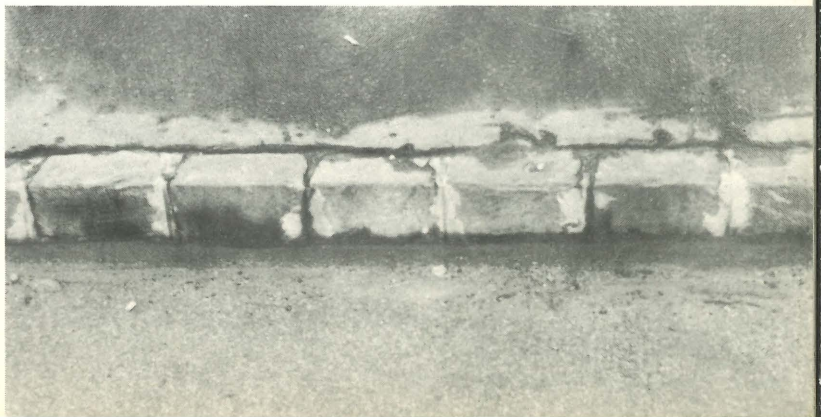

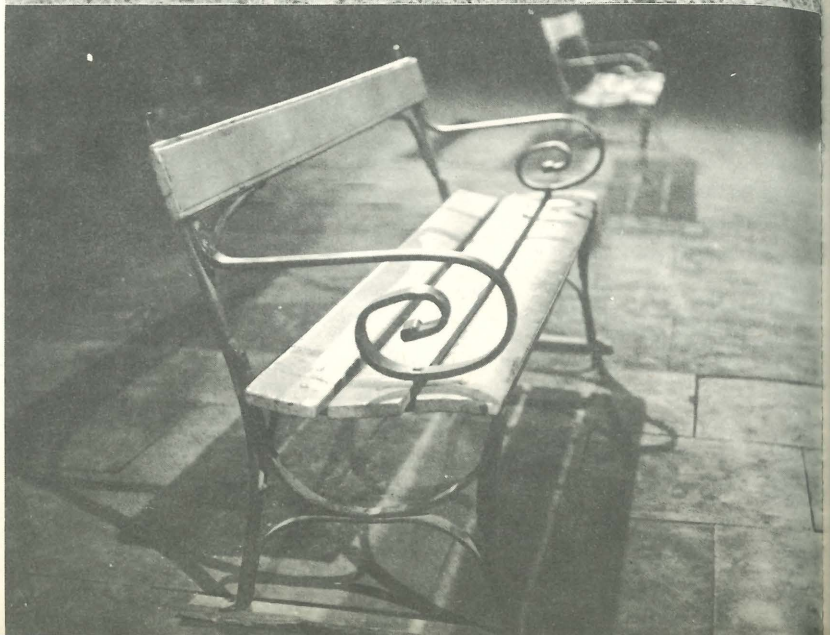

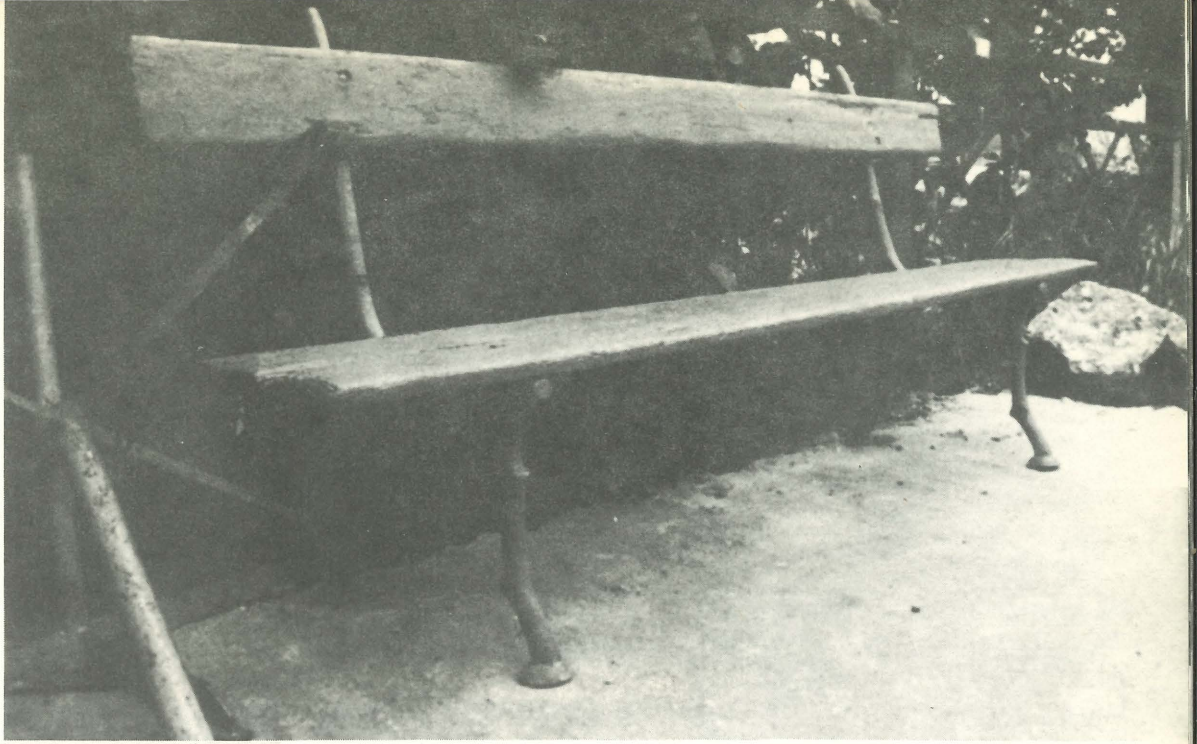

Padok. Némelyiket már csak „gyűjtőknél" találtam meg, egyik-másik filmforgatásnál kellék. Hová lettek utcáinkról a régiek? Nagy eredmény, hogy a pesti korzón ismét felállítják a Buchwald-székeket.

A felirat szerint: Budapest Székesfőváros hirdetőoszlopa. Jelkép is lehetne: nem egy vállalat, egy **csoport** a gazda, hanem **mi** valamennyien!

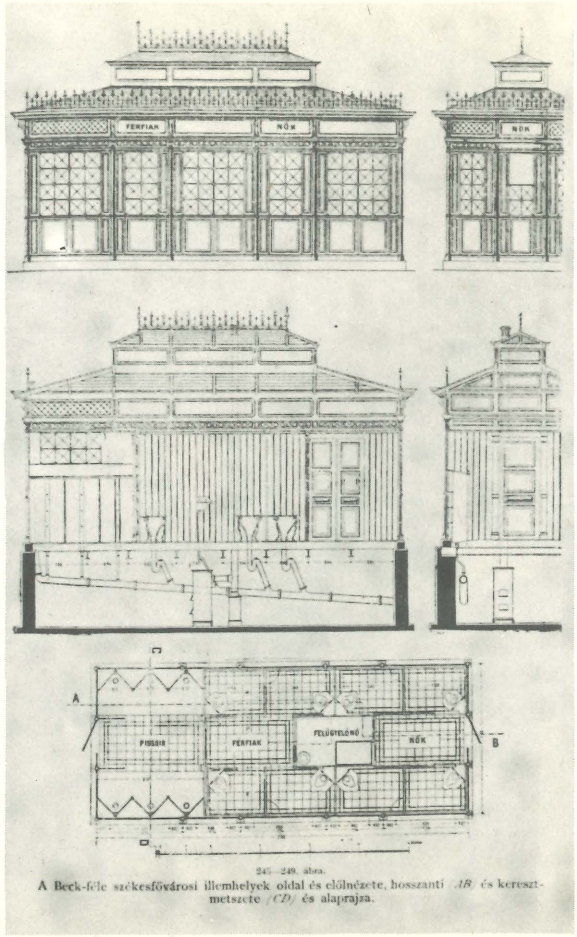

245—249. ábra.
A Beck-féle székesfővárosi illemhelyek oldal és elölnézete, hosszanti (AB) és keresztmetszete (CD) és alaprajza.

Ez is lehet egy város hagyományőrzésének
– vagy az ellenkezőjének – szimbóluma!

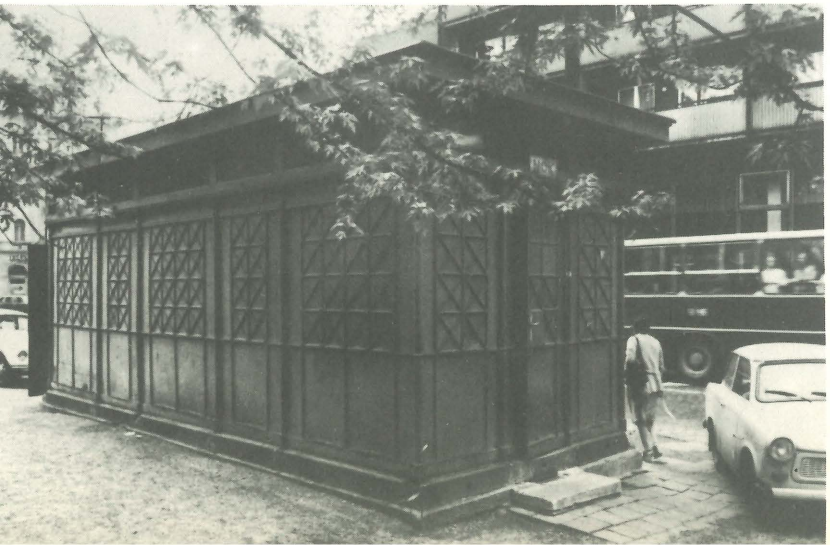

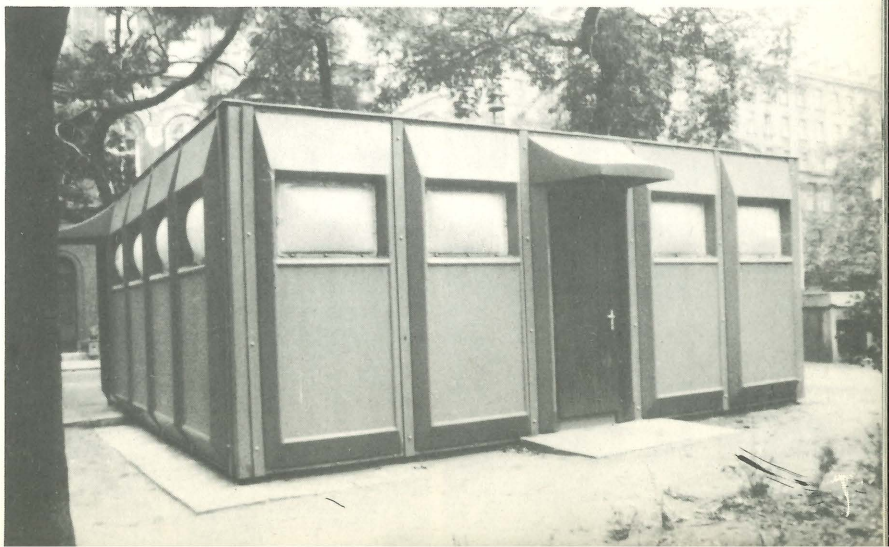

„Utcabútor" a papírkosár is.
Kezdetben volt a billenős, amelyből ma
már alig van, s amelyet most újra gyártanak
a pesti korzó számára. Aztán jött az ívelt alumínium.
Mire az lett a hagyományos – jött a műanyag . . .

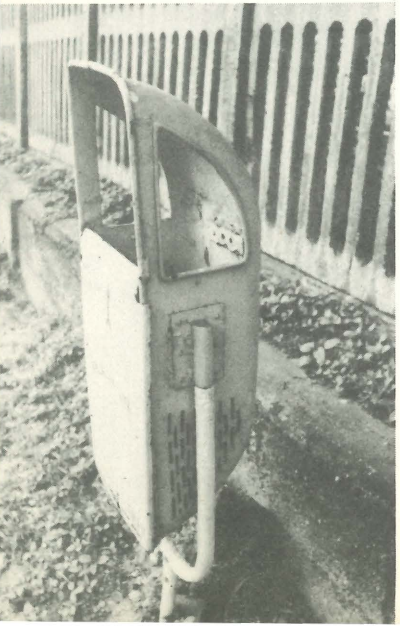

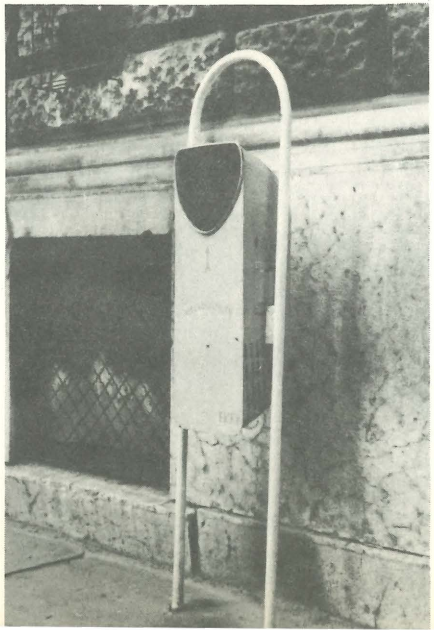

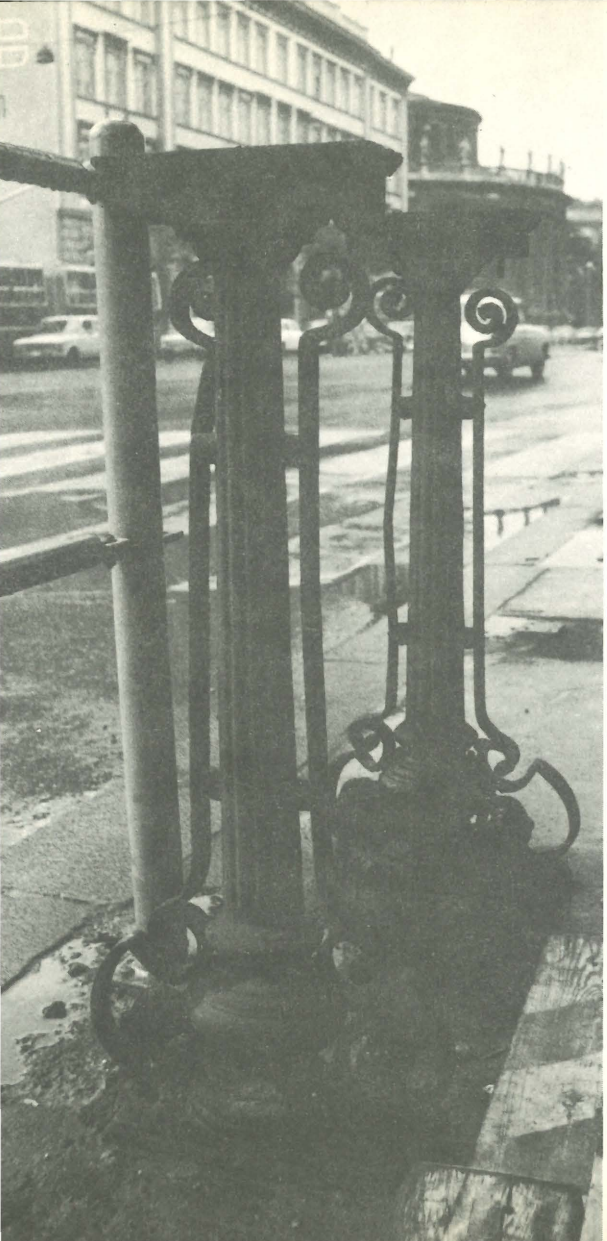

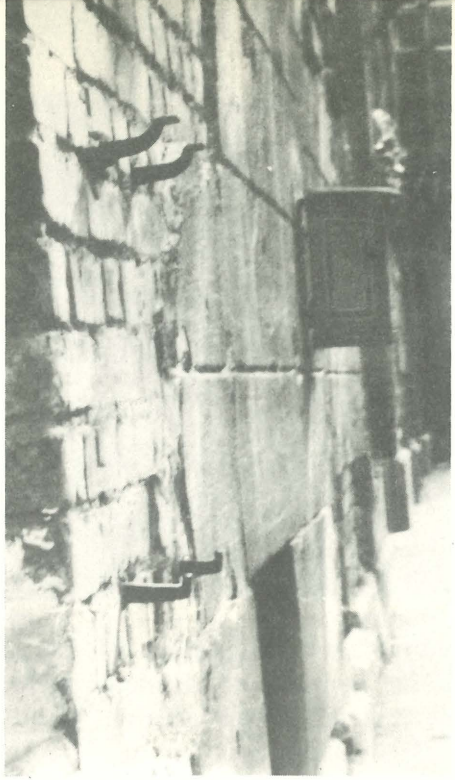

Üres tartóvasak. Odébb az új, jellegtelen szekrény (fönt). Hagyományos postaládaláb a Kiskörúton, de hol a postaláda? 1982. június 1-én ezt is elvitték (balra). És a postaládák egyre kisebbek lesznek. . .

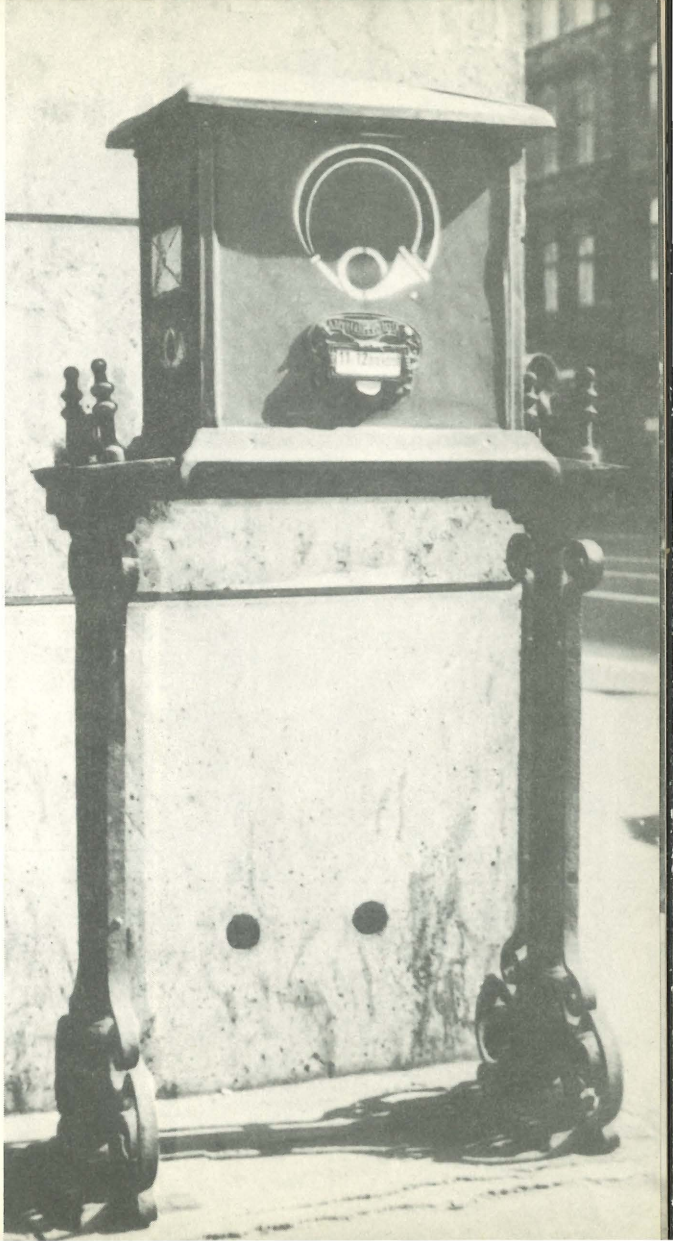

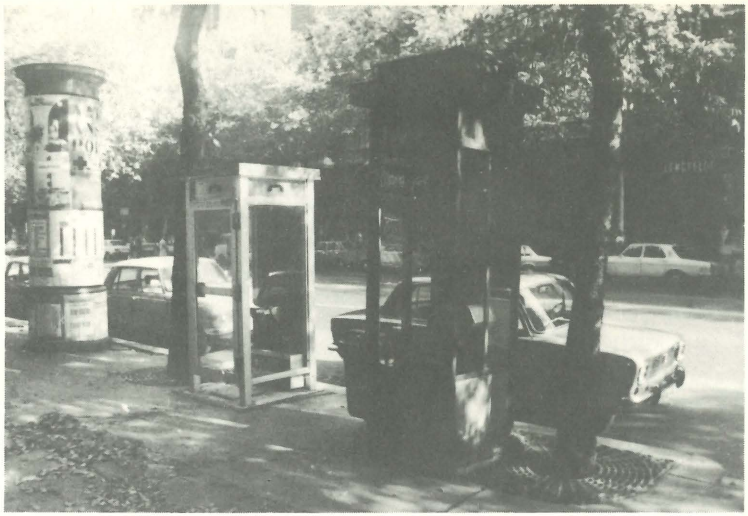

Hagyományőrzés, karbantartás helyett a városképet nem kímélő kísérletezgetés még költséges is. A régit kidöntik, hadd törjön, az új, ami a helyére kerül (jobbra), egy év múlva esetleg egy harmadiknak adja át a helyét.

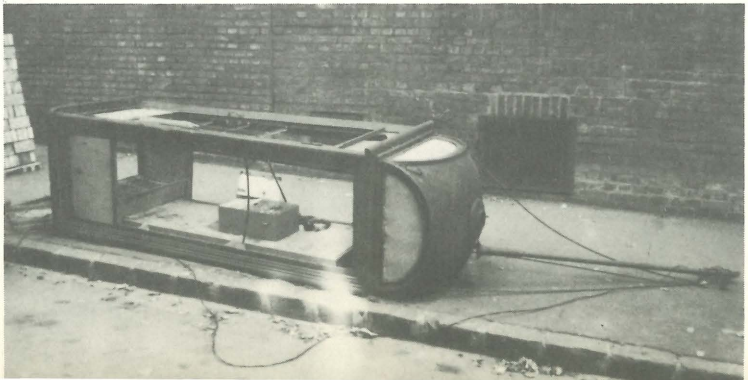

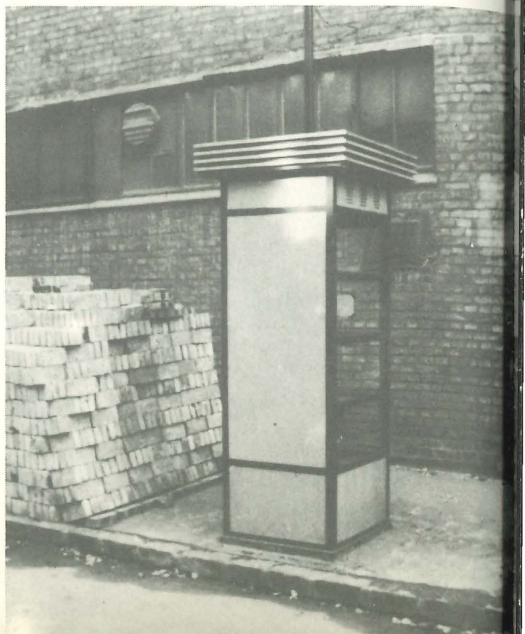

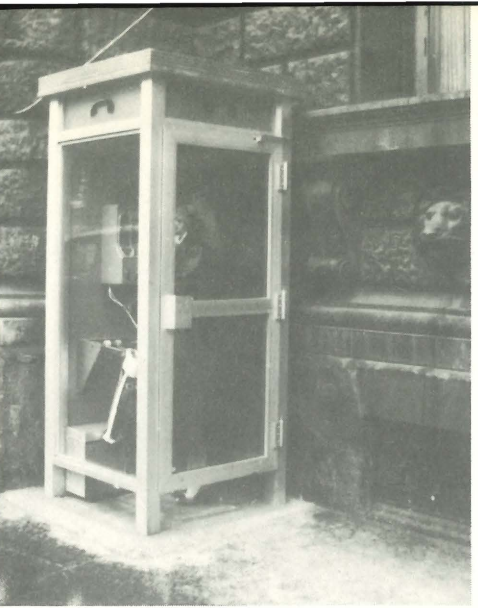

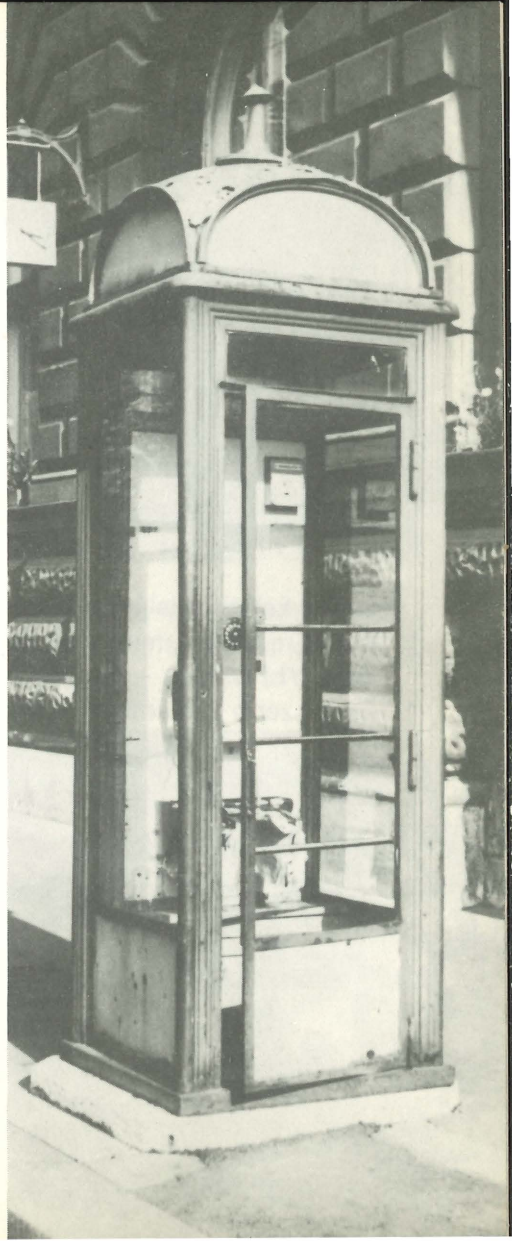

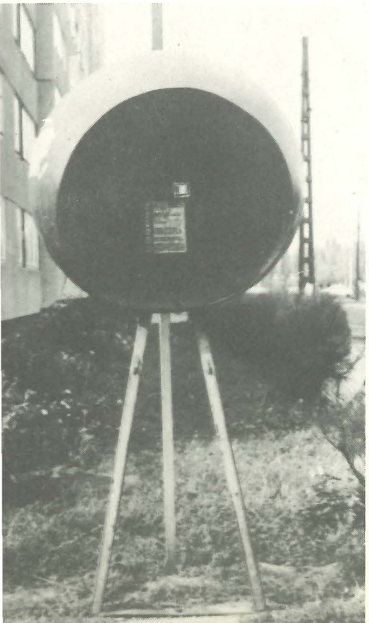

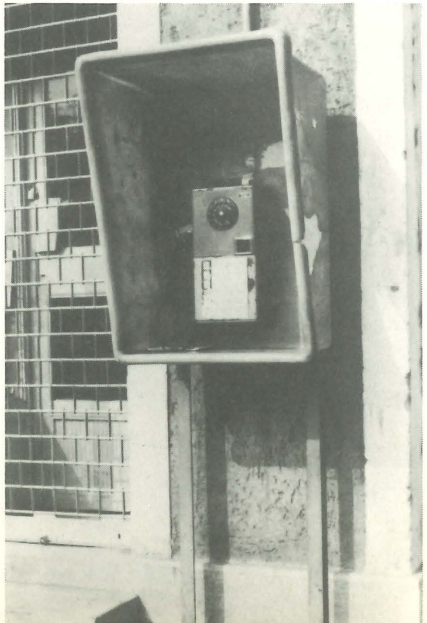

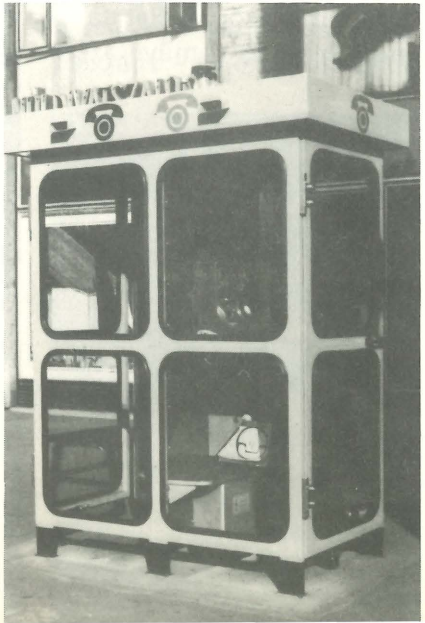

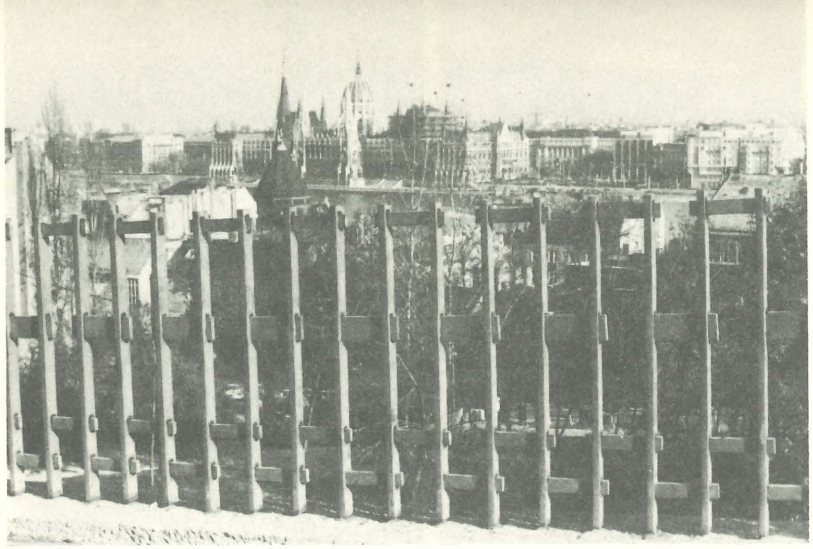

A Vár keleti oldalán, a Hunyadi János úton a korlát – korlát, a célnak megfelel. De a nyugati lejtőn, a Palota úton Ybl Miklós – ma már nagyon hiányos – műve azért csak szebb „valamivel".

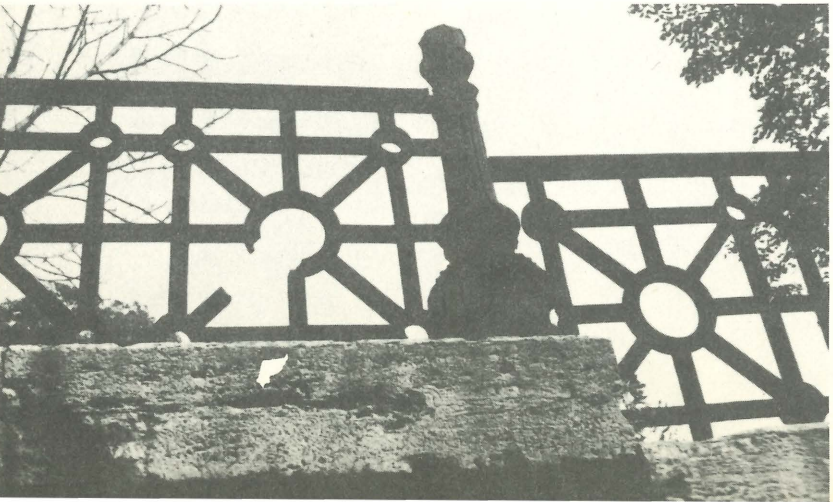

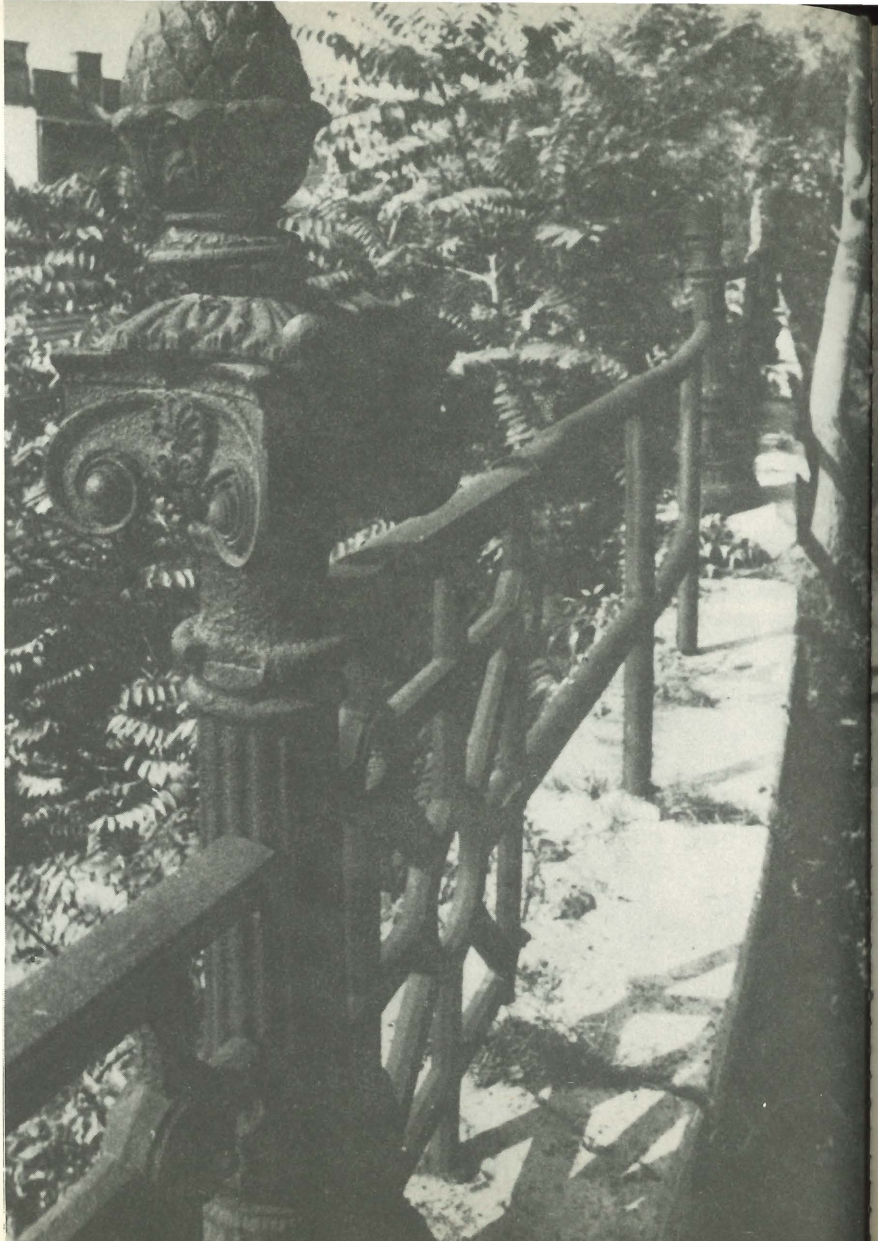

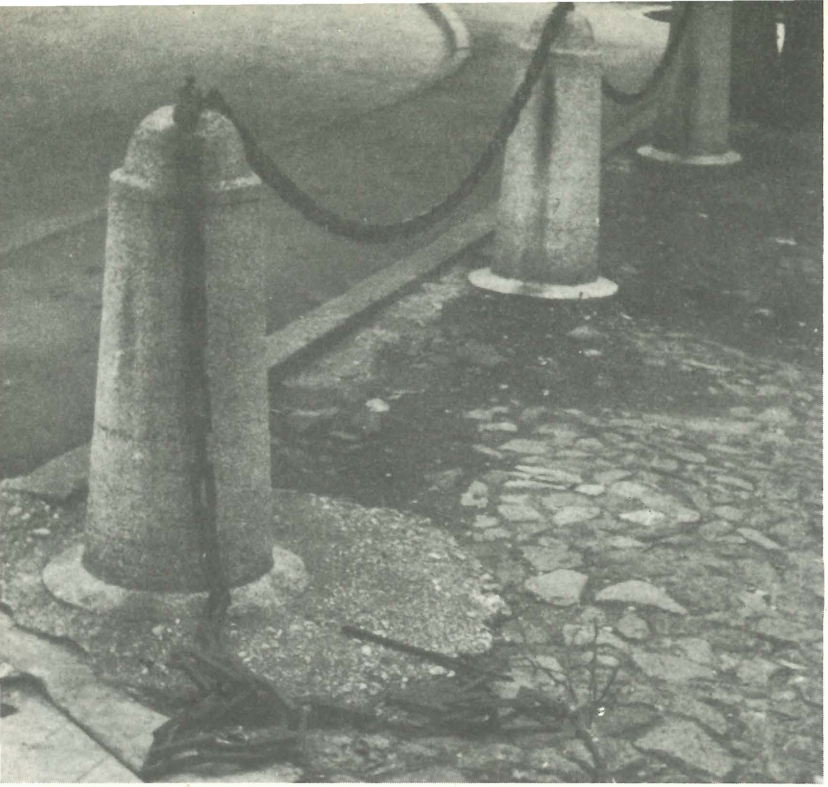

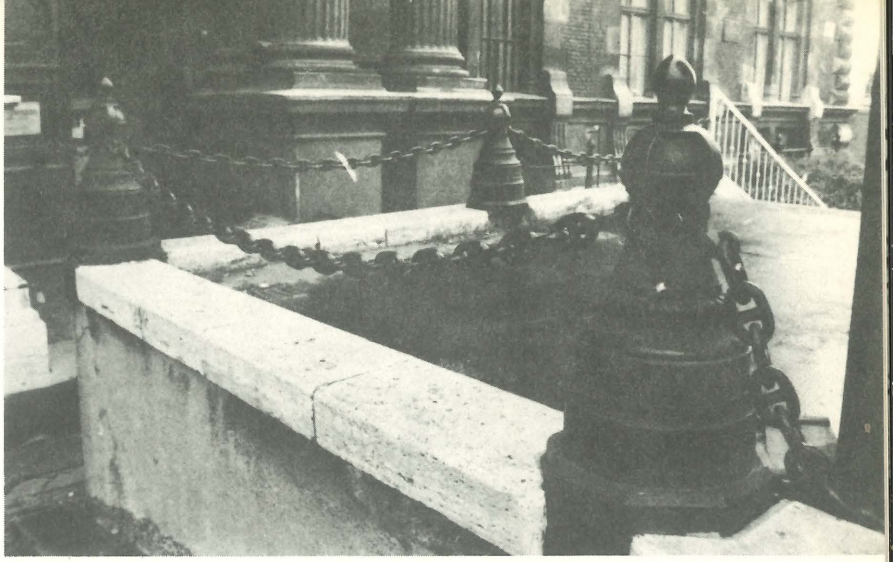

A Közgazdasági Egyetem lánckorlátját is Ybl tervezte (fent). A másik lánckorlát sátoraljaújhelyi (balra fent). És két parkrács – jellemző városképi elemek.

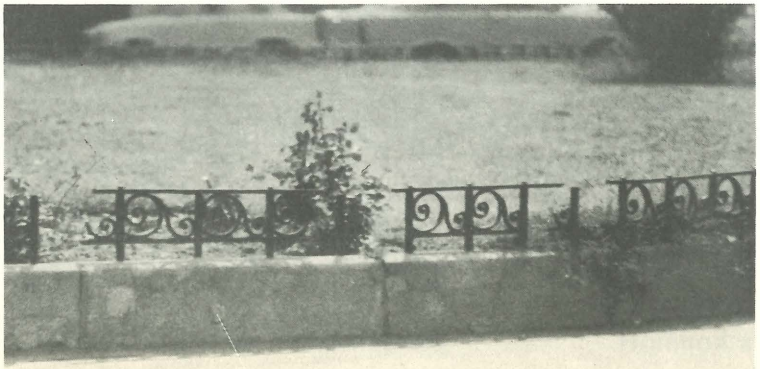

Az Ybl tervezte lámpatesteket a pesti korzó felújítása során újraöntetik Ha már „belejövünk", nem lehetne folytatni? Két partja van a folyónak, s mindenütt álltak hasonlók, nem is régen. Néhol ma is láthatók, de a legtöbb helyen csak a csonkjuk... Az alumínium testekhez meg kellett „erőszakolni" a korlátot!

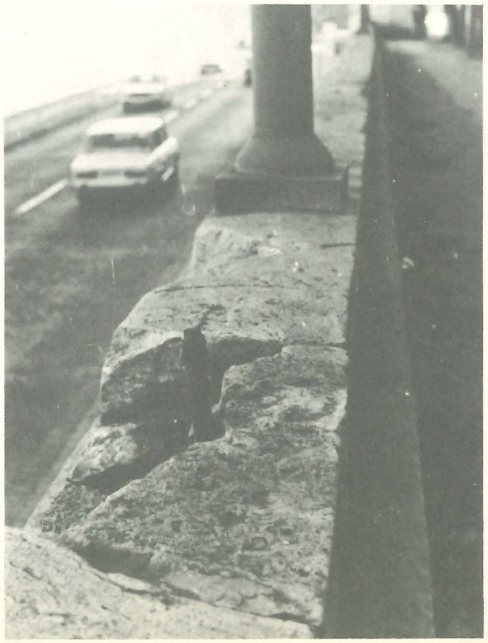

Színminták a Margit-híd hídfőjénél. A lámpára már nem jutott festék . . .

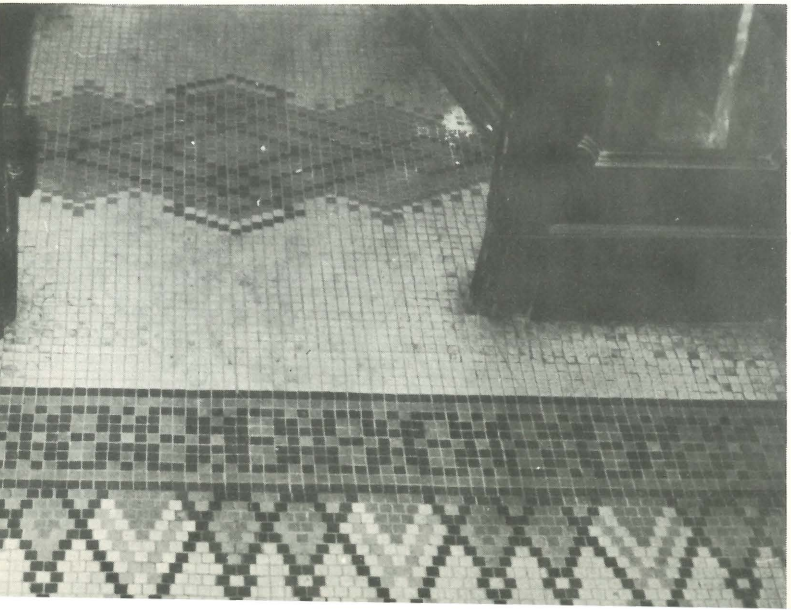

SALVE

A Ferenczy István utca kis szakasza, ahol utoljára láttam – utcán – keményfakocka borítást.

Nem messze, az „Unger-házban" (Múzeum krt. 7.) még ma is megvan.

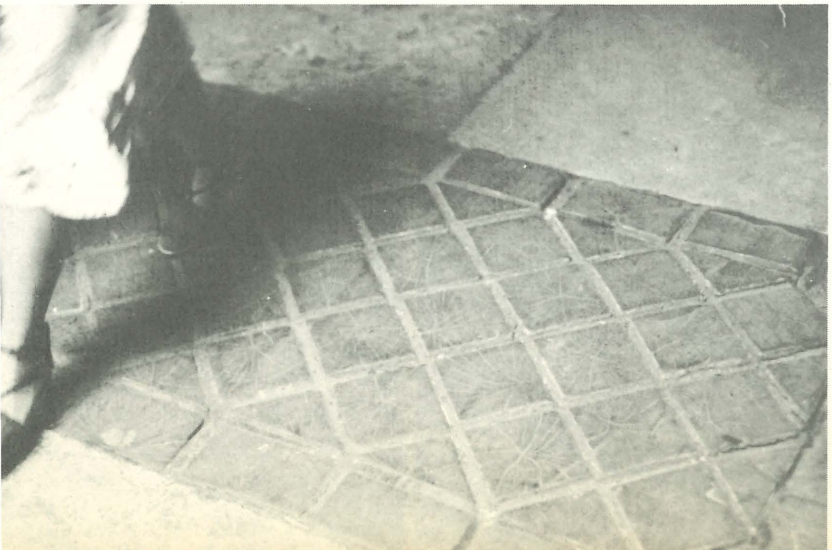

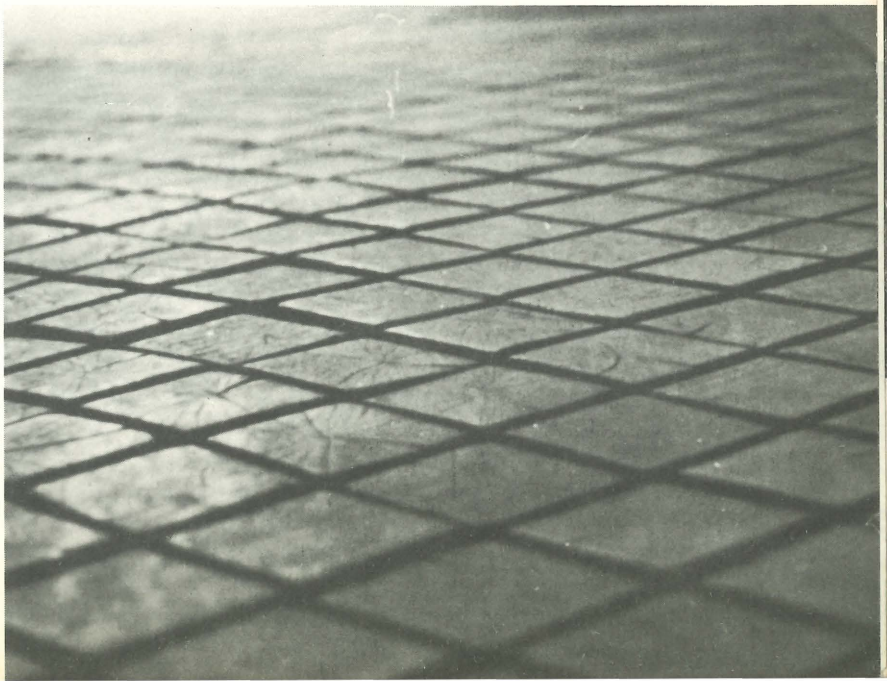

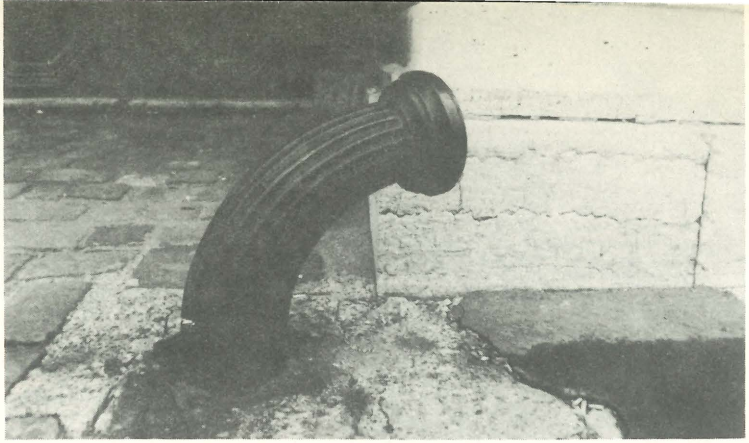

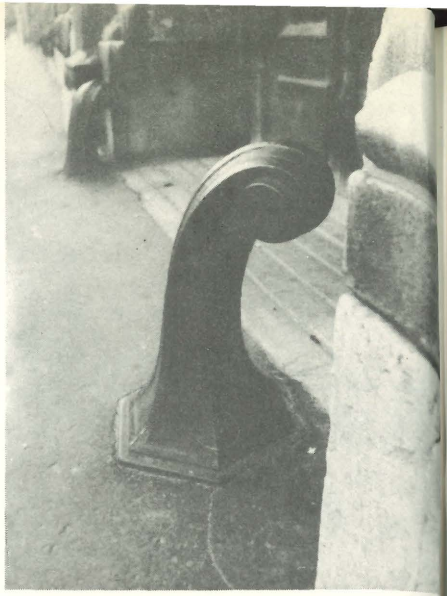

Kerékvetők. Illetve: oroszlánfejes kerékvető – helye – a Dohány utca 5-ben. Gyűjtögetünk . . .

Minden környezetbe odaillő tárgyak kellenének. Az utcákon egyébként sem mutatnak nagyon jól a műanyag és alumínium – „álmodern", tulajdonképpen az olcsóságból erényt csináló – építmények, de kiemelt városképi jelentőségű helyekre semmiképpen sem valók.

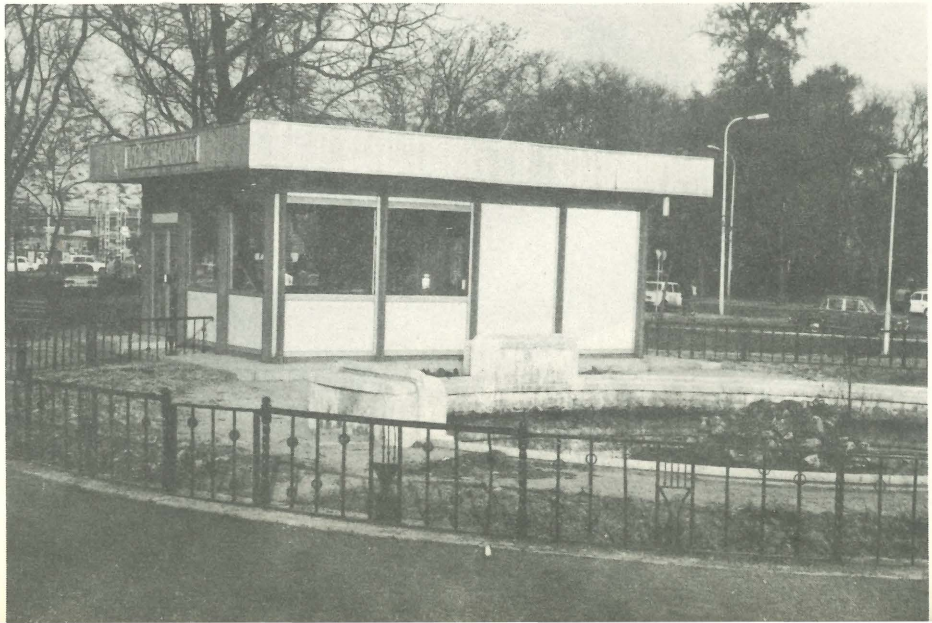

A Városligetben kőmedence és műves kovácsoltvas korlát mellett áll ez az oda nem illő pavilon. . .

Ez a szép kis transzformátorház
a Gellérthegyen áll, a Citadella alatt.
Jó lenne, ha nem cserélnék
„egyen-transzformátorházra" . . .

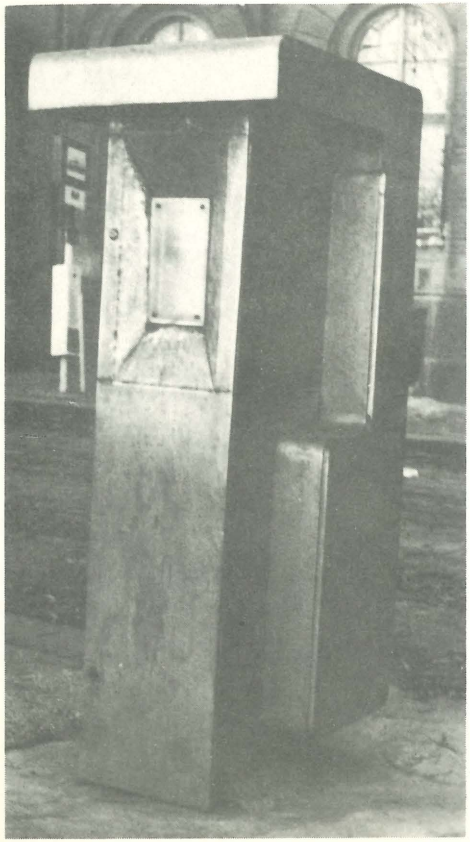

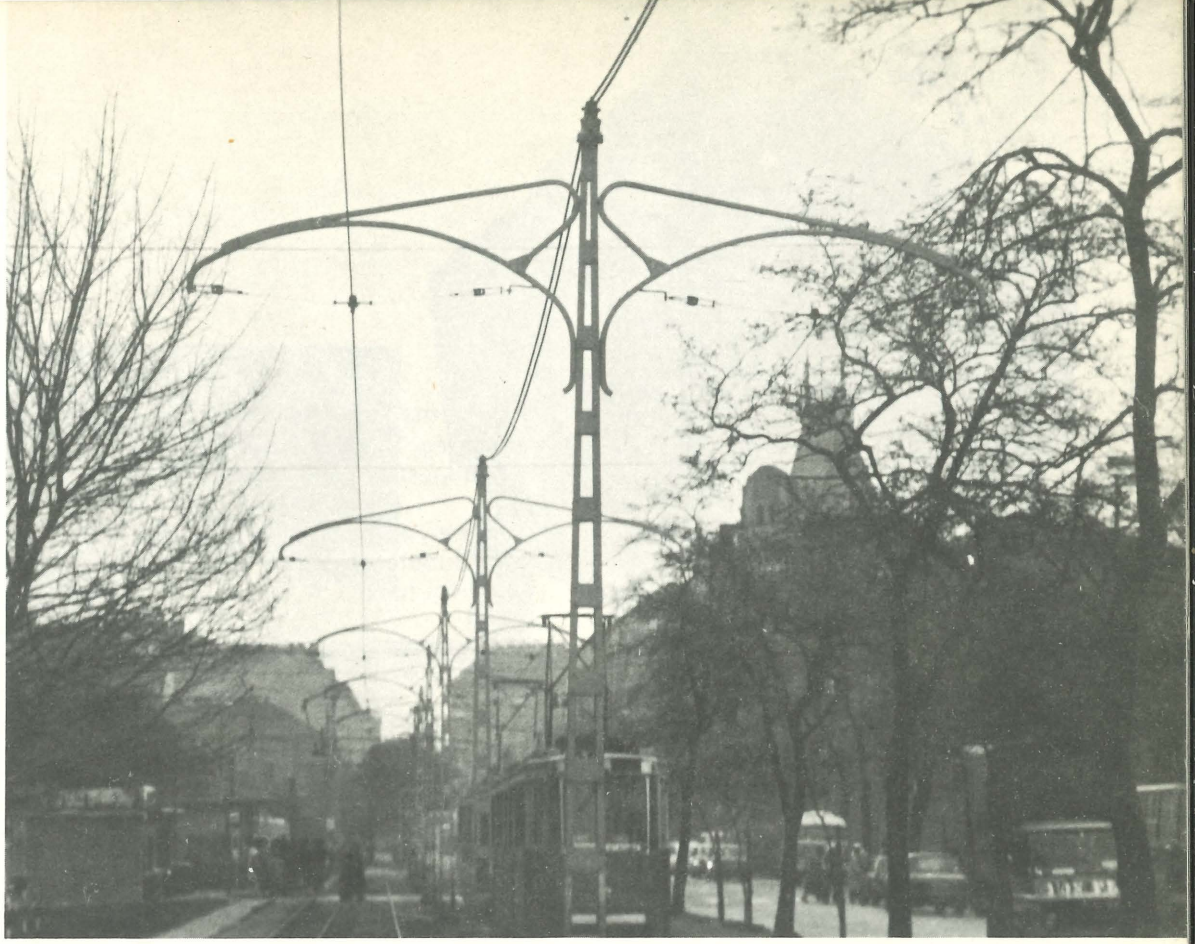

Különleges felsővezeték-tartó oszlopok a Mező Imre úton.

Barográf (időjárásjelző házikó) a Bem rakparton. A régi, öntöttvas építménye eltűnt. Akárcsak híres siófoki társa. Hallottam, hogy Kaposvárott szépen rendbe hozták az eredetit.

Egy „mai" metróállomás Párizsban és a régi földalatti állomások Budapesten.

Némelyik ma is megvan, Érden ill. Budatétényben – mint hétvégi ház.

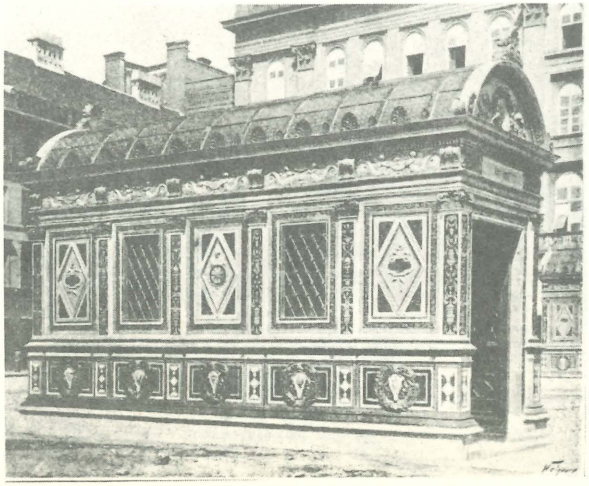

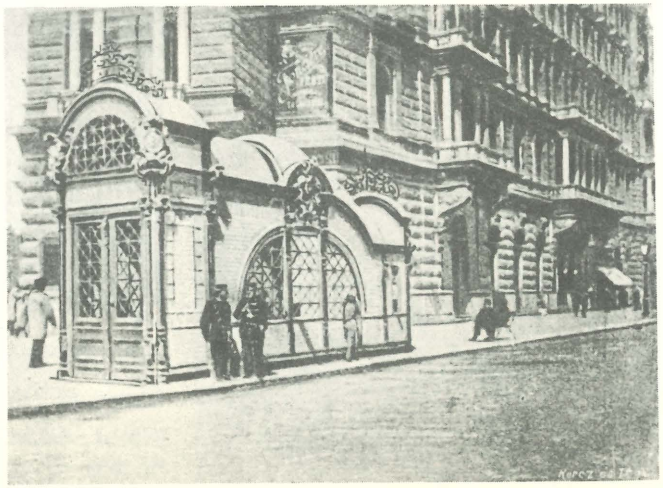

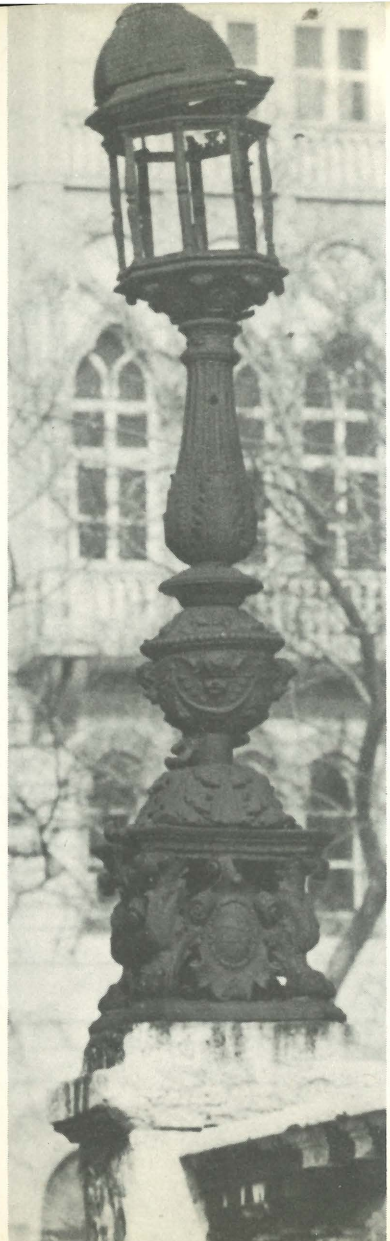

Bazilika.

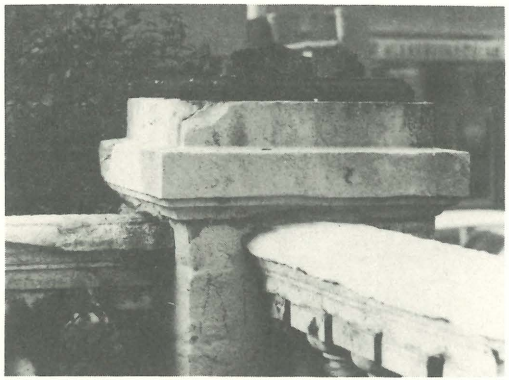

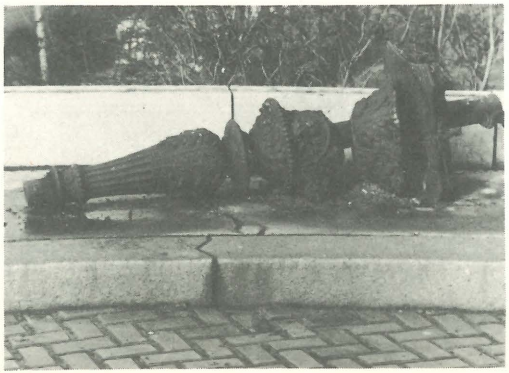

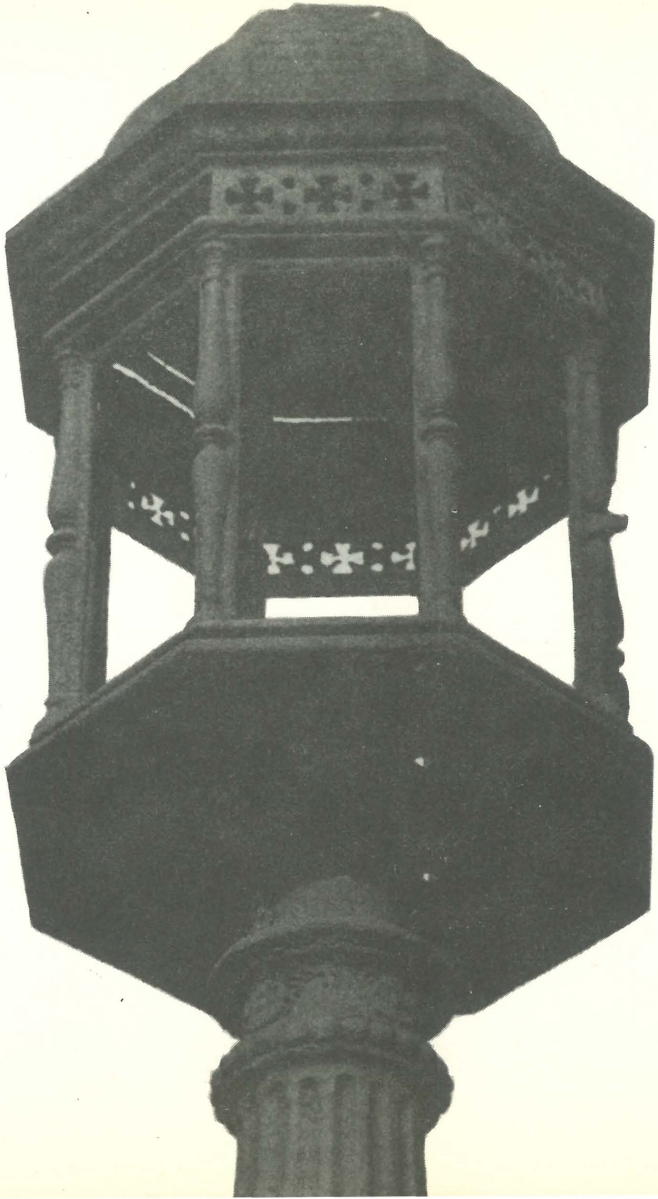

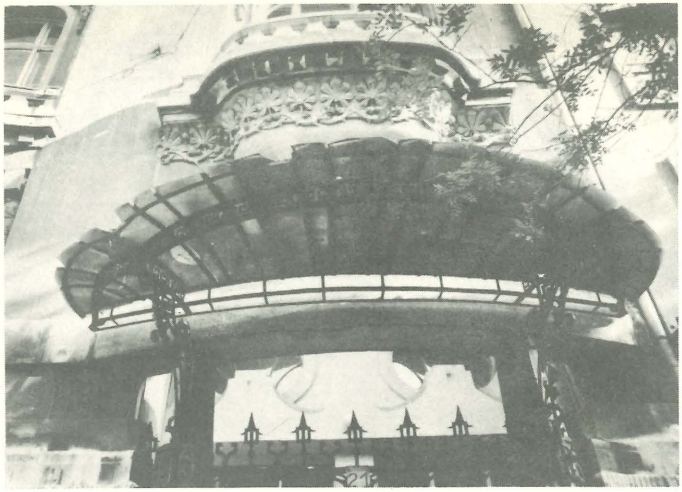

Hajdanán házaink javát ellátták szép esővédőkkel.
A legtöbbjükre ma már csak nagy jóindulattal lehet mondani, hogy szép. Azt is alig, hogy esővédő. . .

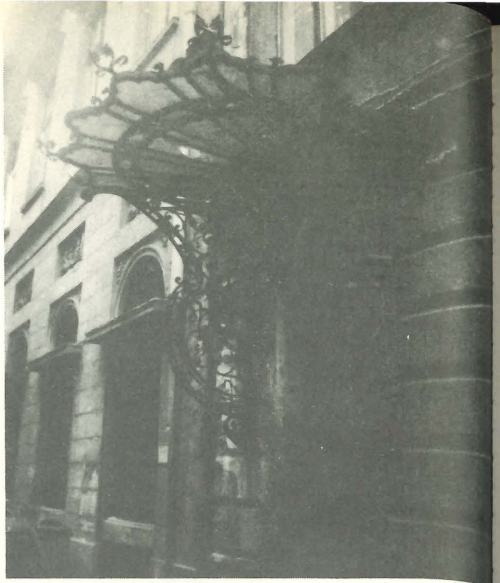

A Károlyi utca 3. hatalmas háztömbjének tatarozásakor szinte minden díszt leszedtek az épületről. Az esővédő talán az egész fővárosban itt volt a legnagyobb, legdíszesebb. Ahol a vékony körívet látják, ott indult... Ez a kevéske maradt belőle. A két kar lámpát tartott egykoron.

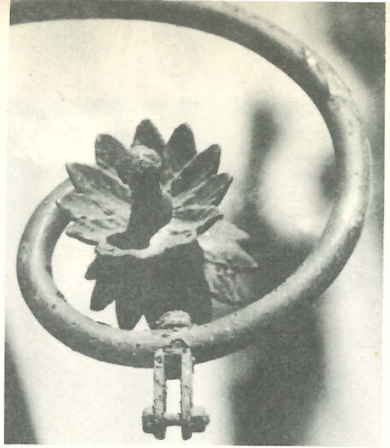

Minden valamirevaló ház vagy kerítés bejáratánál díszes lámpák világítottak. Ma alig találni működőt. Ha rendben tartanánk őket, nemcsak hamarabb találnánk meg a kulcslyukat, de gyönyörködhetnénk is bennük, hiszen mindegyik a hajdani kézművesség önálló értéke.

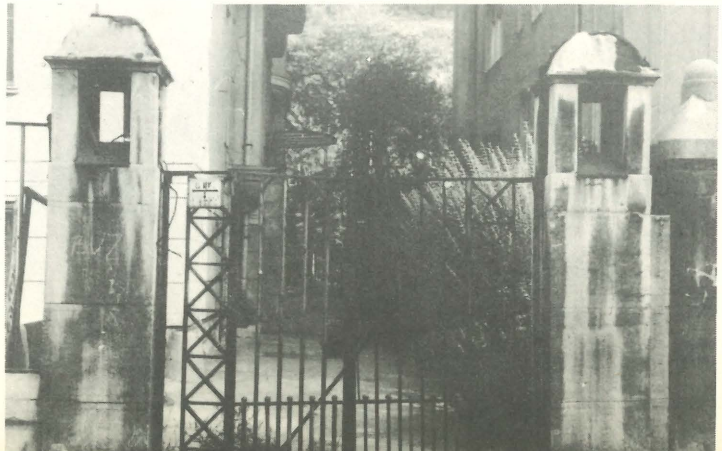

21

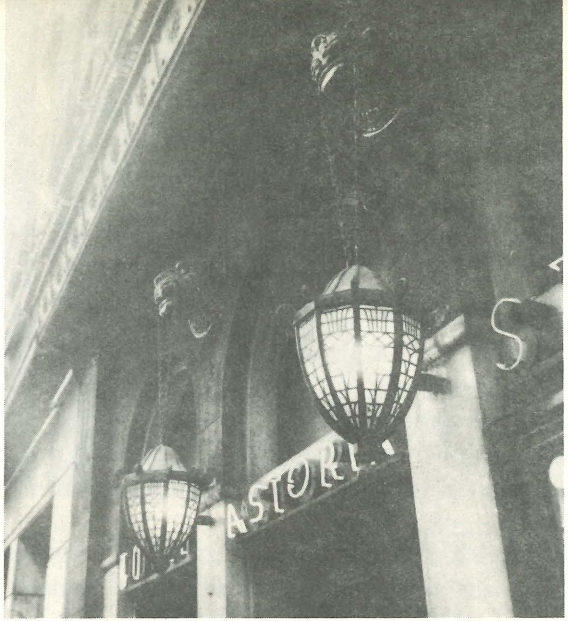

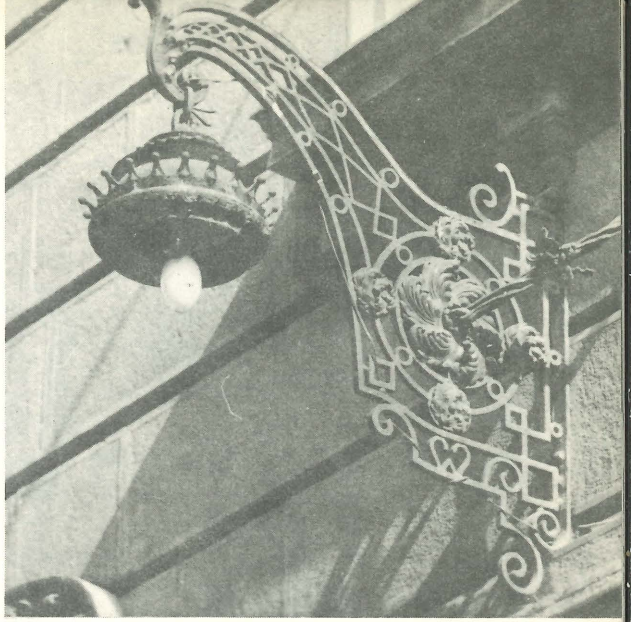

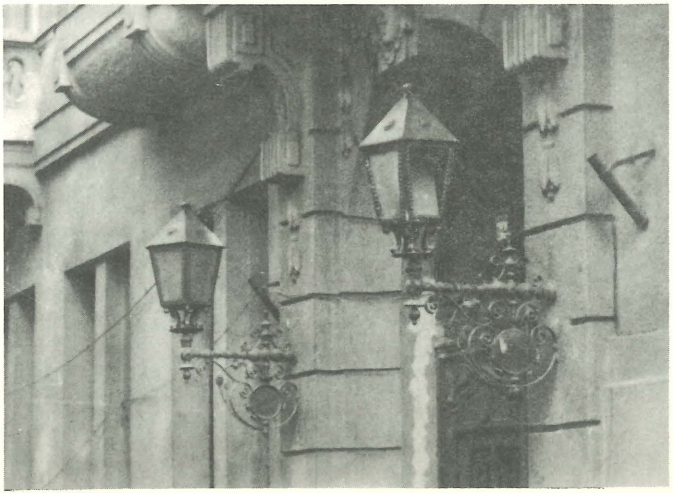

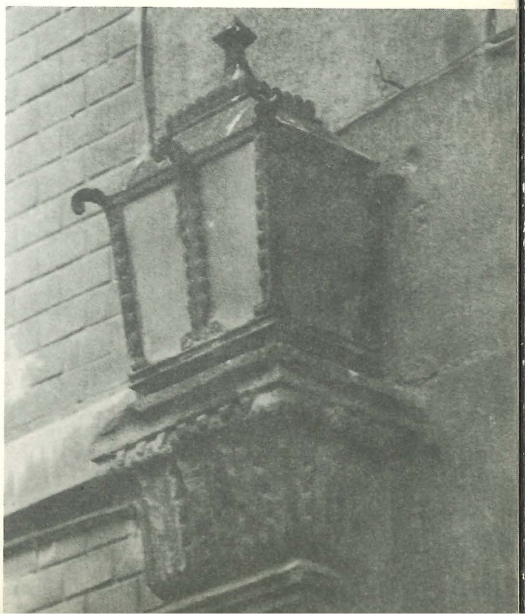

A vásárcsarnokok lámpakonzoljai ma már mind „üresek".

Egy ép lépcsőházi lámpa a Benczúr utcában (jobbra), egy pedig a Bajcsy-Zsilinszky úton (lent).

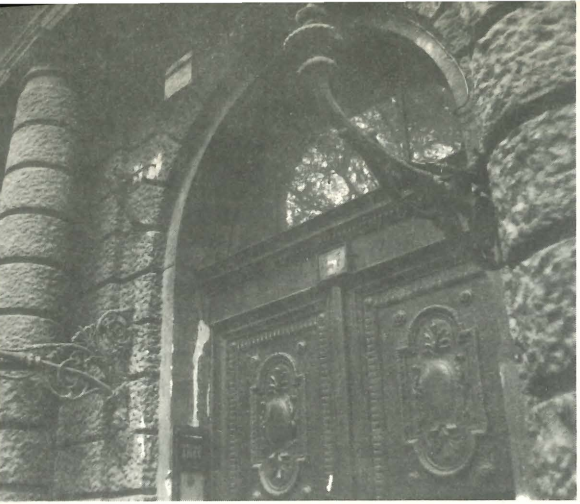

A Népköztársaság útja 5. lámpakonzolján a korona alatt Buda és Pest címere, alul pedig egy nyuszifej, a Margitsziget szimbóluma.

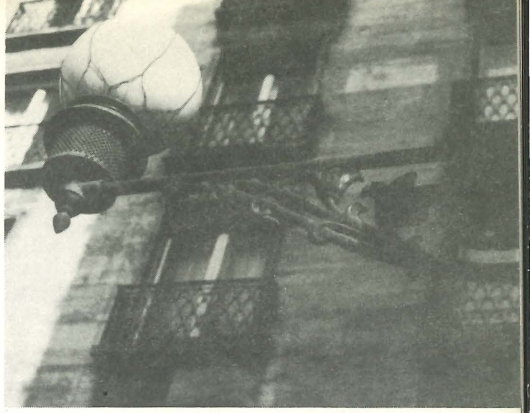

Az első hazai villanylámpa a volt Extra Áruházon.

A Balzac utca két szomszédos háza közül a jobb oldali irodaház is, lámpái rendben vannak; a bal oldali IKV-lakóház, lámpái szétesőfélben, a kapu fölötti címerdísz már lehullott.

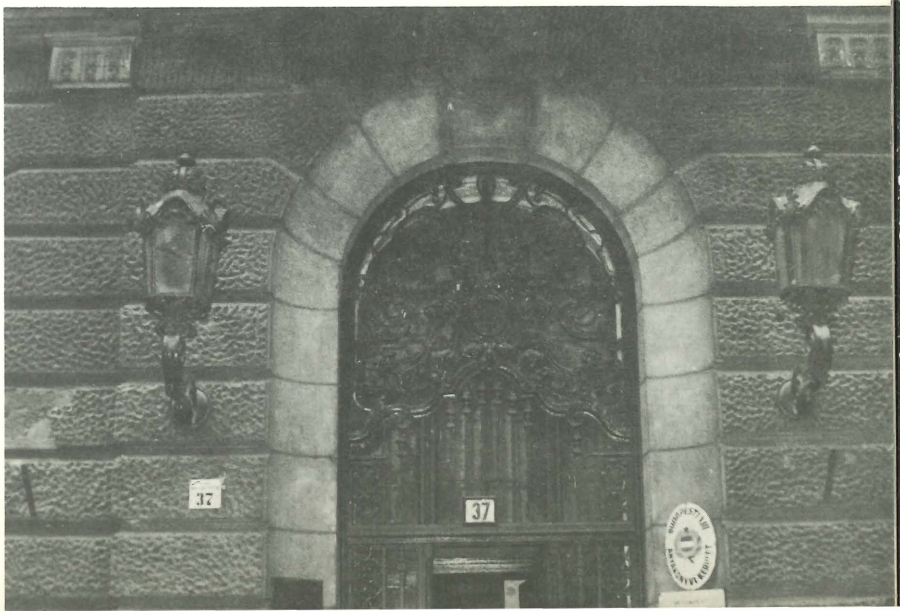

Óbuda, Fő tér 4. Az épületen volt eredetileg két lámpa (a reprodukált régi képen láthatják), aztán eleink ezeket a gázlámpákat érintetlenül hagyva, a ház elé egy szép szecessziós villanylámpát állítottak. 1981-ben a renoválás során eltávolították mindet. Az épület elé a Várban már megszokott – újonnan gyártott – gázlámpautánzat került.

Ugyanannak a térnek a másik házán megmaradhattak a falikarok . . .

Ma gázlámpák állnak még a Szabó Ilonka utcában és környékén, a Palota úton, a Császár Uszoda előtti parkban, az Állatkertben, az Apostol utcában, a Salgótarjáni úton, a Lőwy Sándor utcában... Van még, de nem működik a Műegyetem előtt két gyönyörű csokor, s a kis házikón az óbudai Fő tér közepén. Legfrissebb híreim szerint, **ami megvan, meg is marad!** Kívánok nékik hosszú életet! És – hadd legyek maximalista – visszaállítanám őket a Vajdahunyad vára körül és a Duna-parti korlátra is, legalább az Országház melletti szakaszon...

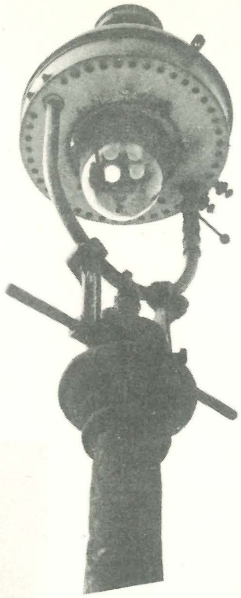

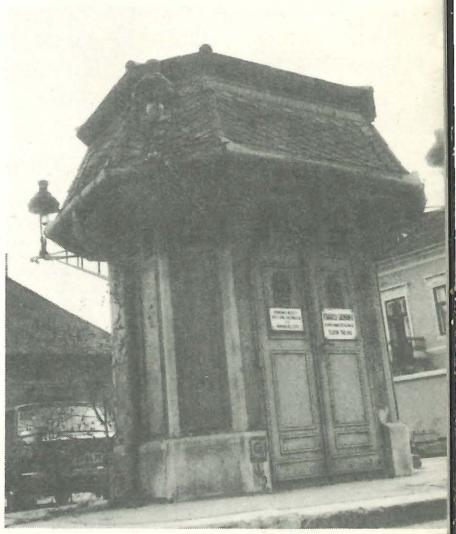

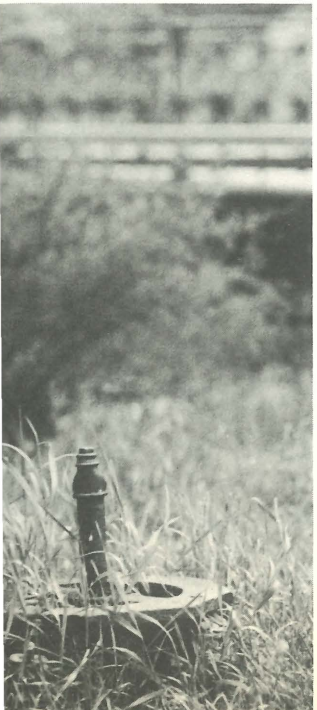

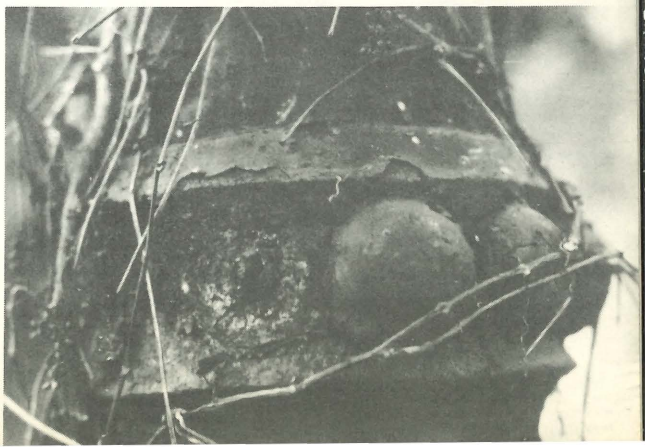

Tervező és kivitelező renoválási munkájának összhangja a Ráday utcai kollégium. Még a lámpákat is felújították, pótolták. A „fémmunkás" kapu helyett nem tudtak „újat" szerezni.

Reáltanoda u. 12. A Blaskovics-palota.
Egy „Kincsem Múzeum" lehetősége. A leválasztások miatt a hajdani hall ma a lépcsőház része.
A kandalló sarkát az új ajtó miatt le **kellett** reszelni. . .

Az egyetlen megóvott lakás részletei.

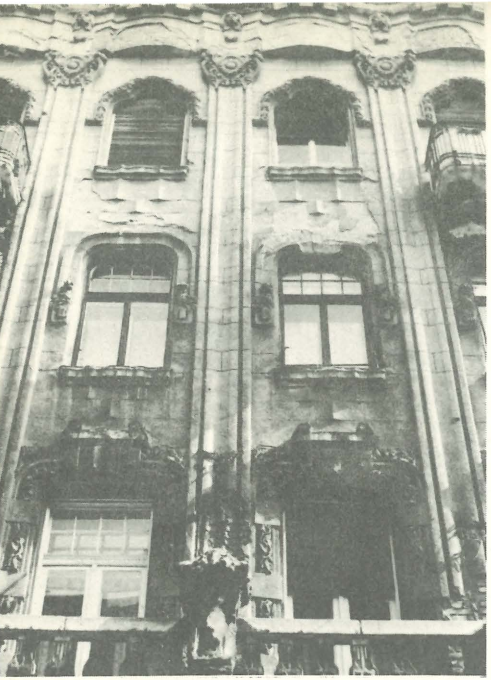

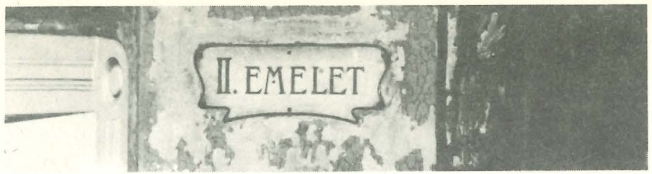

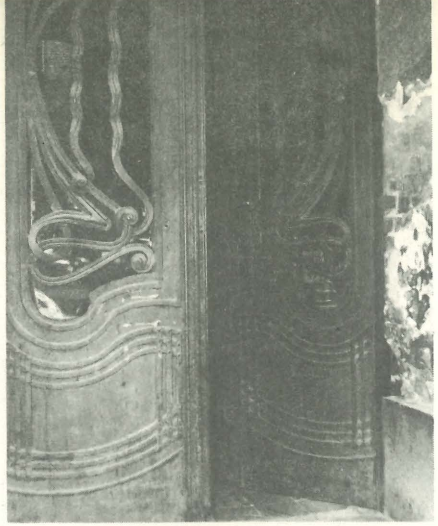

Csokonai utca 8. Látszólag egy **közönséges** aládúcolt bérház.

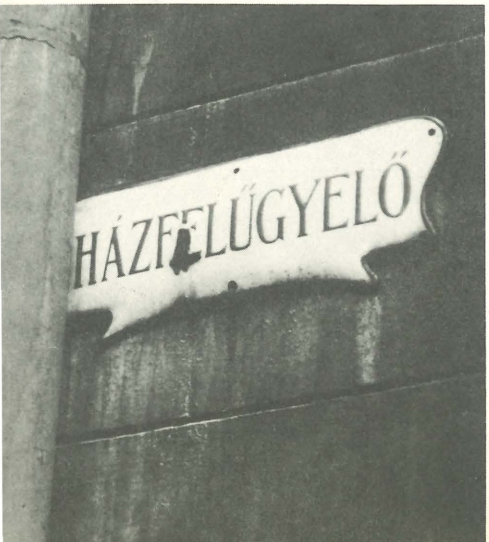

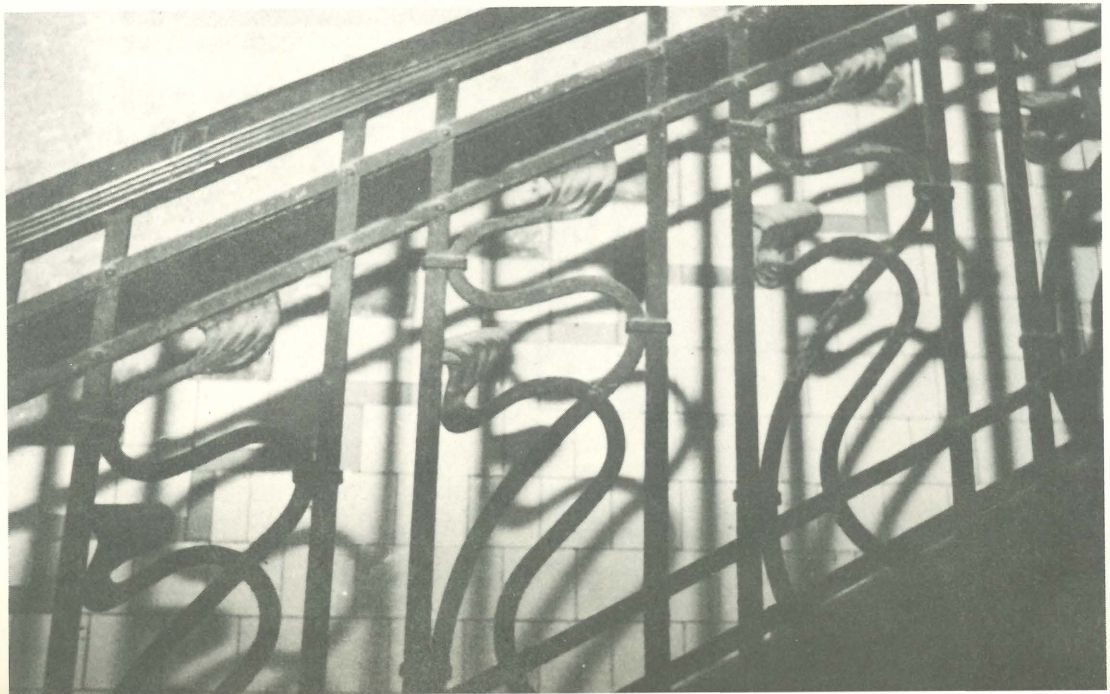

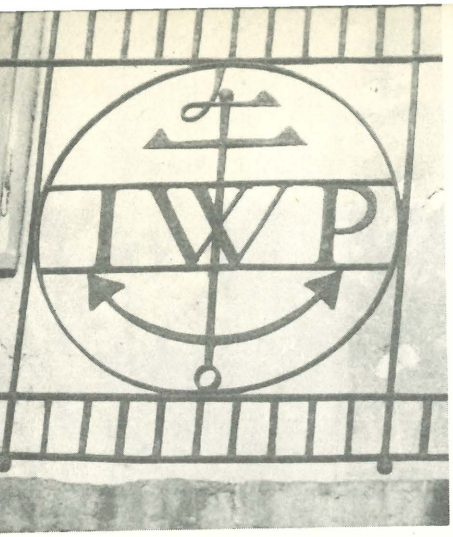

Ó utca 14. A „gang" rácsán merkurkereszt, meg az építtető monogramja.
Egy másik **közönséges** pesti bérház az Ó utcából – közelről.

Rottenbiller u. 35. Ugye kívülről nézve nem **mutatós** a ház?
Lépjenek be!

A régi postaládák szétmállanak, míg a másik falra felrakták már az **egyen**-postaszekrényeket. . .

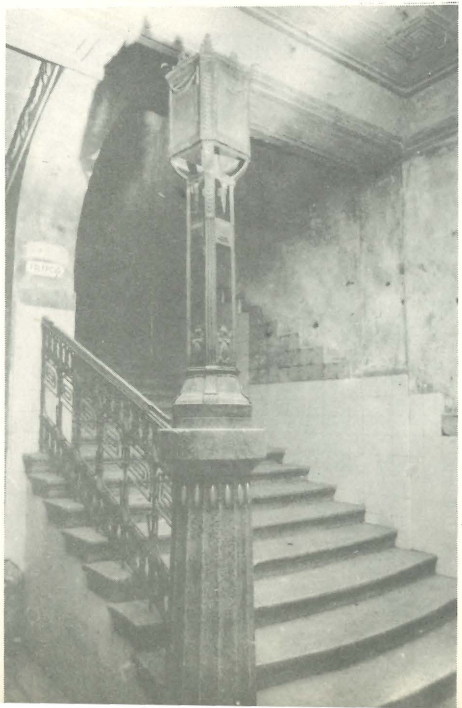

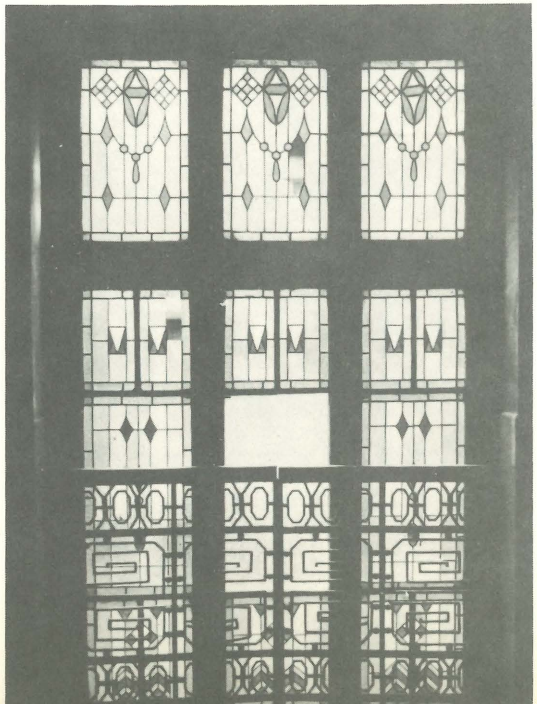

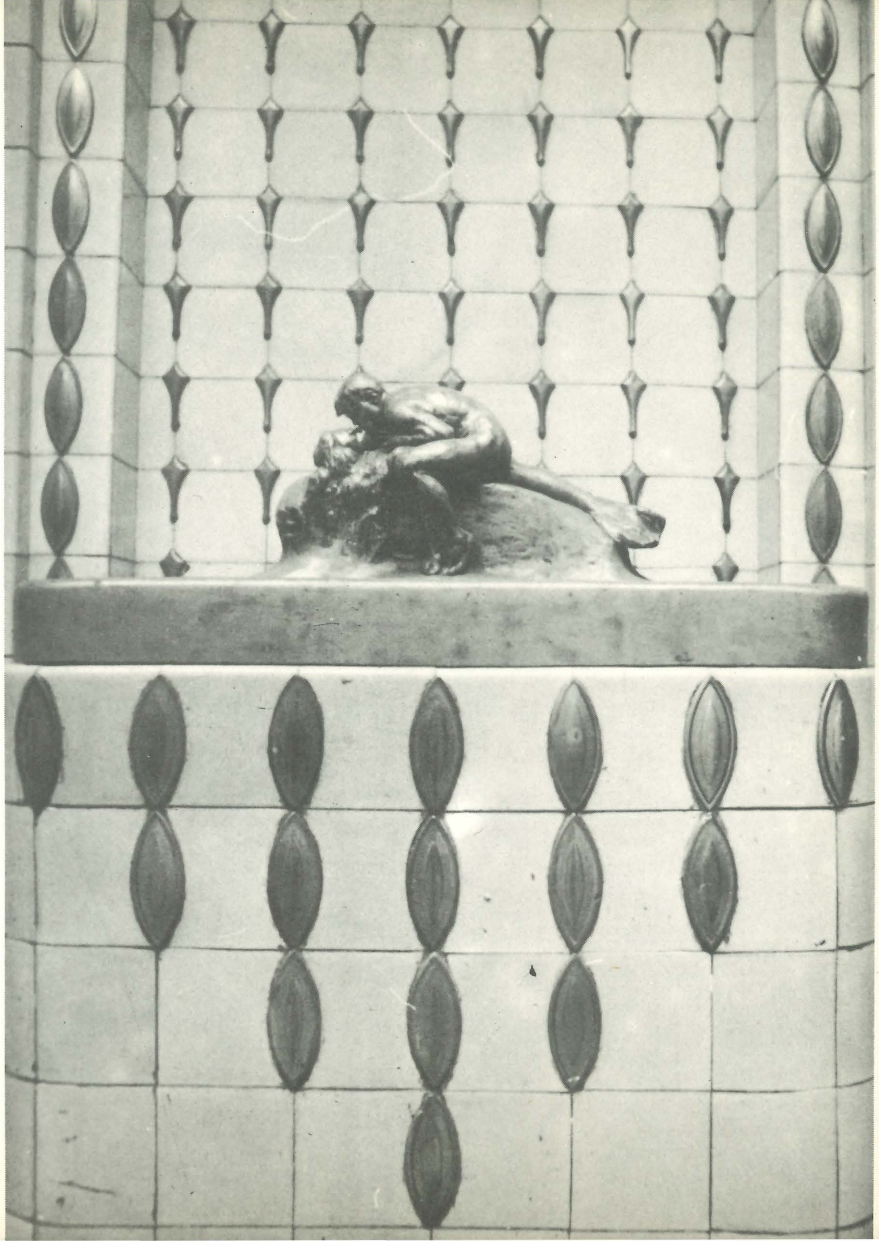

Egy ennyire elhanyagolt épület miatt akár pert is lehetne indítani – gondatlan károkozásért. Kiköltözési határidő 1981. december 30. A betűk szépek, mint a Hungária fürdőé, a két **bádog** lámpakar párját ritkítja. . . Az ilyen részletek azok, amelyeket vagy ellop egy magángyűjtő, vagy múzeumba kerülnek – szerencsés esetben – és nem a bulldózer markába. Pedig ilyesmiért érdemes az utcákon sétálni! **Ott** a helyük az utcán, a házon, **ahol vannak, ott** kell megőrizni, **karbantartani** őket!

Éppen a Széchenyi Fürdő előtt sétált az egyik „műemlékes", amikor géppel törték le a kandelábereket, amelyek a védett épület tartozékai – voltak. Bement szóvá tenni – hiába. Ennek öt éve. . .

A hivatásos műemlékvédők sokszor kerülnek nehéz helyzetbe. Évtizedekig nem büntethettek, csak eljárást kezdeményezhettek, s a kiszabható büntetés felső határa ötezer forint volt. Most tízezer forint, és börtönbüntetés is kiszabható. Eddig nem éltek a lehetőséggel, **bíznak a meggyőzés erejében.** Én esetenként az egész kárt megtéríttetném. És nemcsak pénzben, hanem **elvégzendő helyreállításban!**

Felüdülésnek néhány szép ablak:

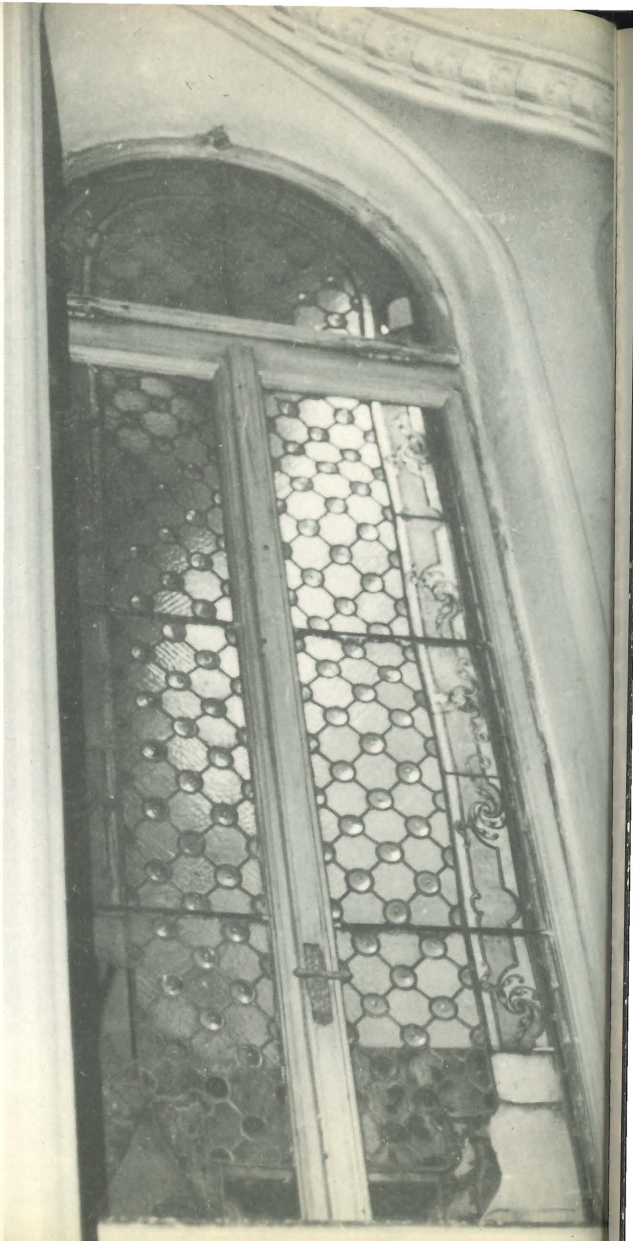

Részletek Róth Miksa (1865–1944), az üveg legnagyobb, külföldön is elismert, magyar mesterének Nefelejcs utcai házából. A latin nyelvű szállóige szabad fordításban: az élet rövid, a művészi alkotás örök. Hadd tegyem hozzá: ha vigyázunk rá!

A Bécsi utcában, a Jelmezkölcsönző épületében annyi maradt meg Róth Miksa ablakaiból, hogy éppen **kijönne** a részletekből egyetlen – komplett – ablak (a következő oldalon).

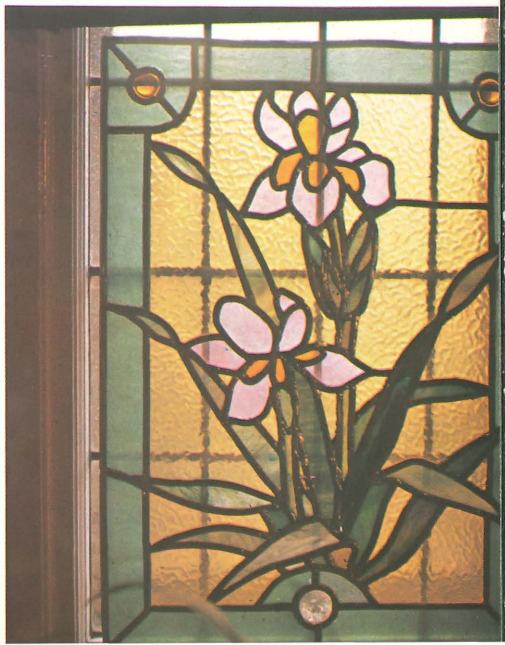

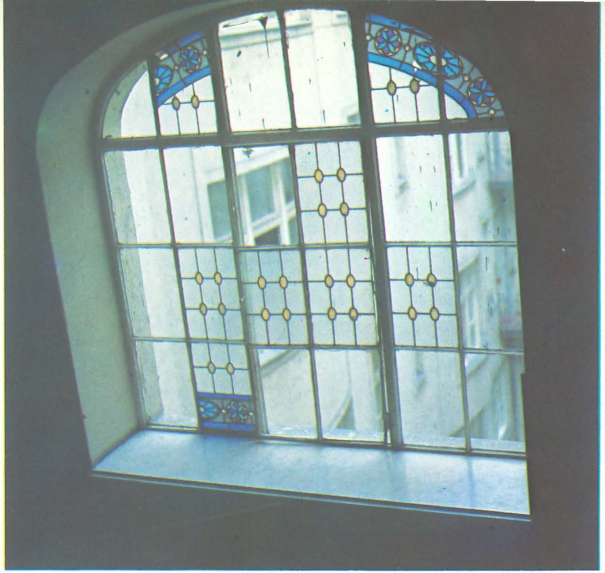

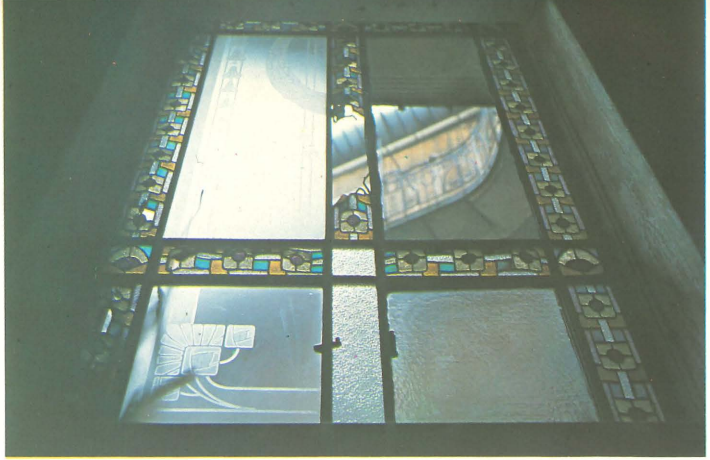

Gyulai Pál utca 15. A lakók eltették a lépcsőház egyik kidőlt oszlopát. Hogyha majd egyszer jön az IKV, jön a tatarozás – meglegyen.

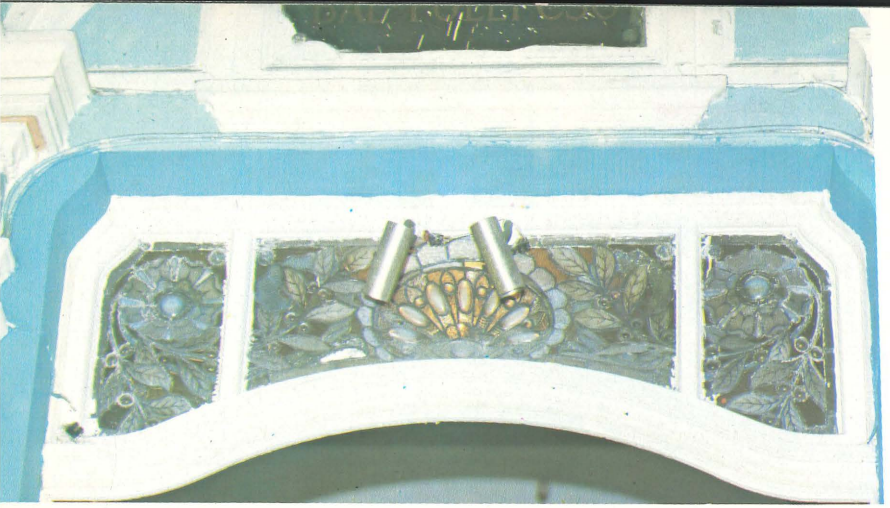

Felszabadulás tér 1. Sokan rohanunk irodáiba. Tessék egyszer körülnézni!

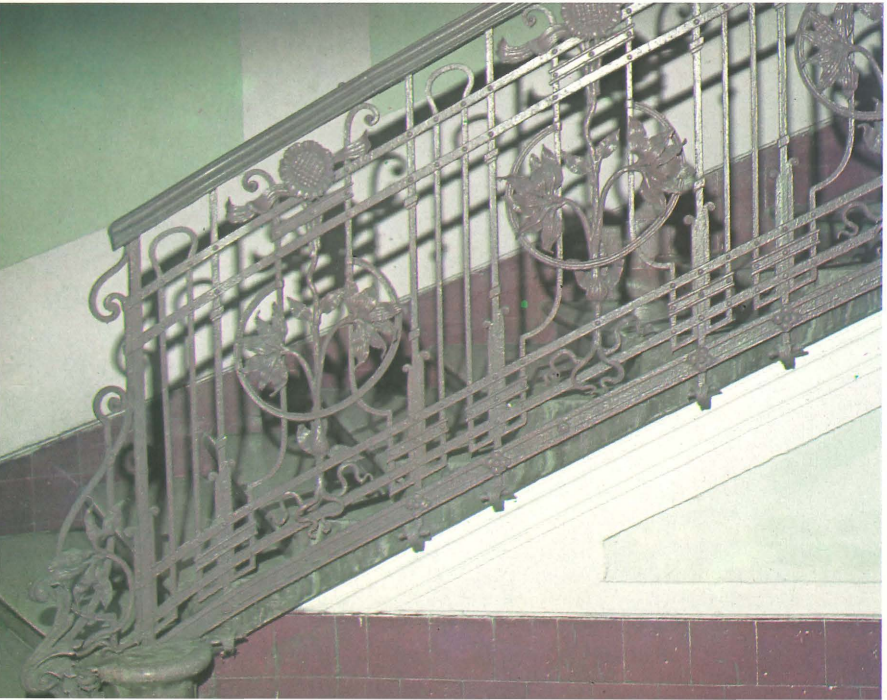

Dessewffy-kastély (ma sok lakás, leválasztva). Fakocka, kovácsoltvas, maratott üveg, jávorfa hall velencei tükrökkel . . . minden. És cseresznyefa korlát.

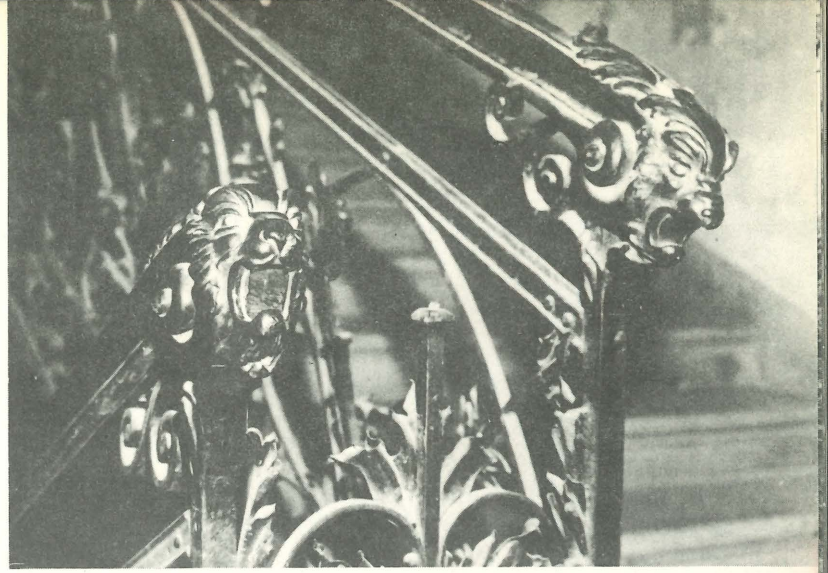

Sajnos a „gyűjtők" mindenhová eljutnak!

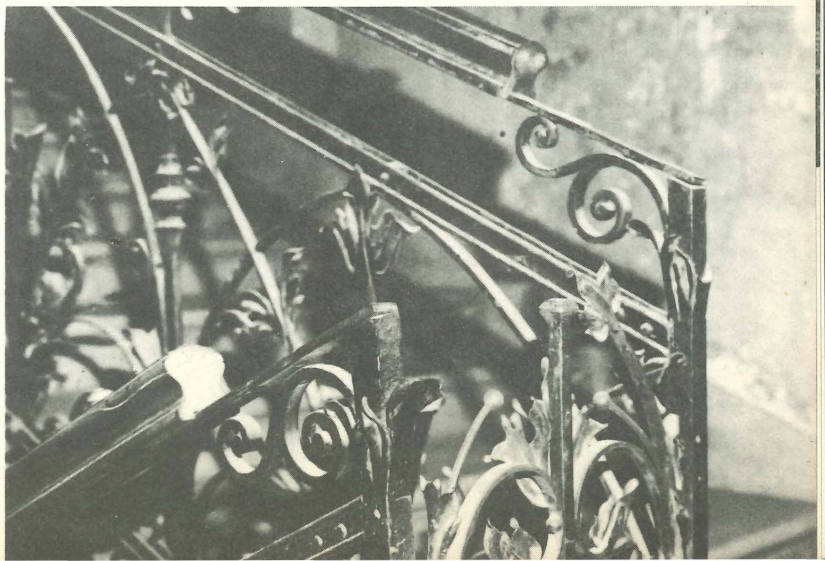

Egy kis ízelítő
– kutakból.

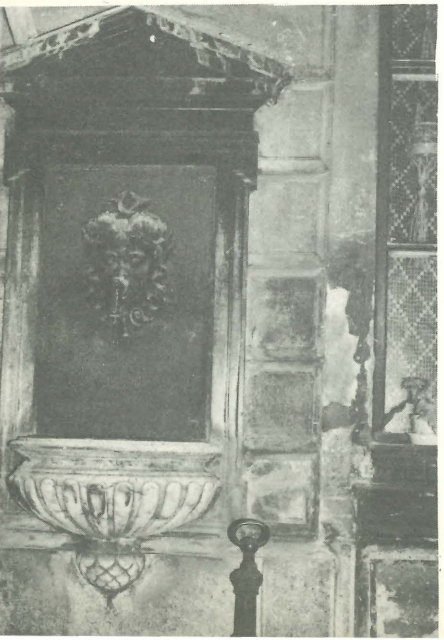

A Liszt Ferenc tér 10. tatarozásakor beleöntötték a sittet.
Ma – virágágy . . .

Erősen elhanyagolt ház: Gorkij fasor 24. Lepusztultan is **inyenceknek** való csemege. Lásd a következő oldal képeit is.

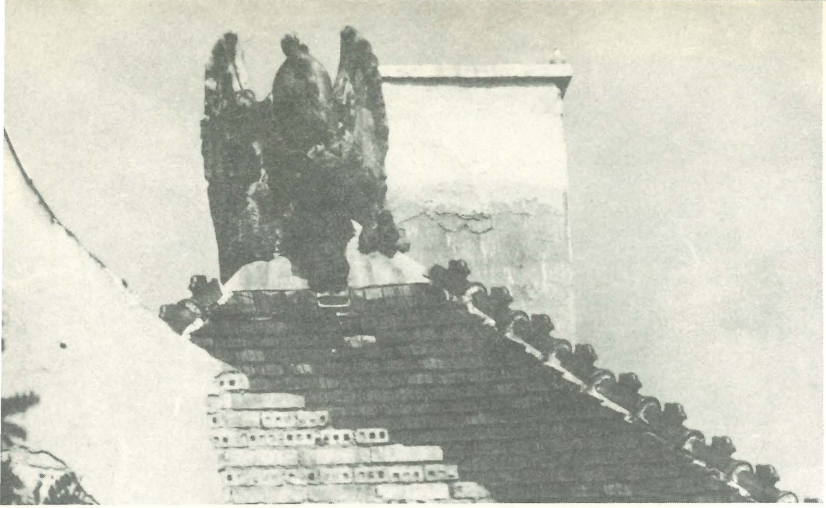

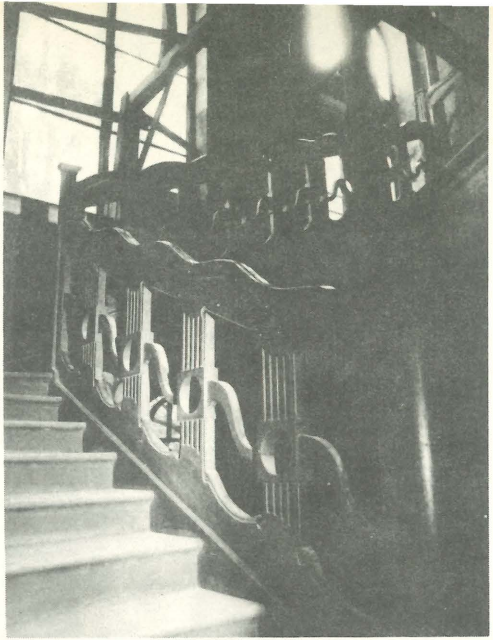

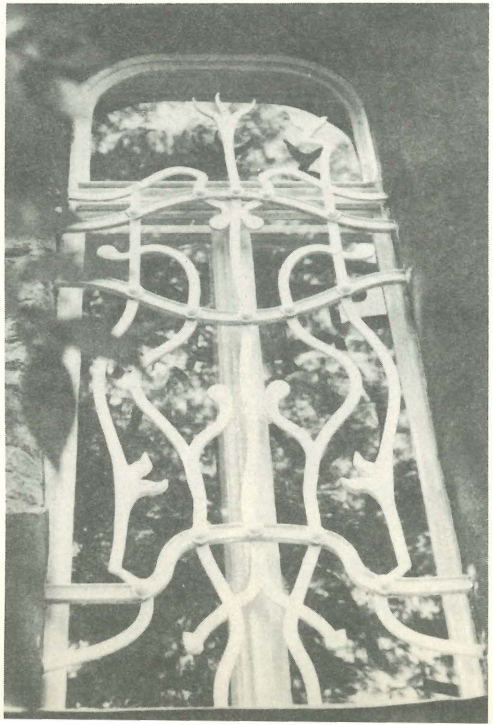

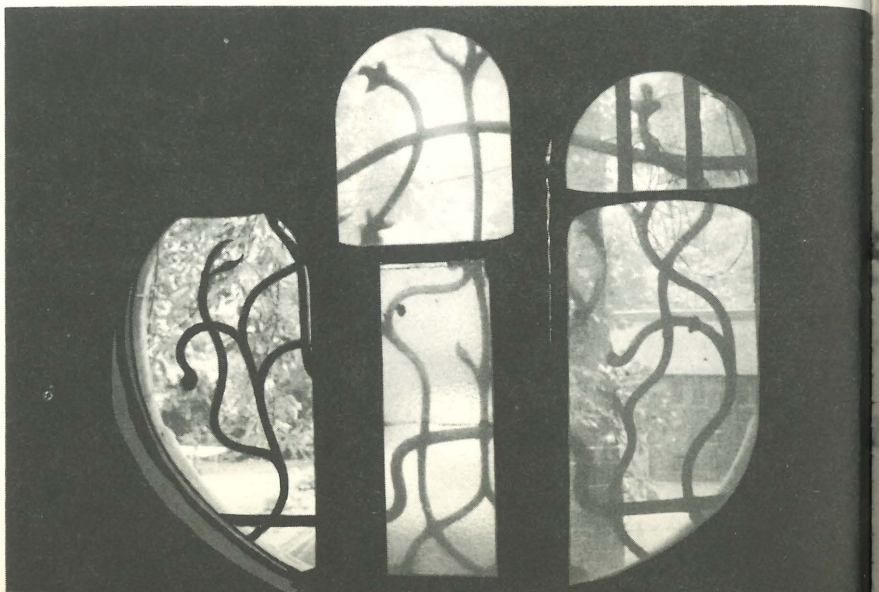

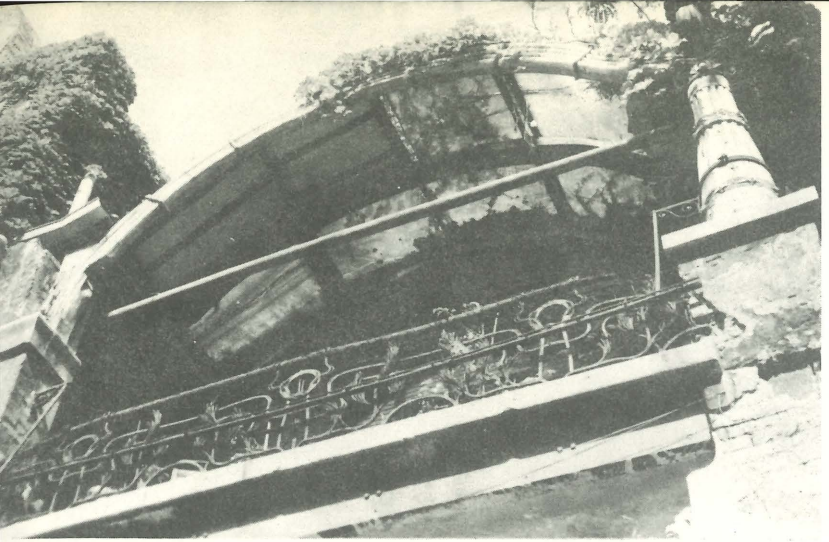

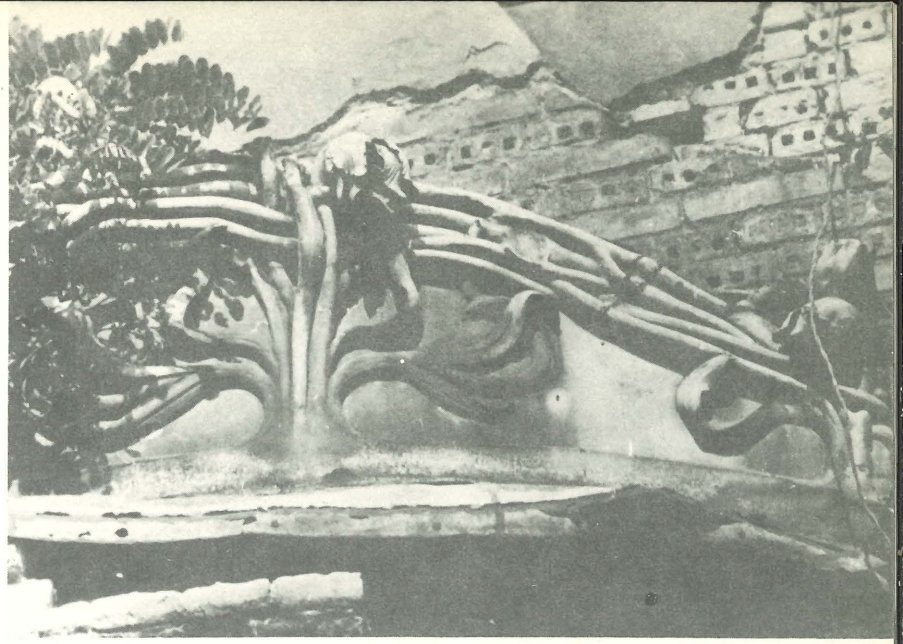

Ezek az indák, csokrok – bádogdíszítések! Fölnézve egy-egy házra, legkevésbé a bádogosmunka remekeit vesszük észre, hiszen színük alig tér el a vakolat színétől. Pedig érdemes jobban megnézni! A következő oldalakon más-más épületek bádogrészletei.

Ferenczy István utca.

Október 6. utca.

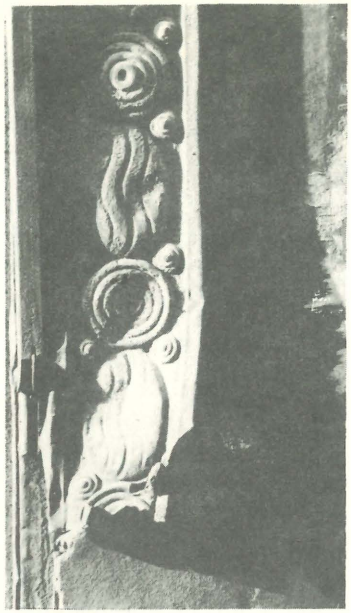

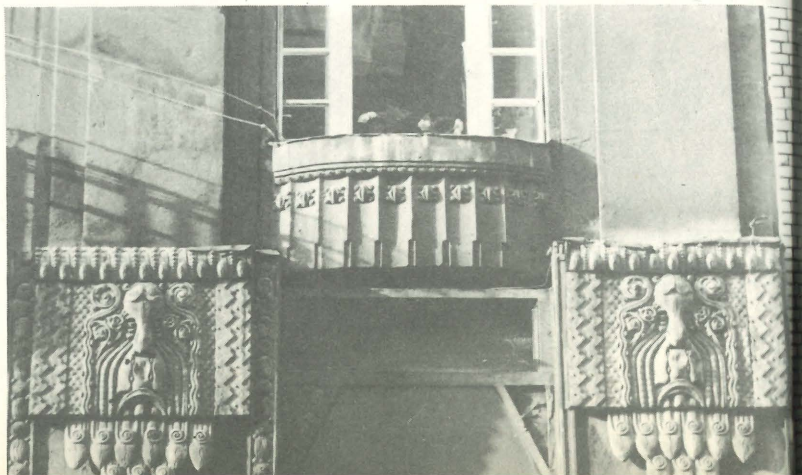

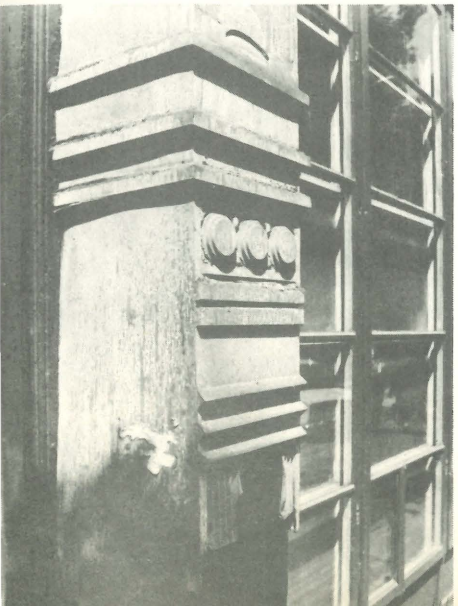

Rosenberg házaspár utca.

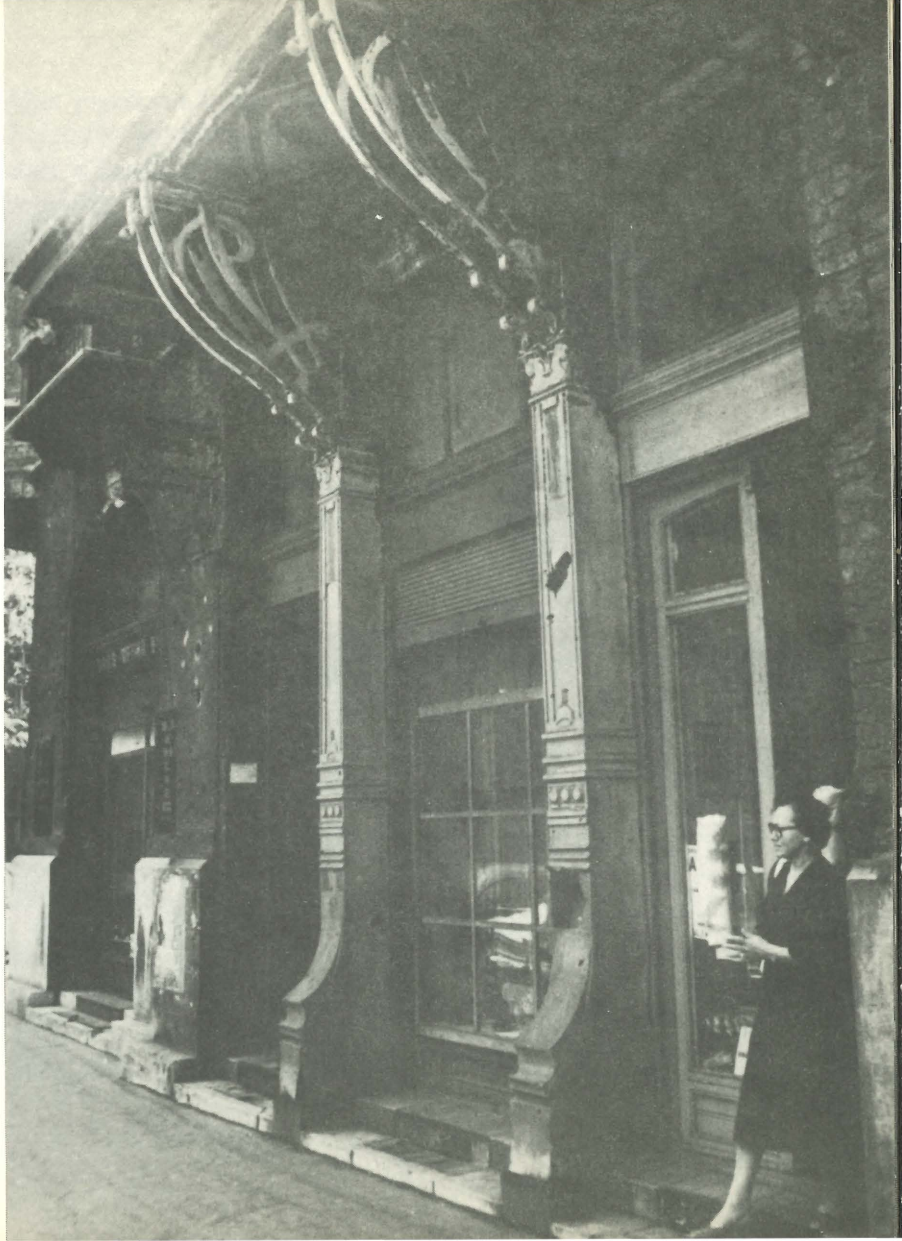

Sok tető-, csúcs- és kupoladísz, mind-mind bádogból. Az „éjjel-nappal" közért házának kupoláján, ahogy a régi fényképen láthatják, még szobor is volt valamikor...

Akár hiszik, akár nem, ez az egész homlokzat bádog! Az egyik legkülönösebb, legérdekesebb kastély, a Vár alatt, a Szabó Ilonka utcában. Talán már holnap összedől. . .

A volt Continental Szálló és Hungária Fürdő két utcára néző hatalmas tömbje viszont biztosan megmarad. Most **építik át** éppen.

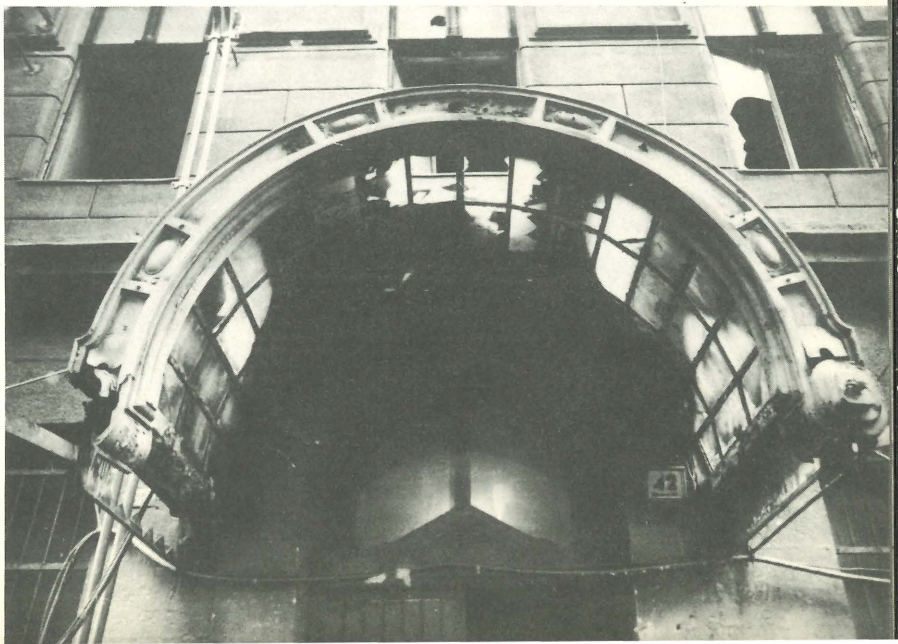

Sohasem értettem, miért lehet szállodából lakást, irodát építeni, fordítva pedig soha. Hallották már, hogy egy patinás épületből vendéglőt, szállodát alakítottak? Sárospatakon igen. A fővárosban még nem.

HUNGARIA : FURDO

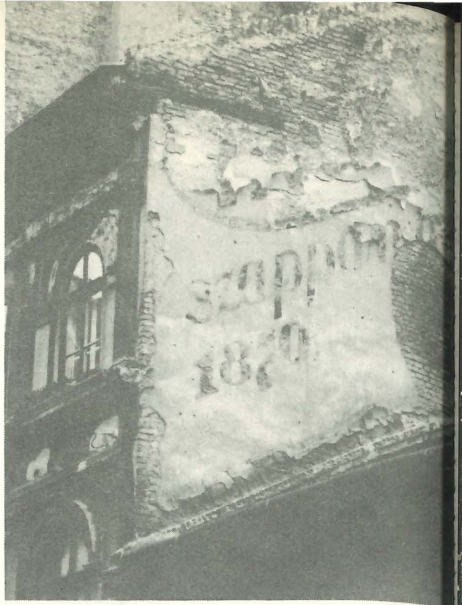

A korszerűsítési láz meg-megújuló rohamai elkerültek néhány régi feliratot utcáinkon. Vajon miért nem jó a **patika,** a **trafik** elnevezés?

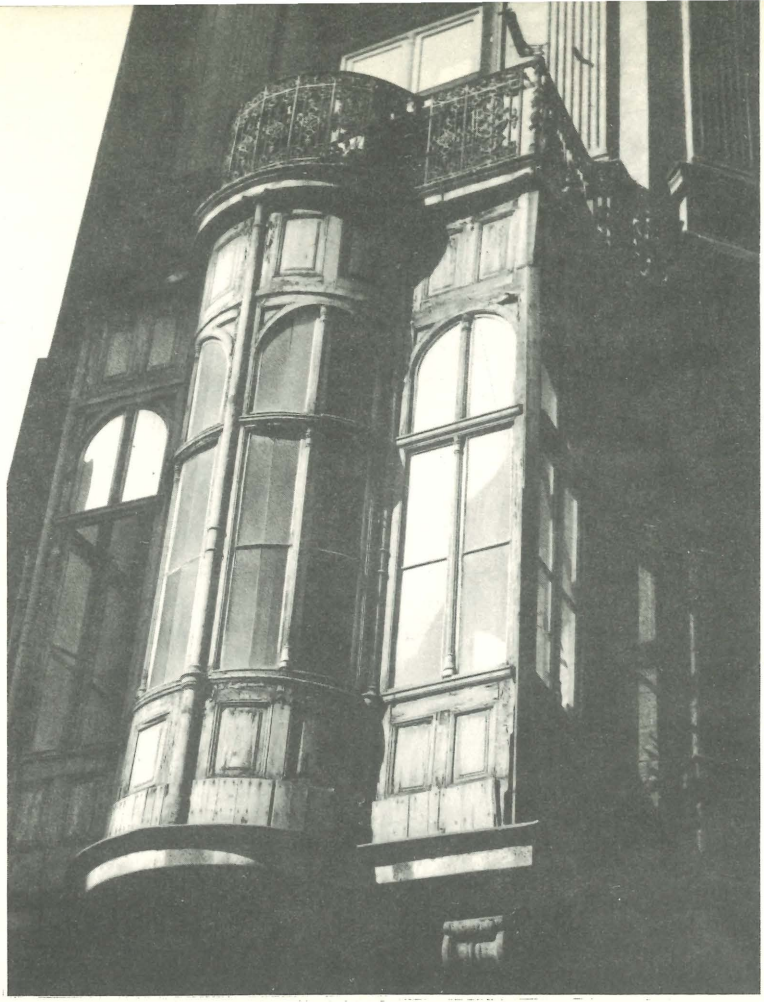

Csak két példa a gondosságot igénylő, könnyen romló fadíszítésekből. Könnyebb megóvni, mint asztalost találni, aki rendbe hozza. . .

Trefort utca 2.

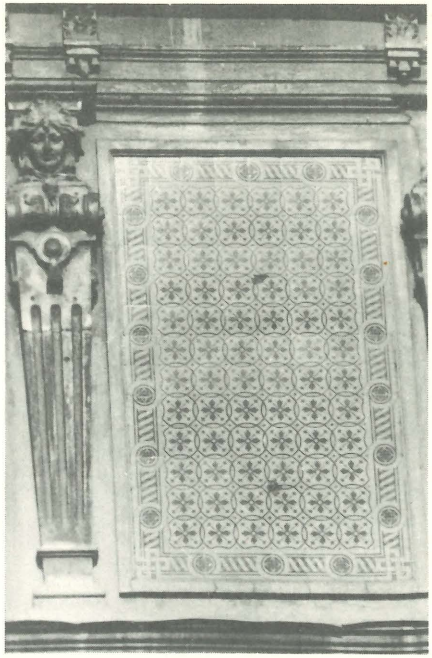

Rottenbiller utca 15.

Régebben gyakran használtak majolikát a házak díszítésére. Sokszor a világhírű Zsolnay gyár termékeit.

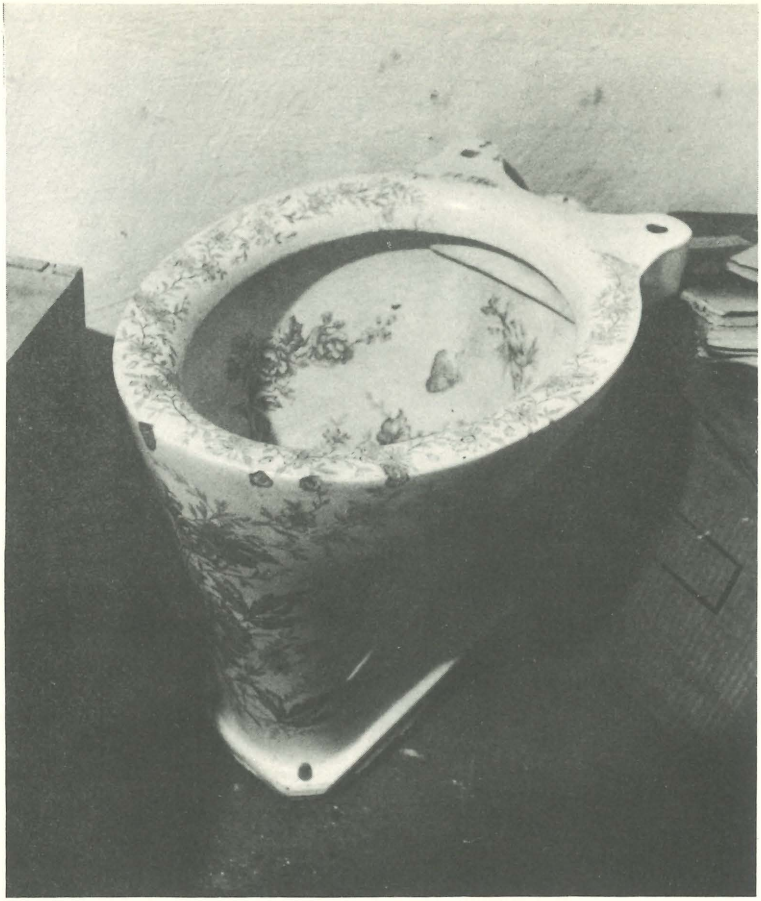

Némelyik lakásban egész különleges majolika tárgyak voltak. Szinte mindenütt – alig van kivétel – áldozatul estek a felújításnak. Ez utóbbi – mint tudjuk – cserét szokott jelenteni. A javítgatás, pótlás gondolata föl sem merül. Pedig fürdőszoba-berendezéseknek is lehet **egyéniségük.**

Tulajdonképpen nem értem, ha a régieknek megérte gyártani, az építőknek és építtetőknek megérte megvásárolni, vagyis üzlet volt olyan csempéket, metlachi lapokat előállítani, amelyek a borítandó felületeket **keretezik,** ma vajon miért nem üzlet? Vagyis miért nem lehet kapni domború lezáró csempét, műkövet a padló-fal csatlakozásához (ilyet látnak a képen), vagy akár sarokcsempét is? Hiszen a befejezett, lezárt felület szebb és praktikusabb is a takarításnál. Gondolom – ezért használták elődeink.

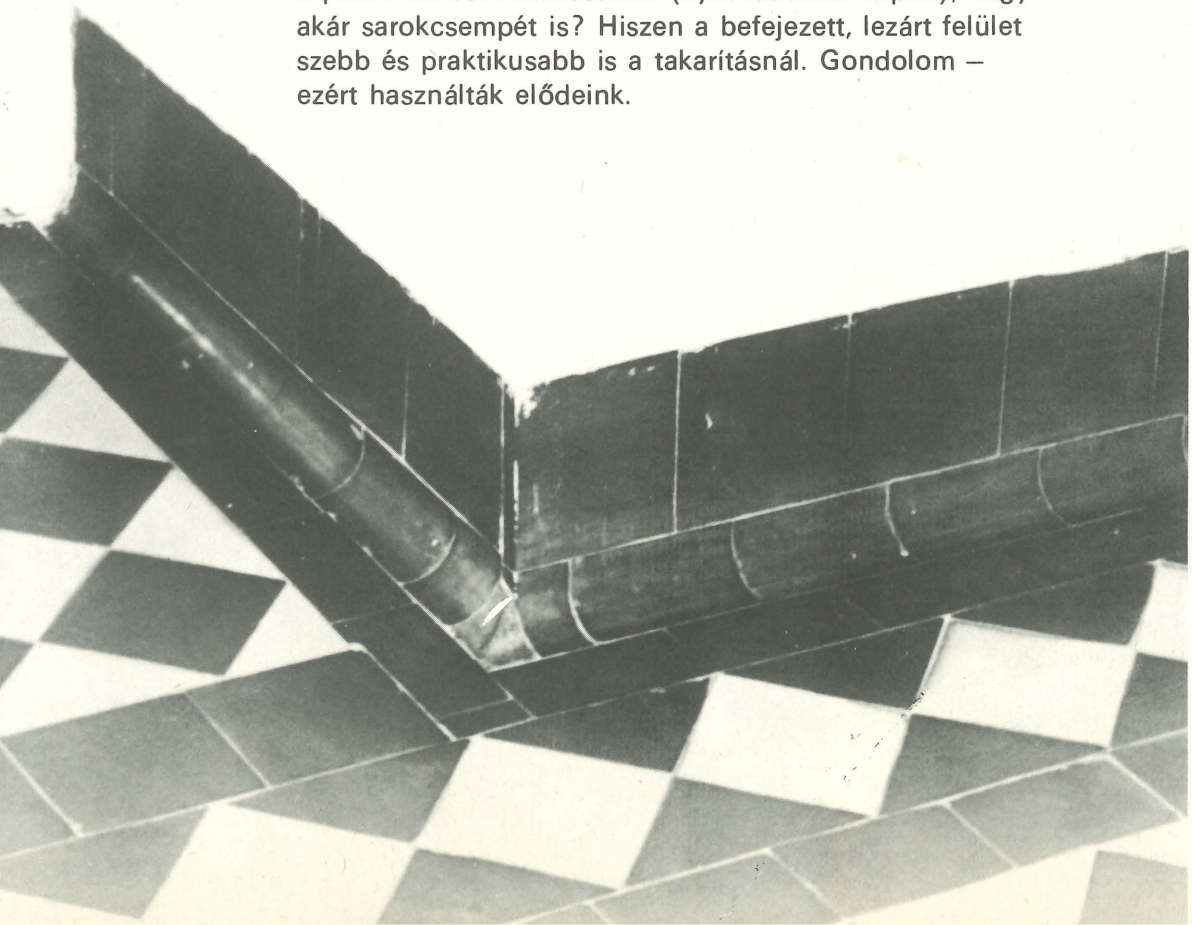

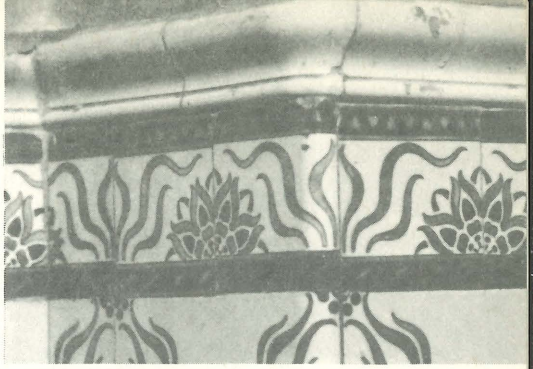

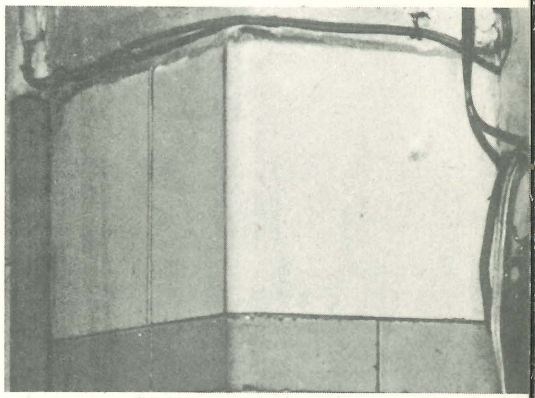

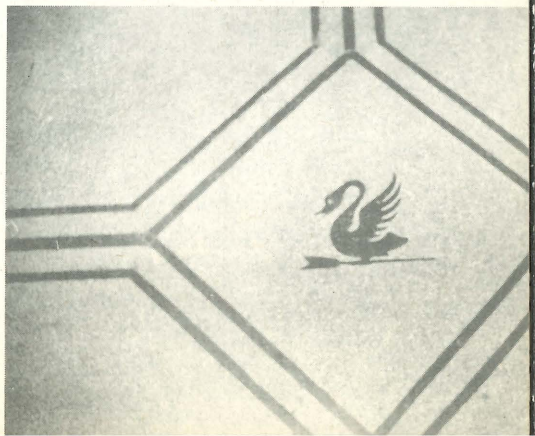

Eszembe jut a bevezetőben említett ház a Kecskeméti utca 7., a hat fehér műemlék kályhával. A képen a két **félbevágott** ház között, balról a második. Még áll. Amint a kép jobb szélén a Kecskeméti utca 3. is. Ez tizenegy éve üres. Két ház a Belvárosban . . .

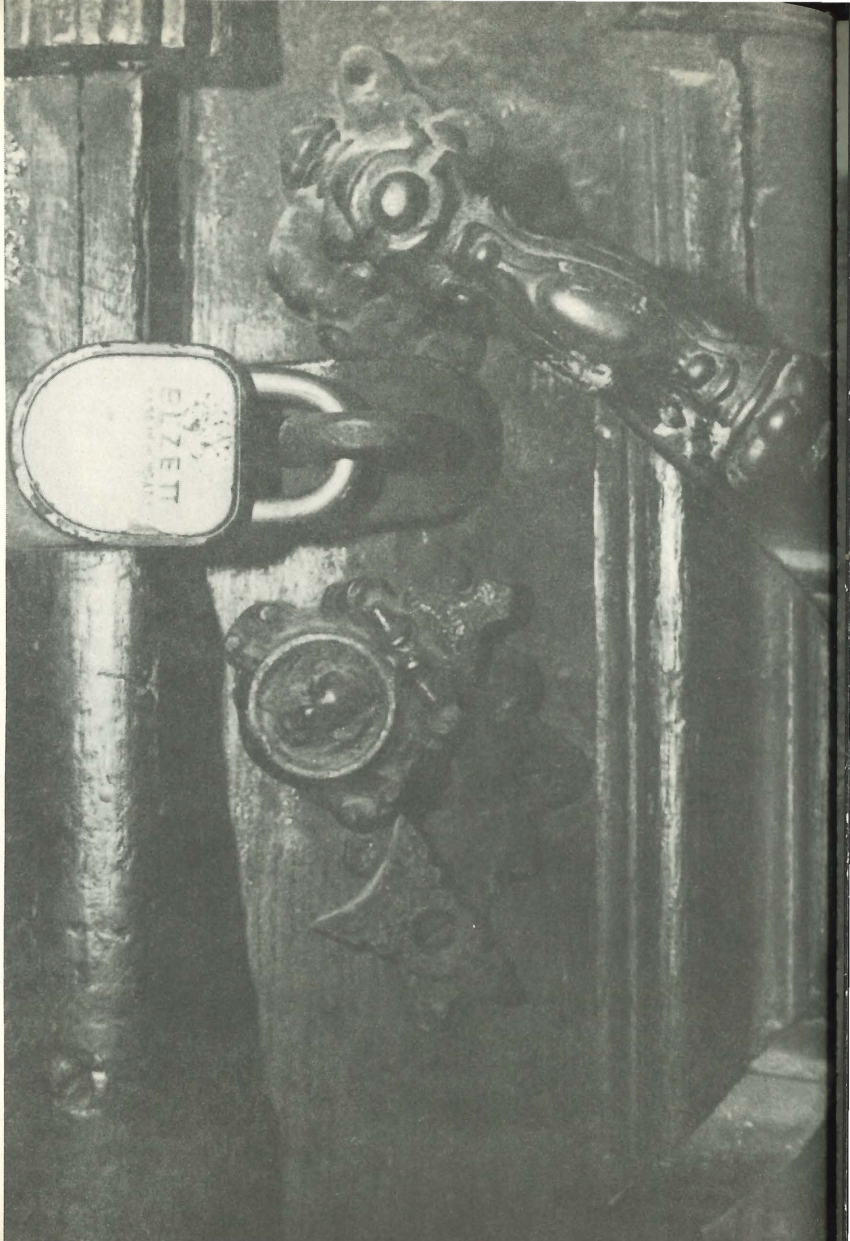

Az OKP-bemutatóterem elköltözött az Arizona házából a Nagymező utca másik házába – egy **moziba.** Helyét az Arizonában átvette a Thália Stúdió. Az emeleteket az Autóklub **lakja.** A három tulajdonos lassan elherdálta, herdálja Budapest – valaha – **legdúsabb** épületének díszeit. A Thália alul tökéletesen **modernizált.** Vajon mi magyar nézők miért nem szeretünk **hagyományos** (páholyos) színháztermekben szórakozni? Gondoljanak a Nemzeti (Magyar Színház), az Erkel (Városi Színház), a Thália (Télikert), Katona, Pesti, Madách Kamara, meg a többi színház teljes belső – és gyakran külső – átalakítására. . .

Az új Erzsébet-híd azóta elhunyt, kitűnő tervezője Állami Díjat kapott, s kitüntették a részfeladatok alkotóit is. Alig néhány év múlva kicserélték, uniformizálták a híd formatervezett lámpáit. Szeretném, ha **egy** költséggel, legalább **egy** emberöltőig elállna, amit mi alkotunk, hogy fiaink láthassák. . .

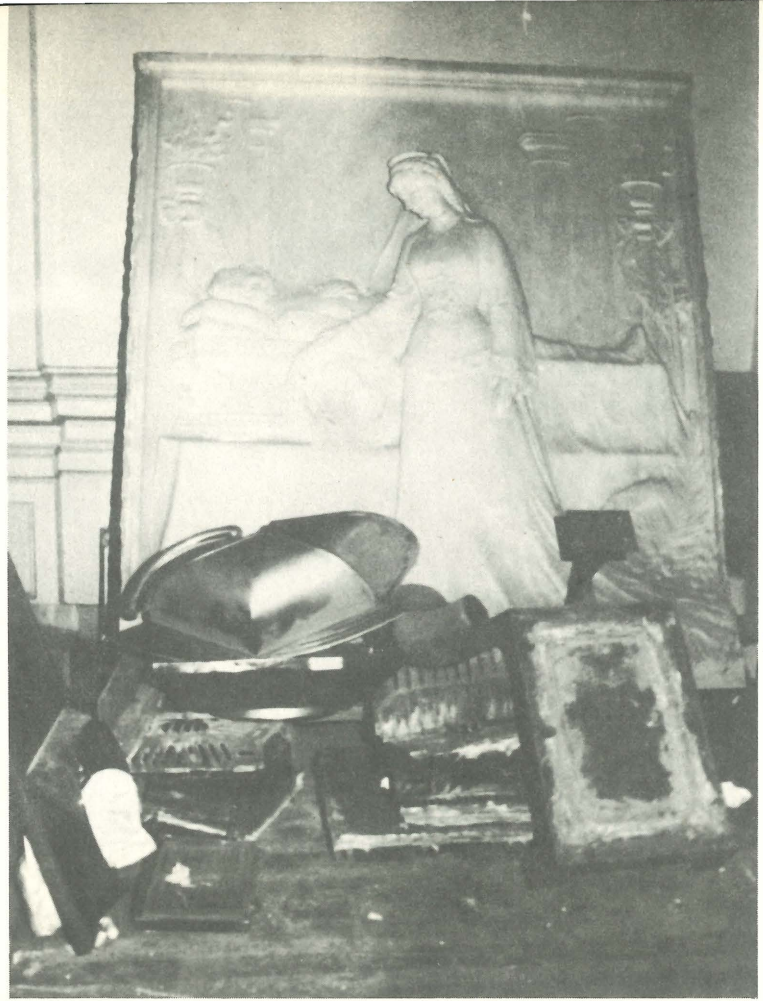

Apropos Erzsébet. Eltűnt a szobra
a híd pesti hídfője mellől
és a Tudományos Akadémiáról a domborműve.

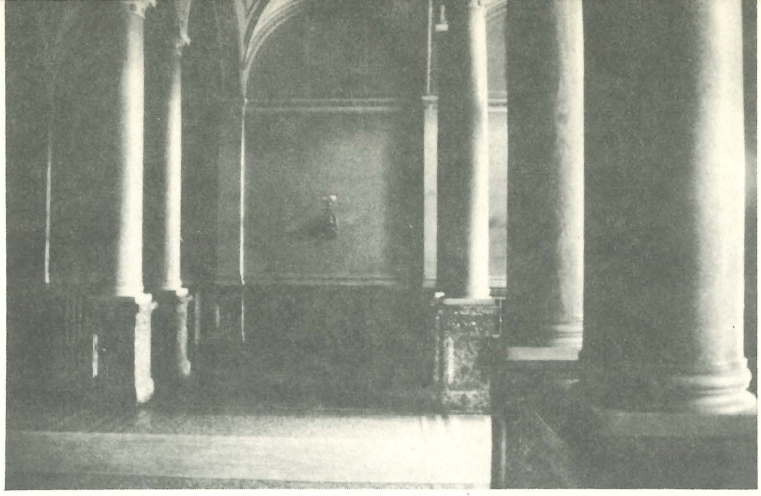

Amióta a képernyőn szóvá tettem az emléktábla eltávolítását, annyi történt, hogy a melléklépcsőnél, ahol áll, paravánnal takarták el a márványlapot. A paraván pedig más fölösleges tárgyakat is eltakar. . .

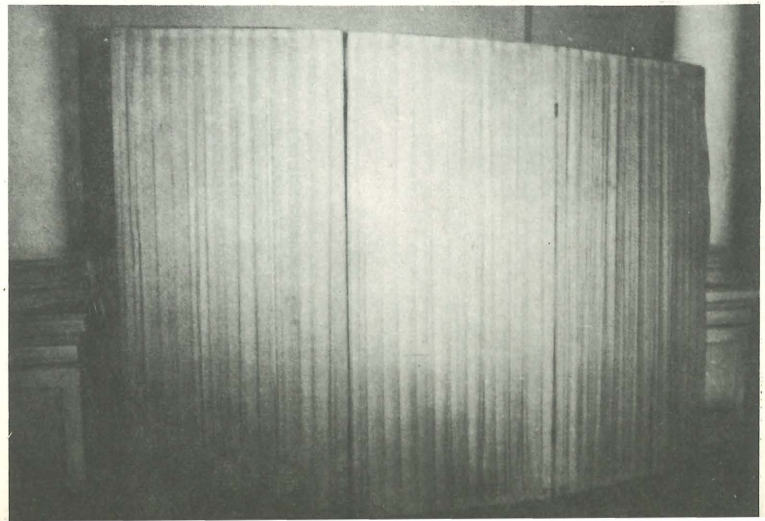

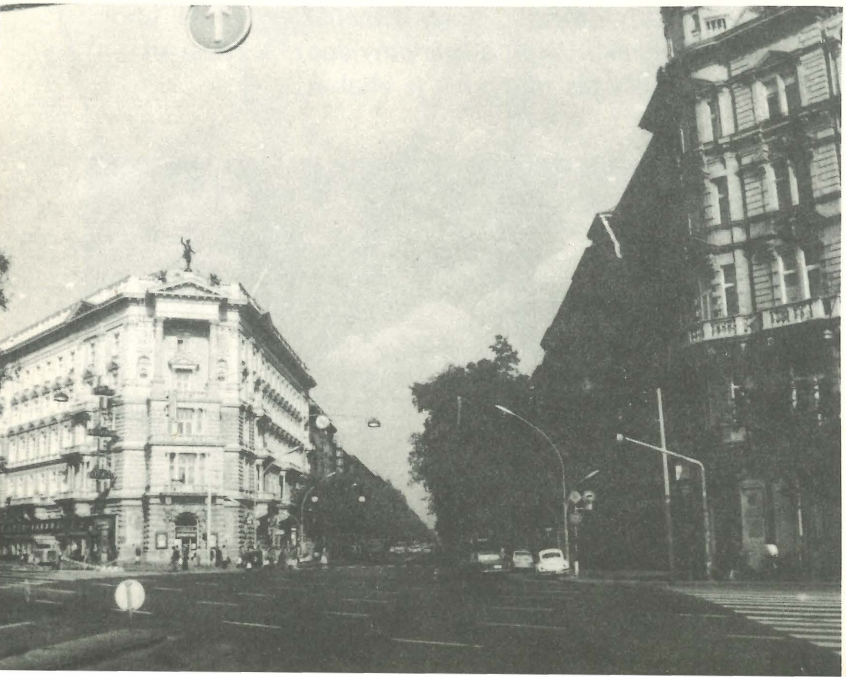

Ha megnézik a Sugár út eredeti képét, és összevetik a maival, láthatják, mennyivel lendületesebben indult az út, mennyivel **jelentősebb** a látvány, ha megvannak az első házak csúcsai.
Talán nem késő – egyszer – visszaállítani. . .

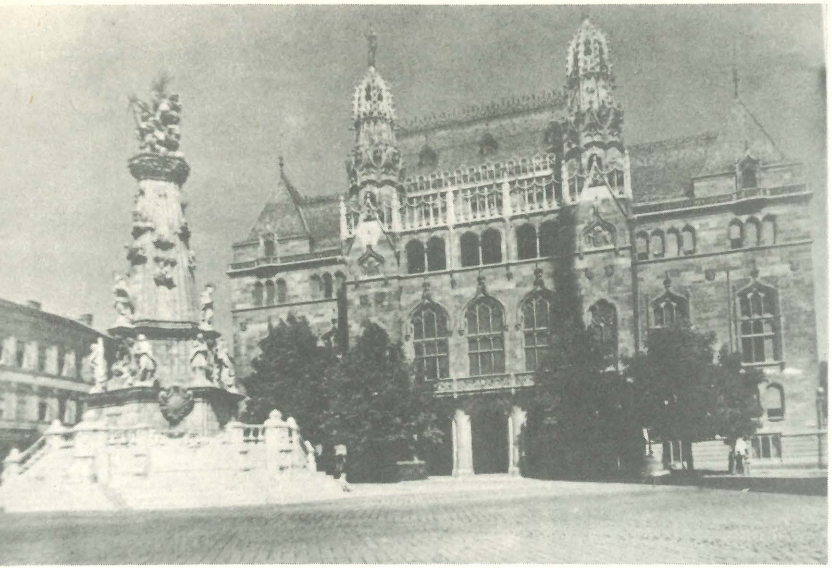

Nagyon jó dolog, hogy a Várban, a Szentháromság téren viszont nem hozták helyre a volt Pénzügyminisztérium épületét teljes magasságában. Így – alacsonyabban – jobban illeszkedik a Vár többi épületéhez.

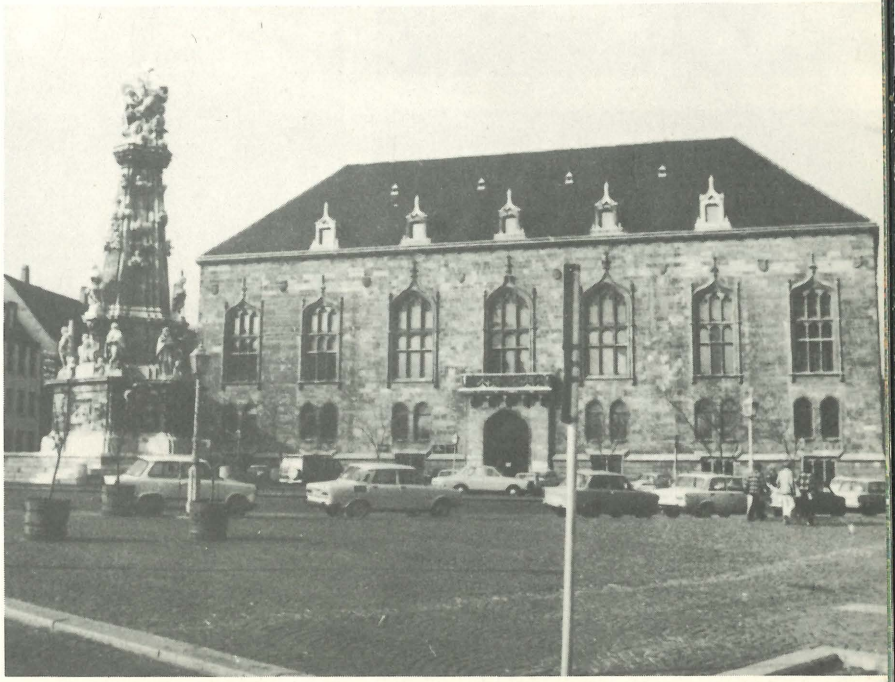

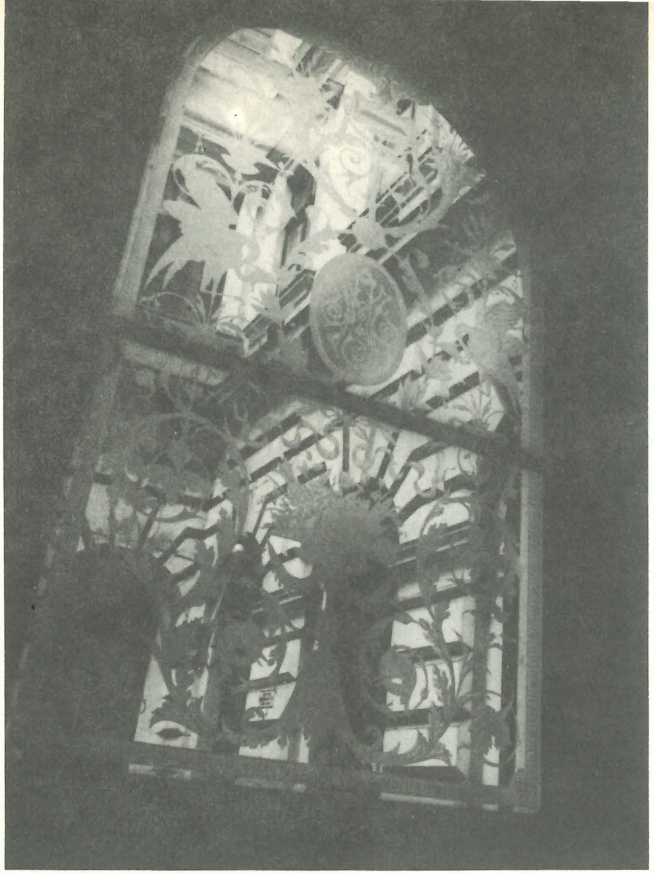

Néhány a megmaradt maratott üvegablakok közül.
Garay utcai, Erdélyi utcai, Akácfa utcai
és Népköztársaság útjai képek.

Figyeljék meg, az egyenostornyél milyen zavaró a hagyományos pesti környezetben! Az eredeti lámpák észrevehetetlenek, pedig ott vannak!

És nemcsak a régi lámpa törhet el . . .

Várkert Kioszk, Várkert Bazár.
Rögeszmém a budai korzó!

Kevés főváros dicsekedhet ilyen gazdag – és mégis kiaknázatlan (belföldi és külföldi idegenforgalom számára egyaránt) –, érdekes épületegyüttessel!

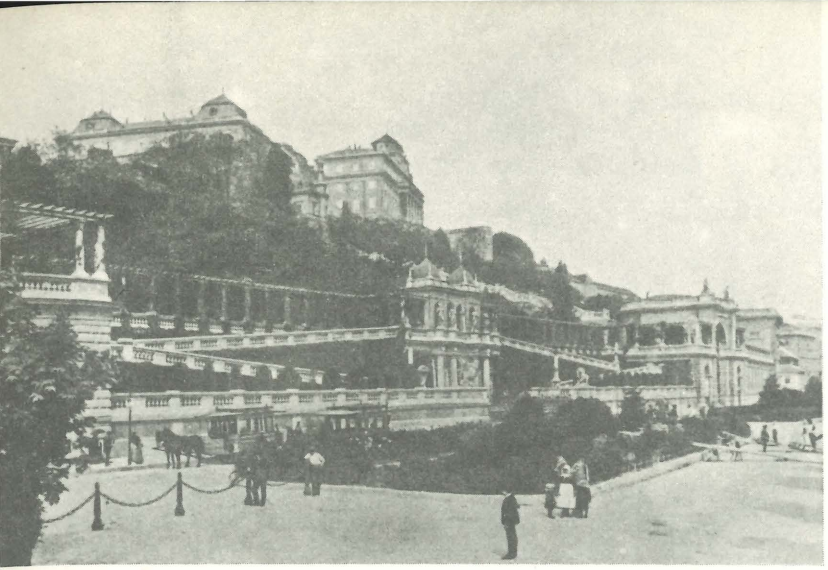

A tömeges **örömöt** a műemlék nem tudta elviselni . . .

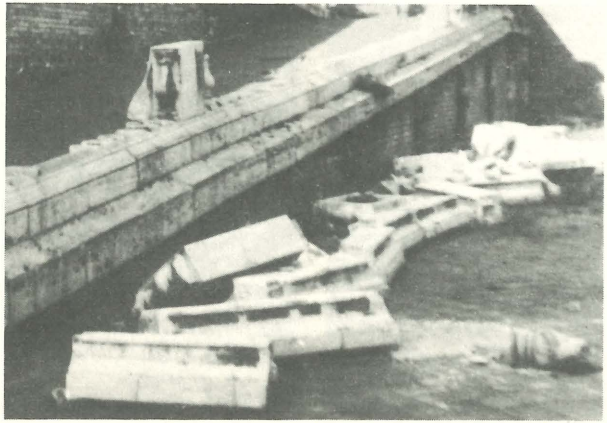

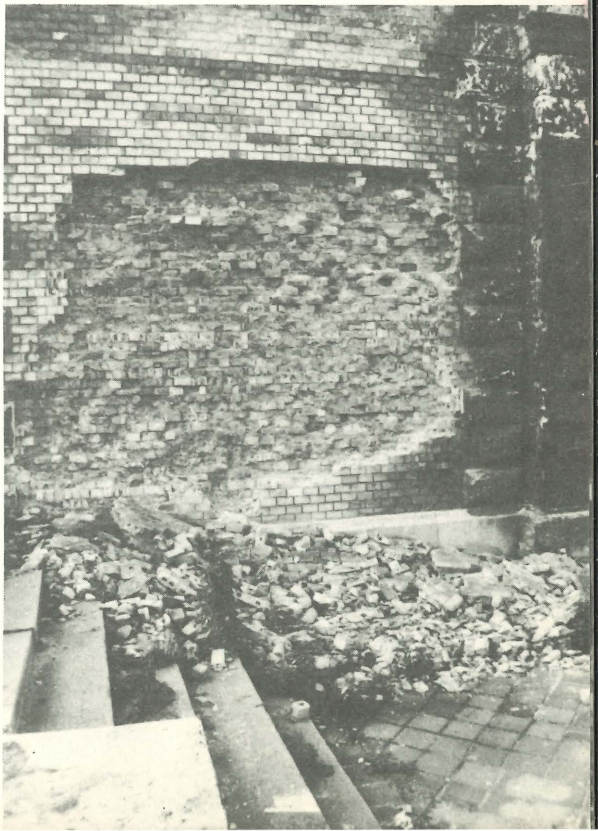

A Kioszk **nagyon régen** (lent),
régen (balra),
és ma (a következő oldalon).

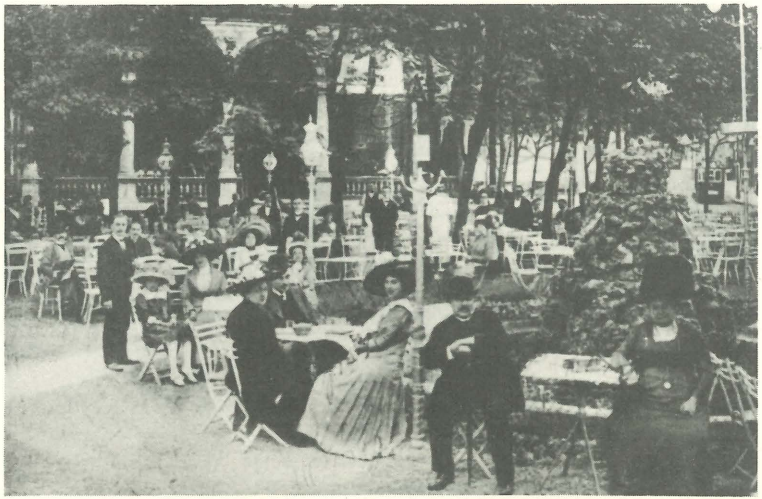

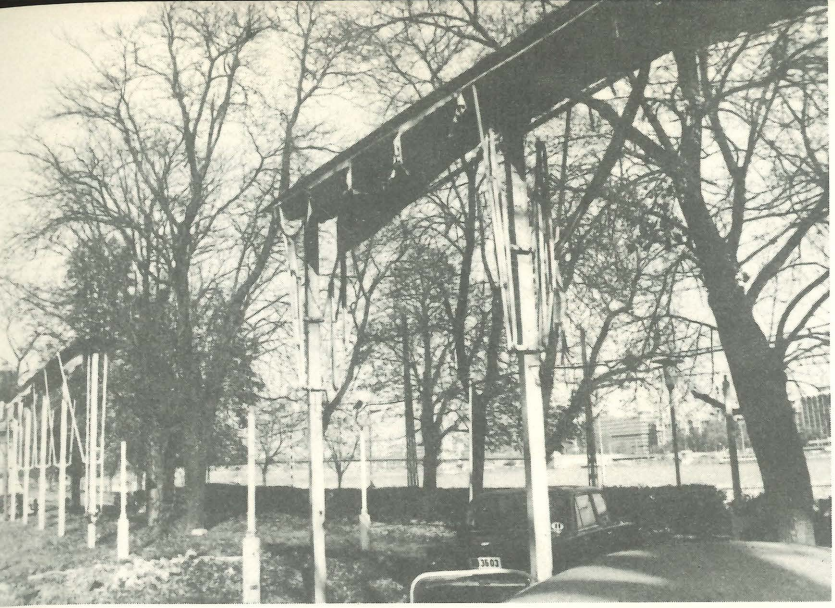

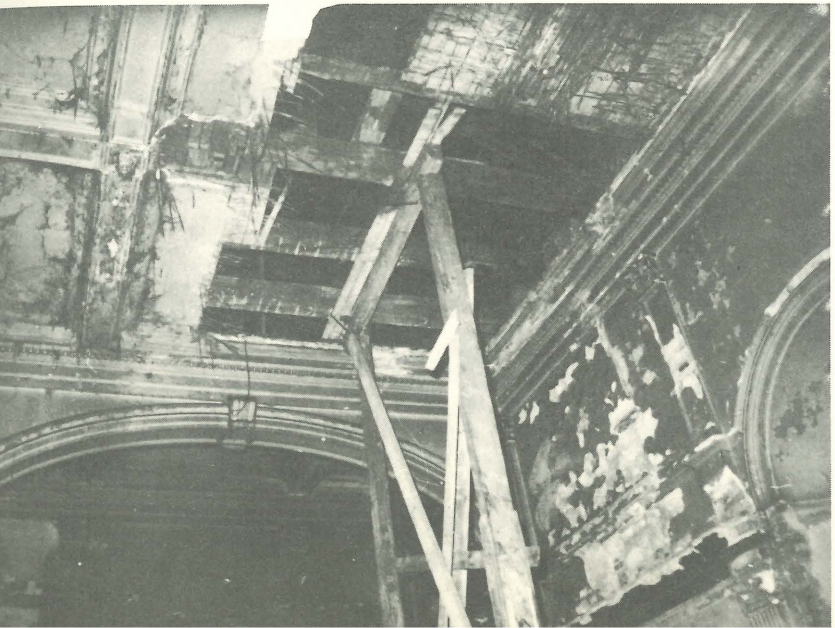

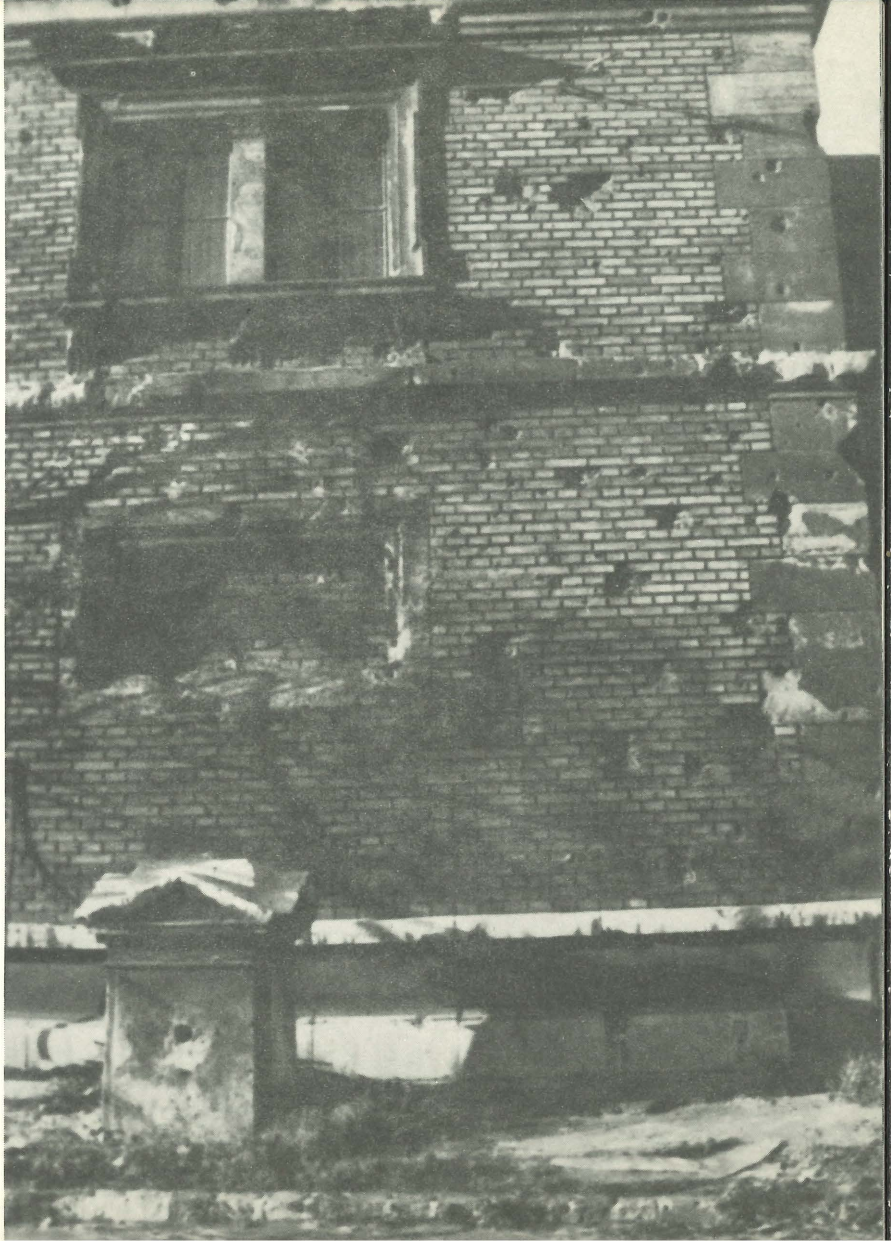

A HŐSÖK TERE felújítását végző vállalatok

KISZ szervezetei felajánlják, hogy a Városliget értékes műemlékegyütteséhez tartozó Wünsch-hidat társadalmi munkában felújítják.

Az együtt dolgozó vállalatok KISZ fiataljai önkéntes munkavégzésükkel kívánják elérni, hogy az 1896. ban épített egyedi kialakú vasbeton hidat megóvják a pusztulástól és az ismét eredeti szépségében legyen bemutatható a főváros közönségének.

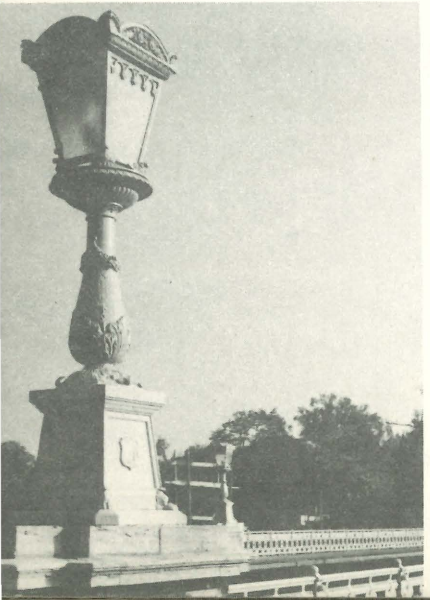

Felújították a millenniumi hidat, s tervezik, hogy a Lánchíd **kölcsön**lámpái helyett – majd – visszakapja a sajátjait (balra a túloldalon). Elkészült a Wünsch-híd társadalmi összefogással (balra).

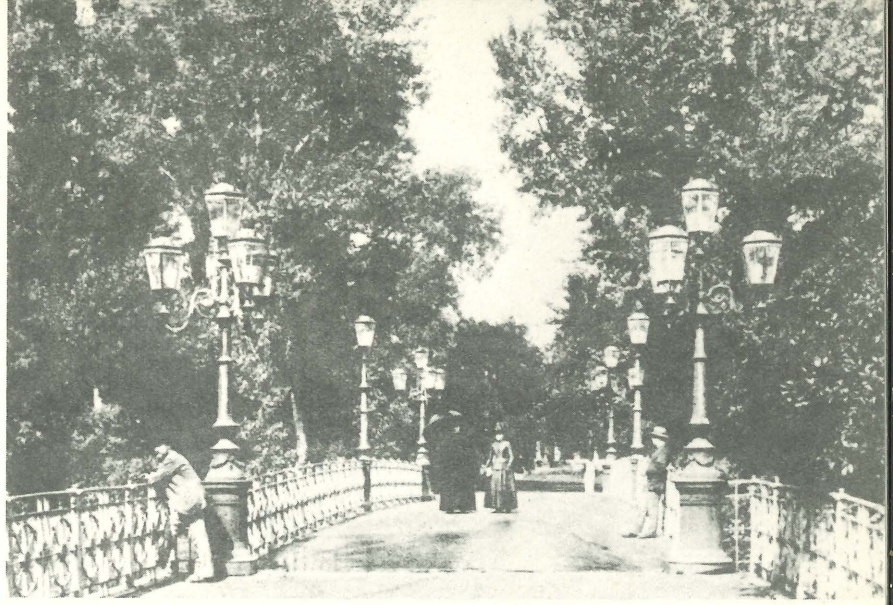

A Széchenyi-híd még helyreállítható, a tervezés megkezdődött (jobbra).

Ami – feltehetően – sohasem hozható már helyre: a tó átgondolatlan kettévágása (lent)!

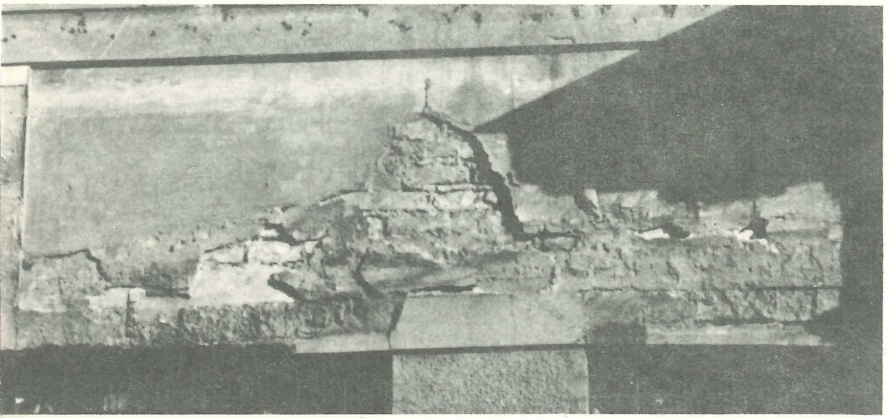

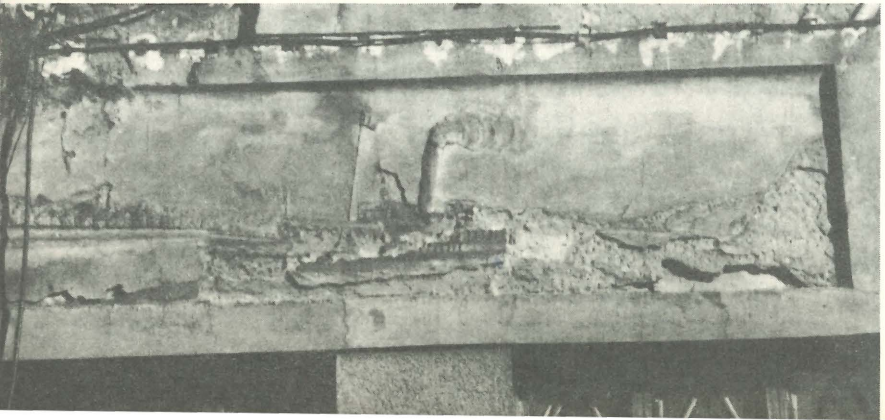

Az Óbudai Hajógyár főépületének falán négy gipszkép maradványai. Korának négy leghíresebb gőzhajója más-más Duna-szakaszon. Legépebb a budapesti látkép a Várral. A gyár kollektívája – azt mondták – tervezi a helyreállítást.

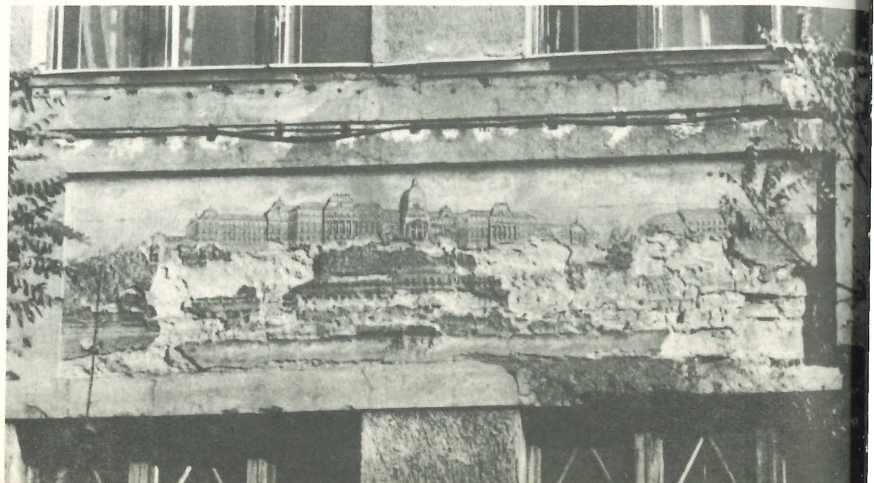

A volt Nádor Szálló (Dimitrov téri) épületének földszintjén a húsbolt egyedülálló csempézetébe, a két angyal között, a madonna képére a **tulajdonos** rámázolta saját reklámját.

És egy jó dolog: a sokszor gazdát cserélt és átalakított portál fölött a – szerencsére – megmaradt üveget, esténként kivilágítják a Ferenczy István utcában.

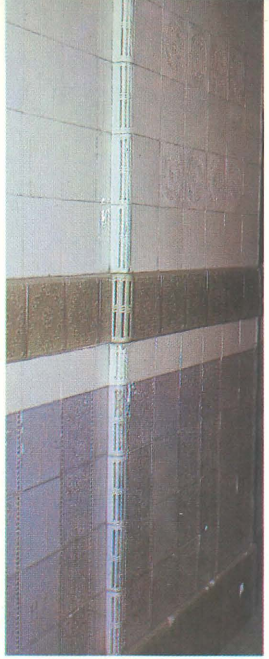

Egy gazdagon csempézett bejárat: Üllői út 11–13. Milyen jó lenne, ha az elektromos szerelés után pótolhatóak lennének a sérült, hiányzó darabok. Ha lenne egy műhely. . .

Jobbra és a következő oldalon a szemközti ház, az Üllői út 14. bejárati díszei.

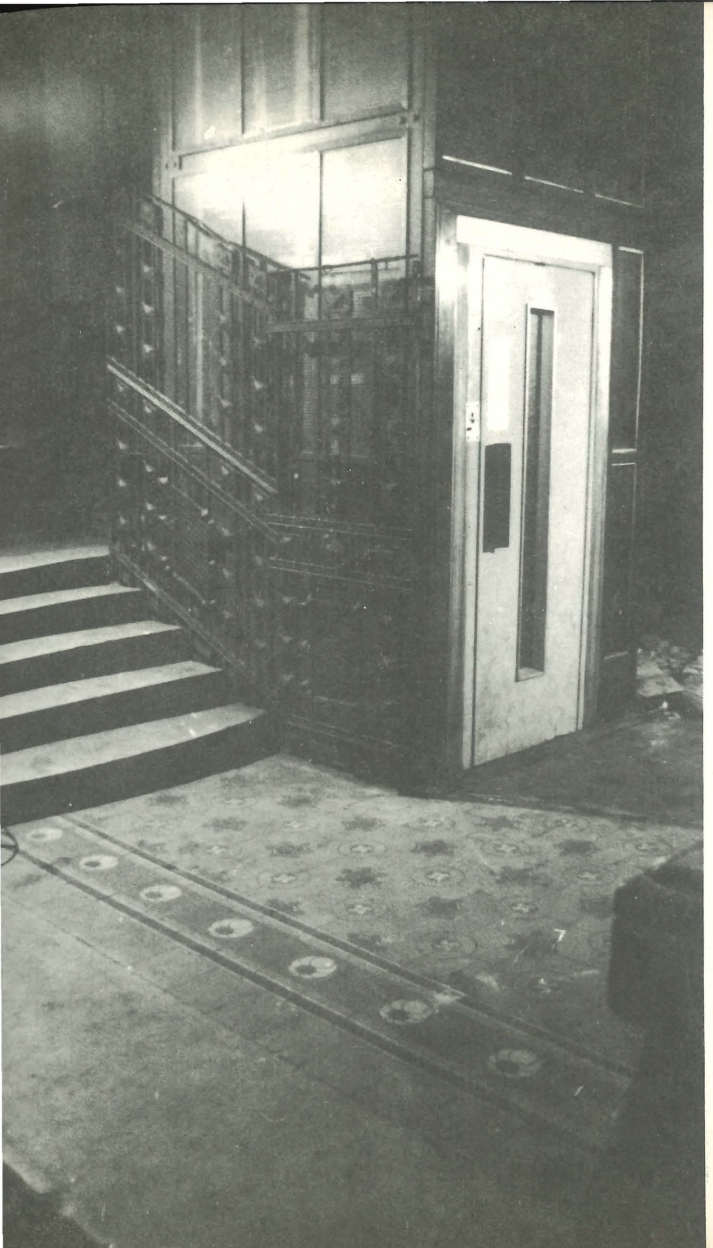

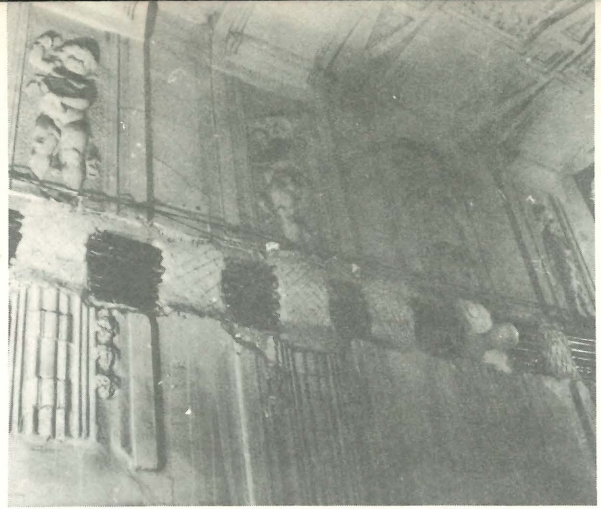

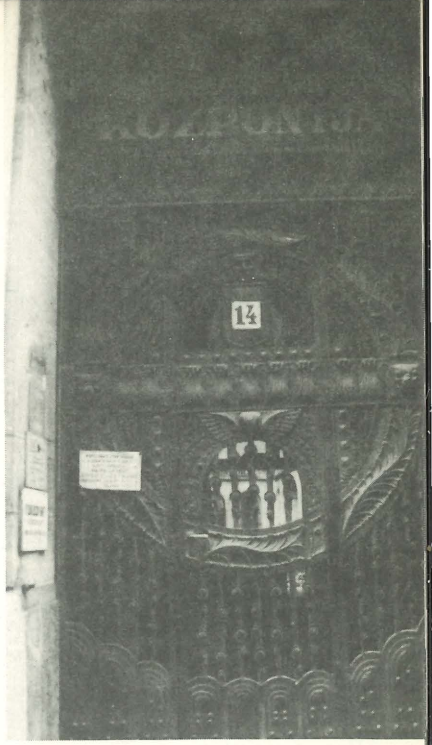

A liftrács maradékából sejthető, hogy milyen volt valaha. A kovácsoltvas csillár helyett új **fürdőszoba**bura, törött, de díszes kövezet, szép századfordulós domborm ű és stukkók. A kaput, amely megmaradt, körülveszik a Munkaruházati Áruház egyenportáljai.

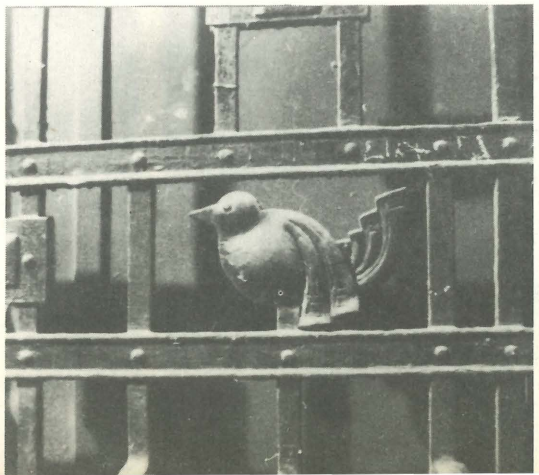

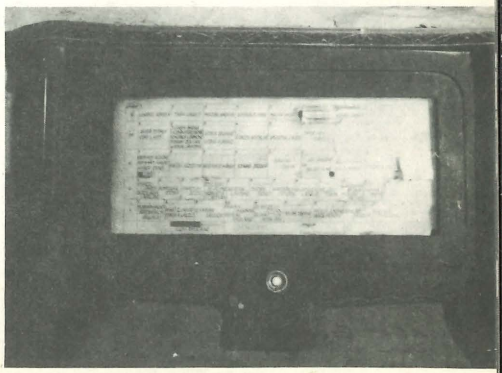

Akadémia utca 16.
Néhány lépésre
az Országháztól,
minisztériumok között...

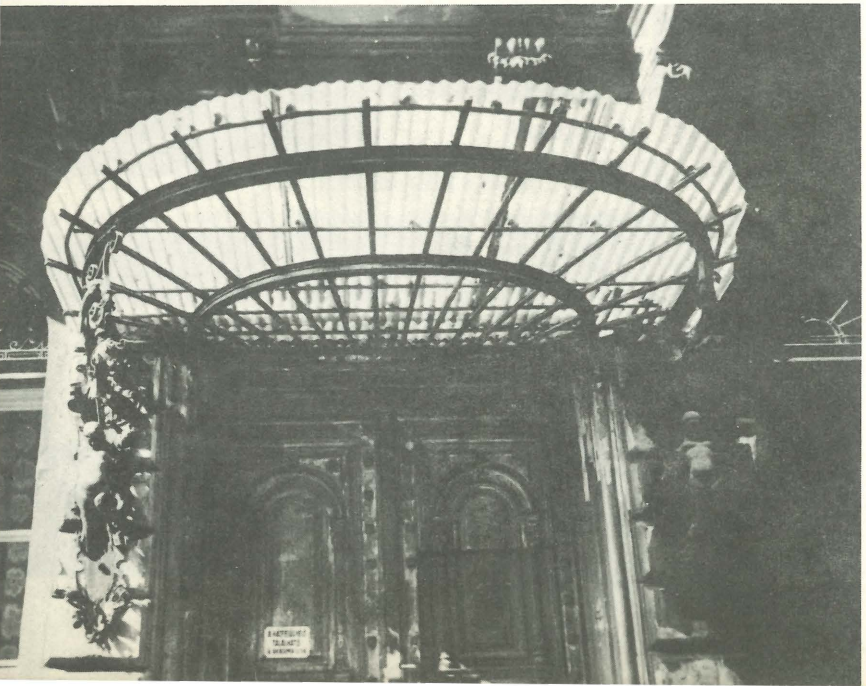

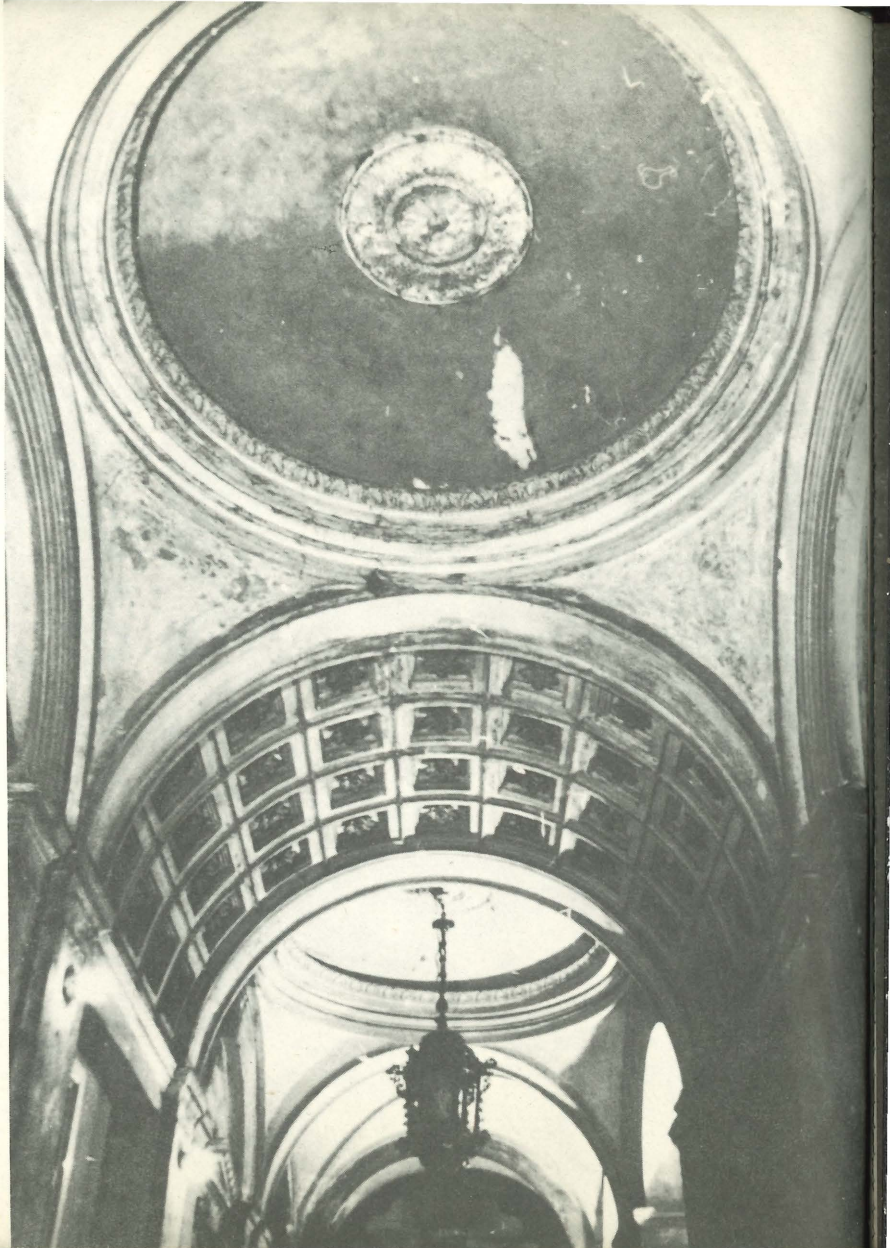

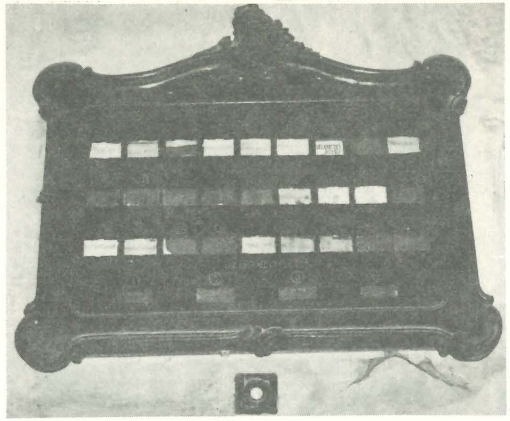

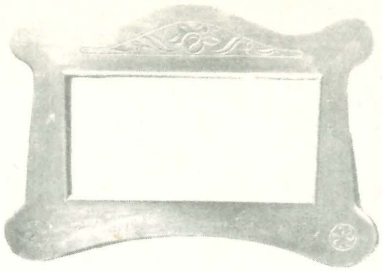

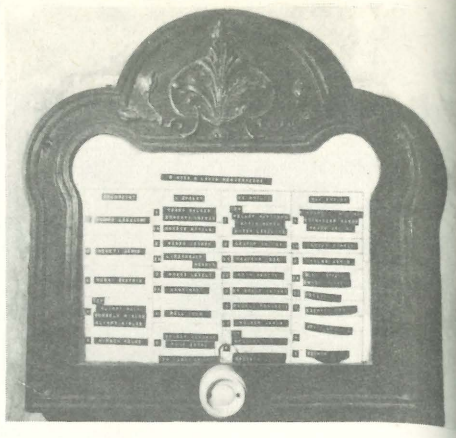

Régi névtáblák – kapuk mögött. Ezeknek is szerepük van abban, hogy a „mi házunk egy kicsit más", ettől szeretjük jobban.

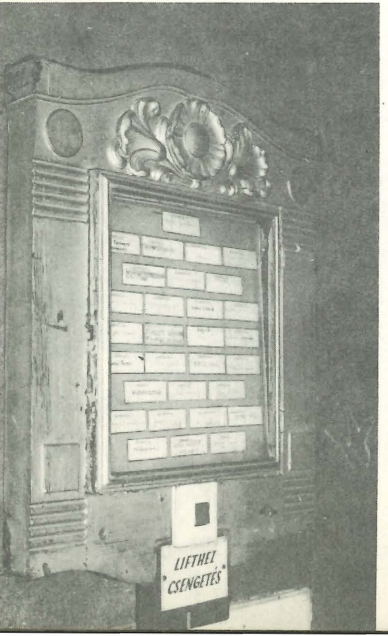

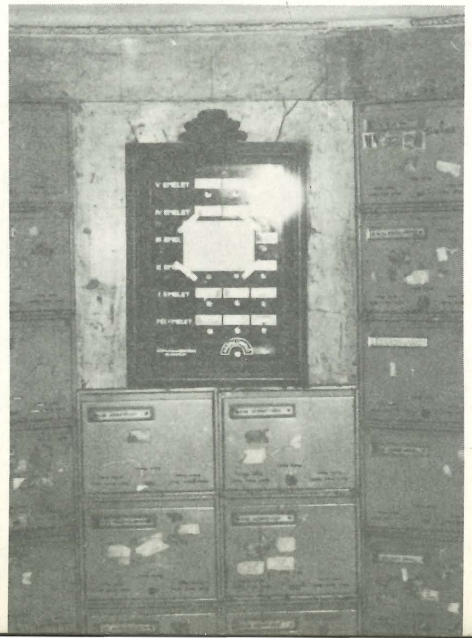

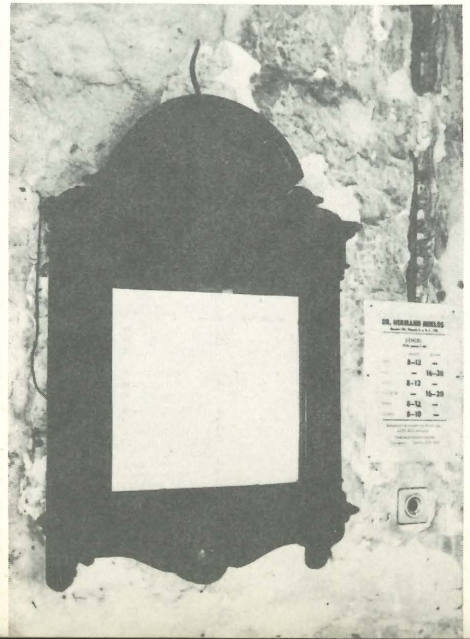

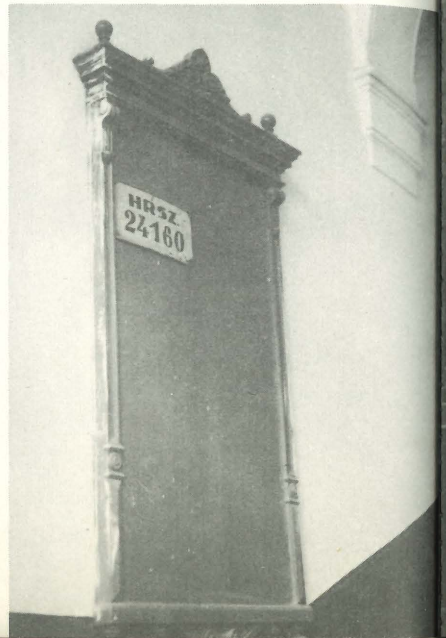

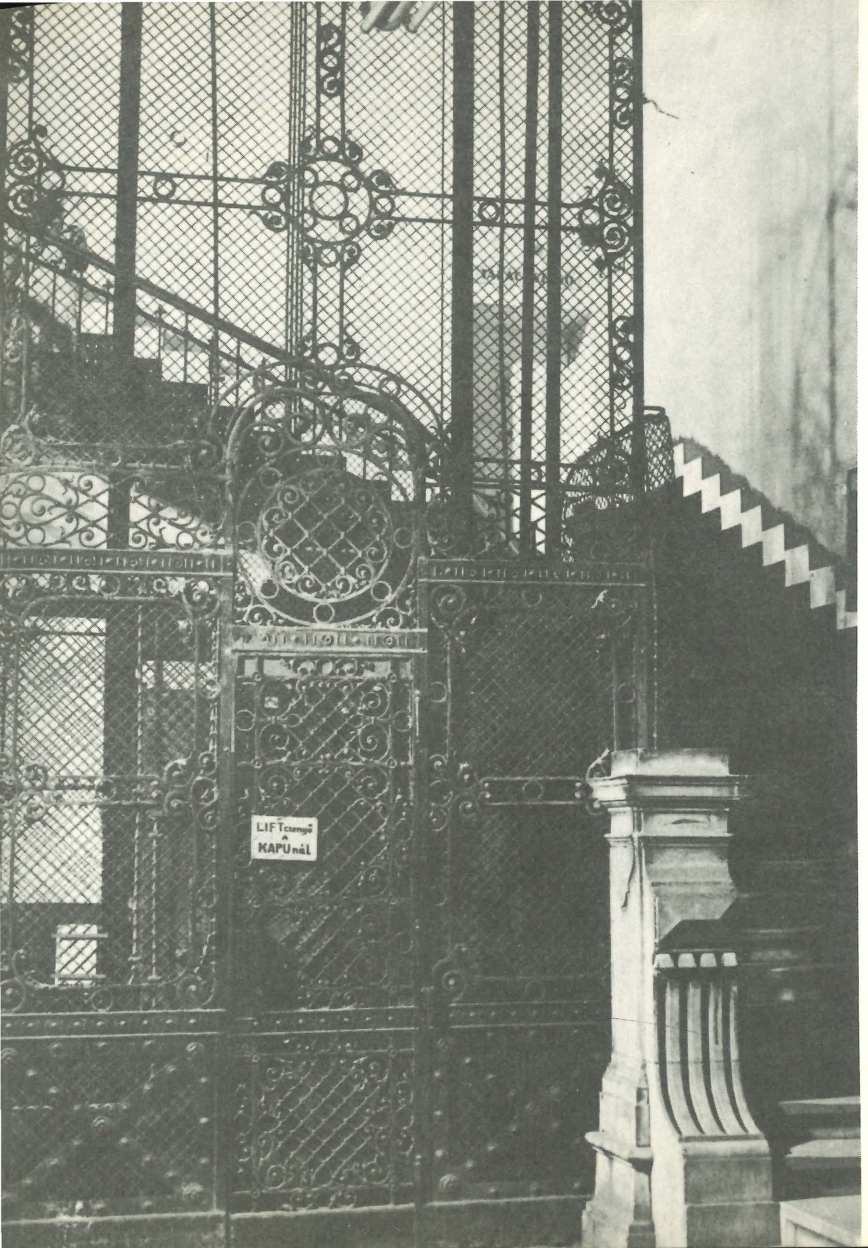

A liftrácsok egyik legszebbjét a Váci u. 25-ből már „beszerkesztettem" a könyvbe, amikor jött a hír, hogy éppen most vágják szét a Felvonójavító Vállalat dolgozói. Odasiettem.
A munkások arról beszéltek, hogy hány ember évi munkája lehetett az a kovácsoltvas mestermunka, amit ők egy óra alatt szétvágtak. Kiderült, hogy tulajdonképpen csak az ajtó szélessége tér el az egyenlift és az eredeti között. Külföldön más a szabvány, mint nálunk, azért marad meg a lépcsőházak **harmóniája.** És a lakók! Mennyire szerették volna, ha legalább díszletként visszaállítanák a rácsot az új lift elé... Harcoltak érte hetekig, és elérték! Először az országban.

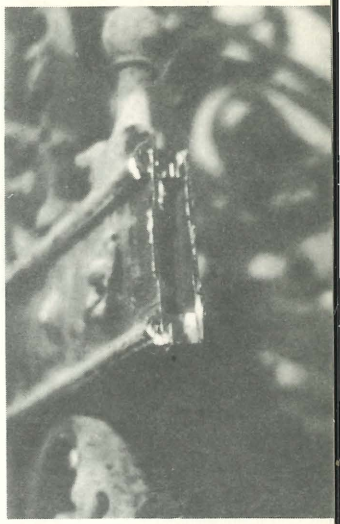

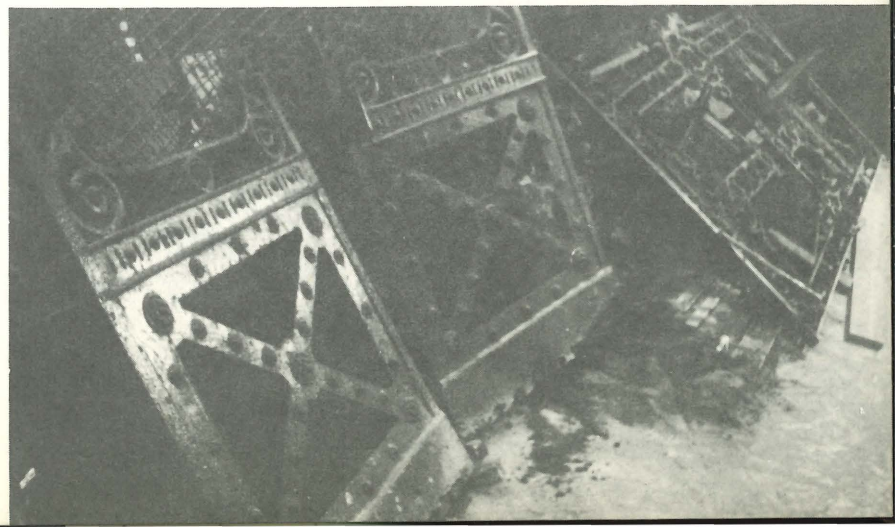

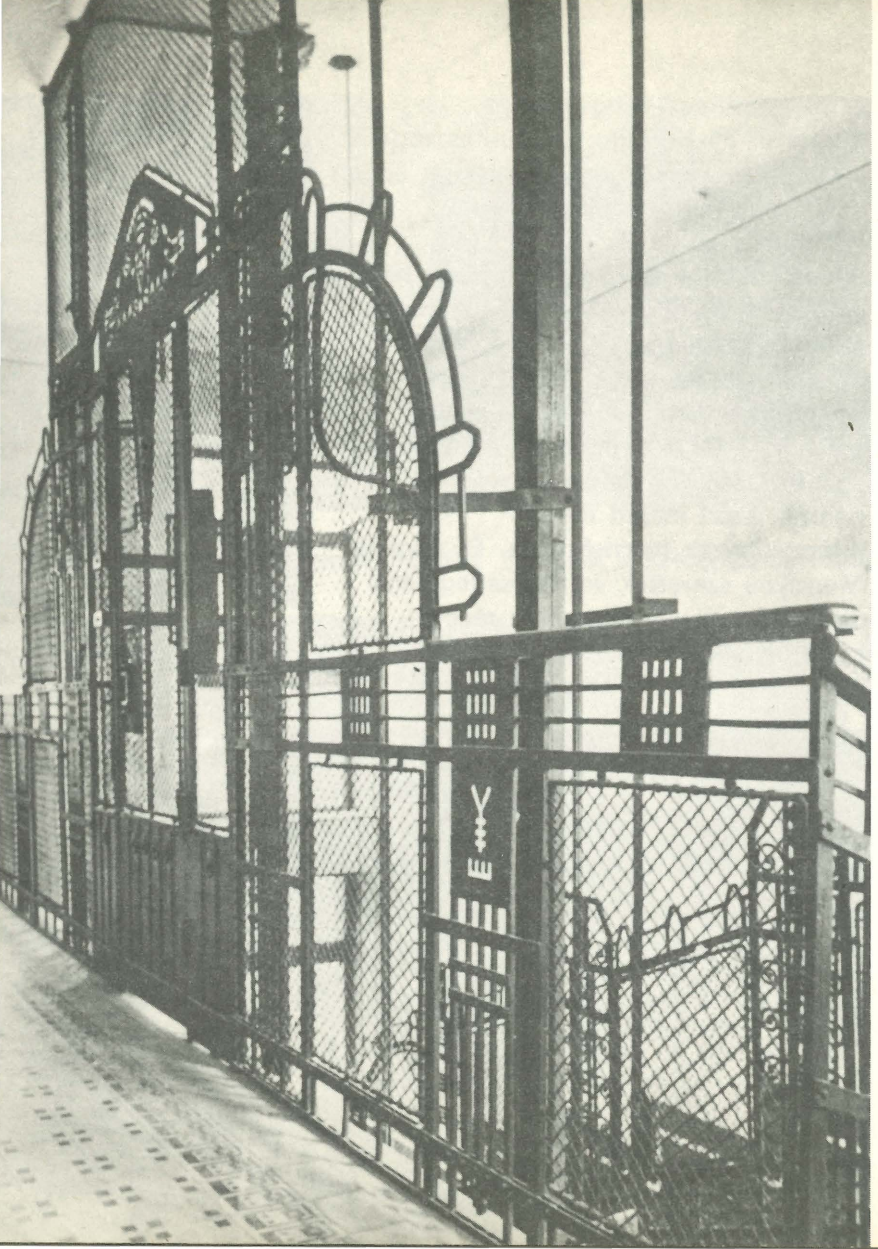

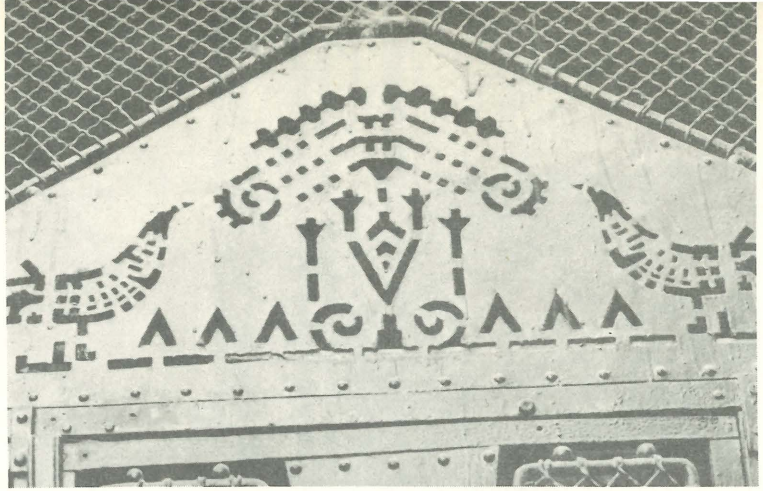

Egy, „még mindene megvan" lépcsőház a Jászai Mari téren. Liftrács, névtábla, lámpa tökéletes harmóniája.

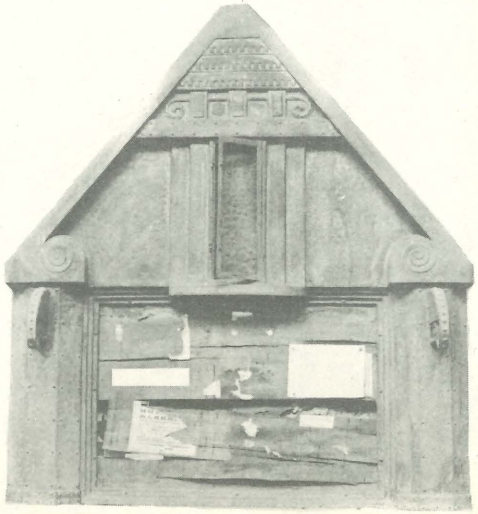

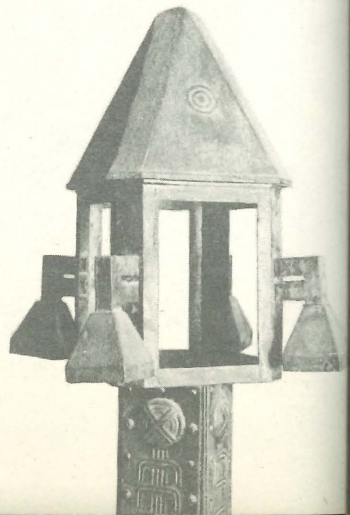

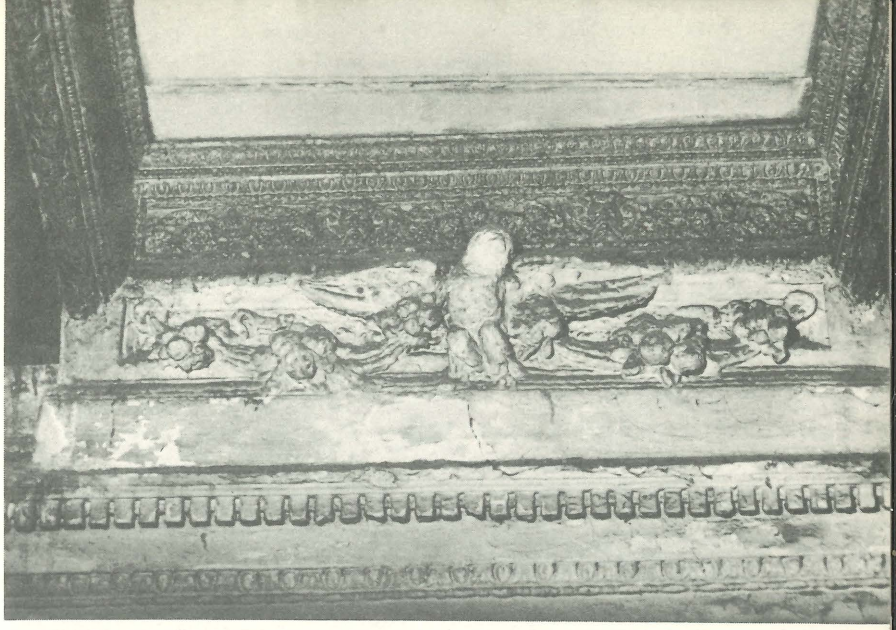

Népköztársaság útja 27. Öntöttvas díszítés.

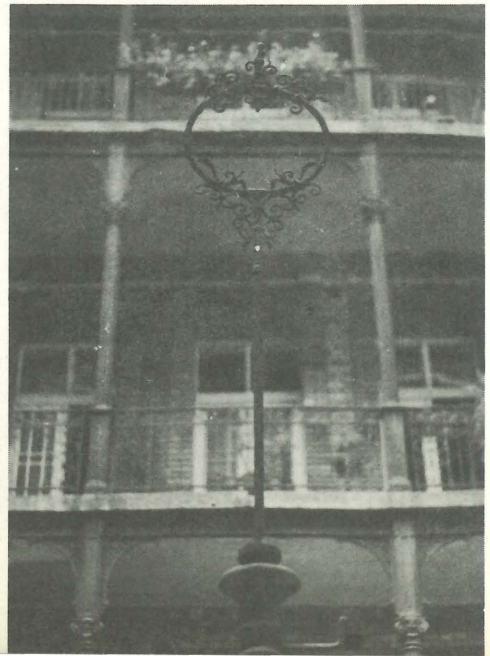

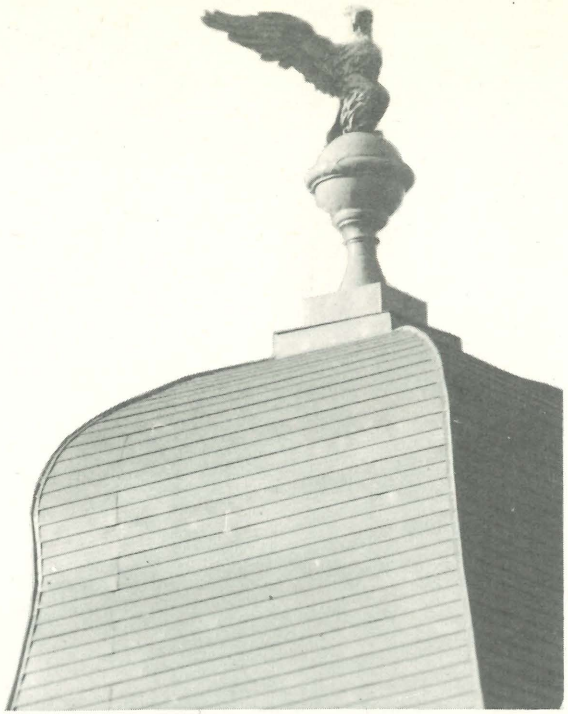

A Váci út 4-et a Marx tér tatarozása során szépen rendbe hozták.
Szerkezete (lásd a következő oldalt) öntöttvas elemeken nyugszik.

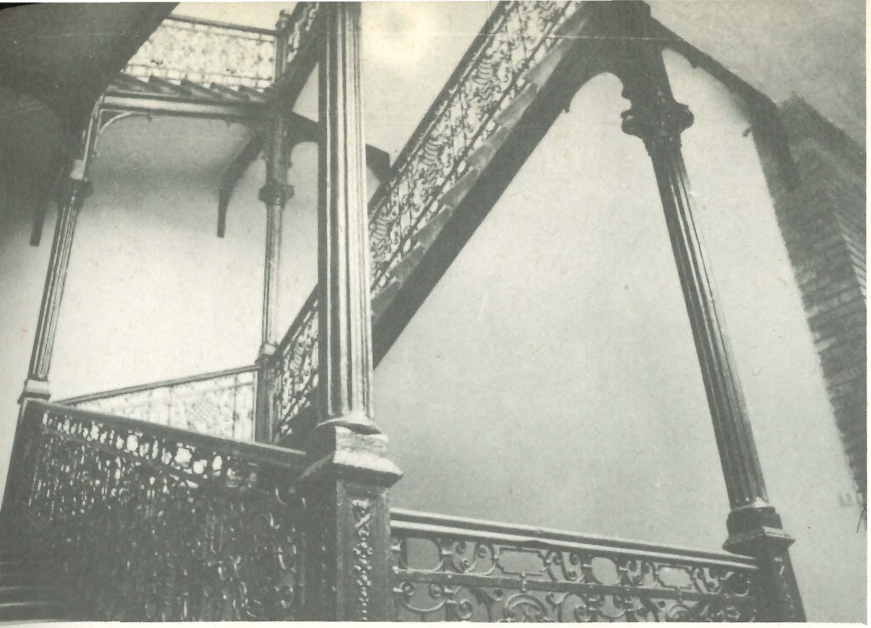

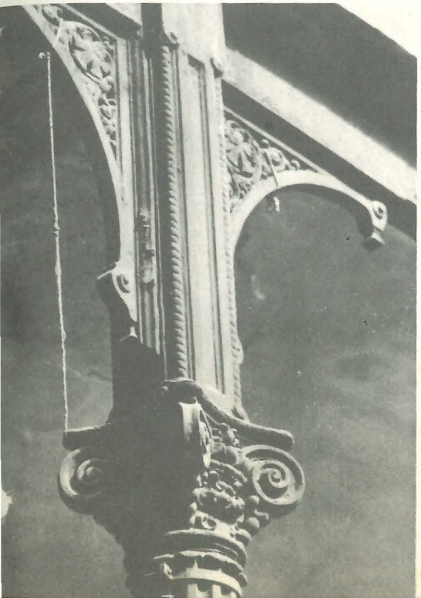

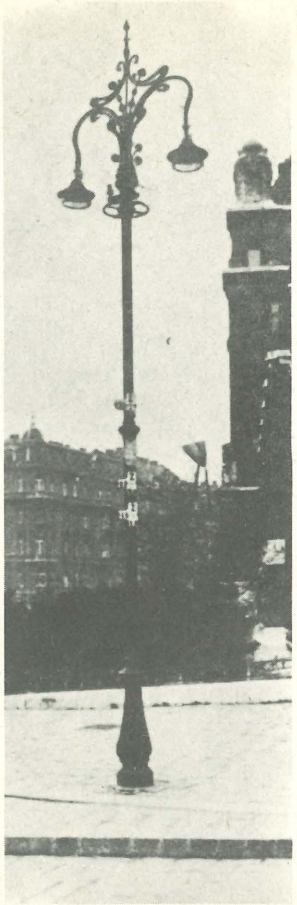
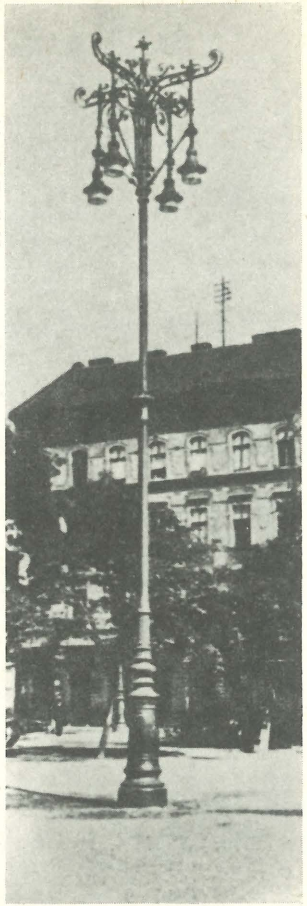

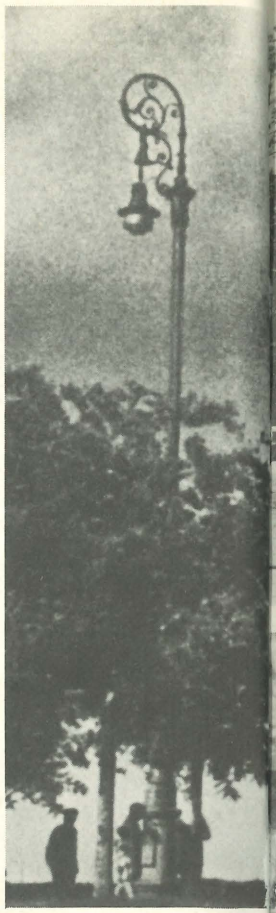

Ízelítő Budapest eltűnt, régi öntöttvas lámpáiból. Kipusztításukhoz alig kellett tíz év.
A következő oldalakon a maradékot láthatják.

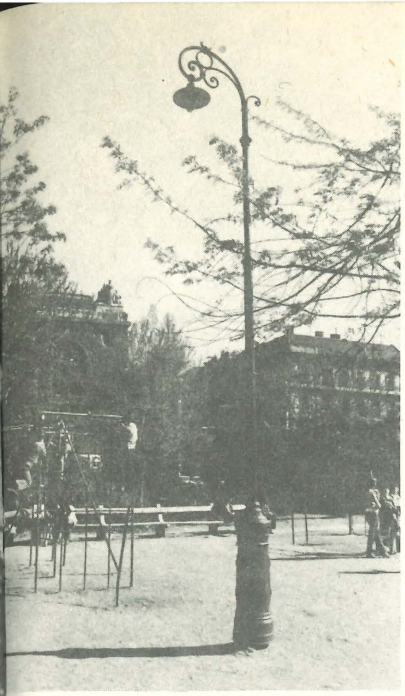

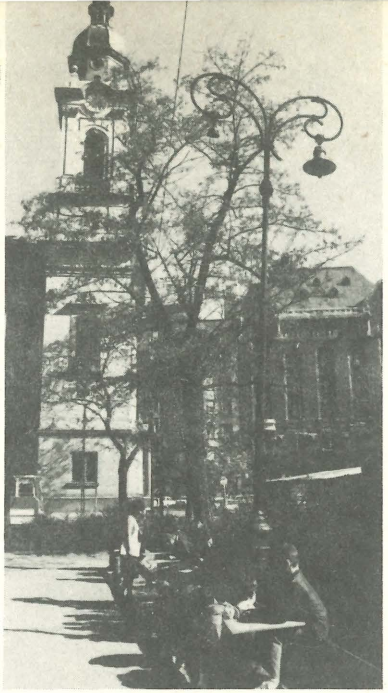

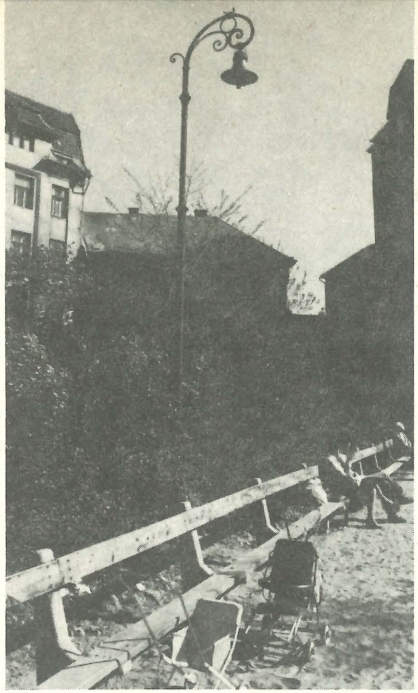

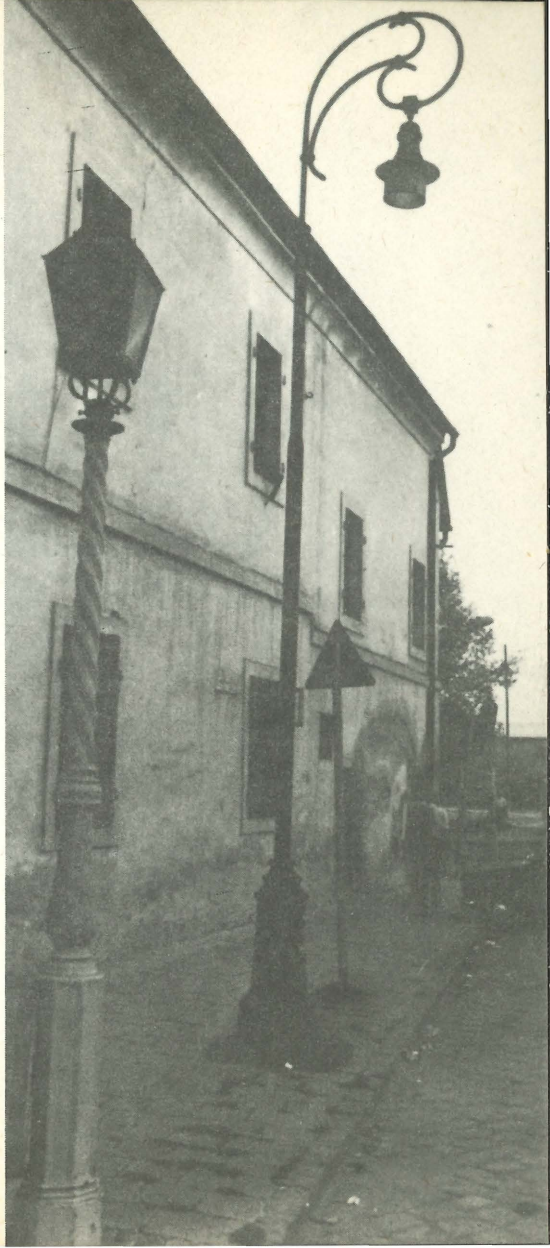

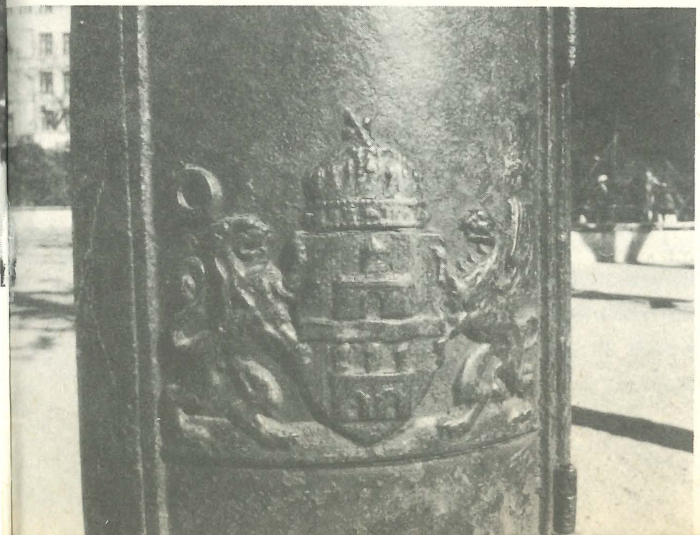

A Horváth Mihály tér lámpahármasa. 1981 őszén a középsőt kivágták (balra fönt).

Jobbra az óbudai Fő téren ennek a típusnak az egyik utolsó példánya még áll. Még négyet láttam a szabadsághegyi Fogaskerekű megállójánál.

Balra **pásztorbot** lámpa. Maradt elszórtan 15 és fél. Jobbra Weiss Manfréd-lámpa. Csak kettő áll az Operánál.

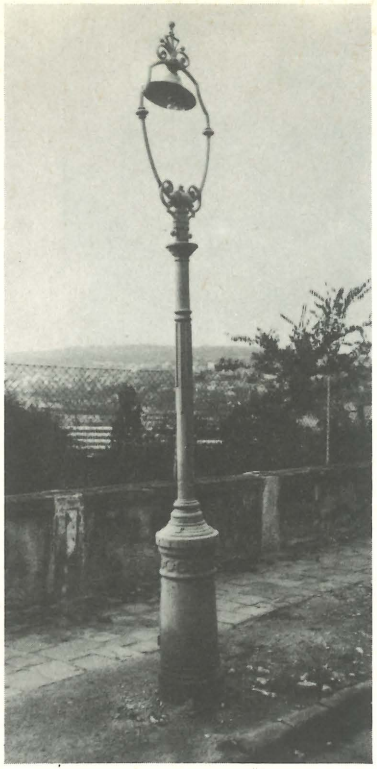

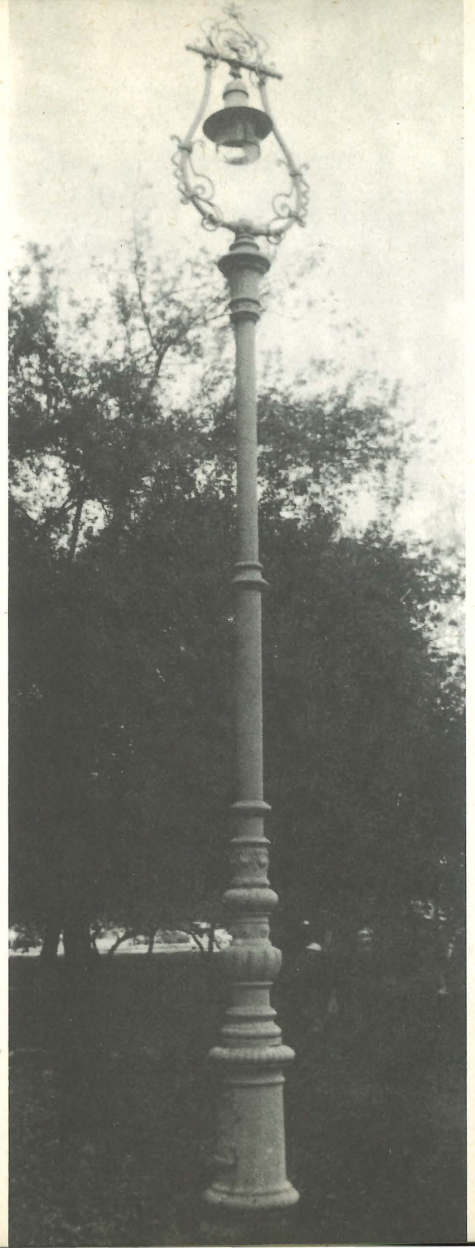

Fönt a Sziklai Sándor út kétféle **lírás** lámpája. Az ELMÜ az úton megszüntette a közvilágítást, mert az I. ker. Tanács ragaszkodik a felújításhoz – csere helyett. Társadalmi megmozdulás eredményeként a lámpák végül is megmaradnak. (A típusból a Margit-hídnál és a Gellérthegyen van még.)
A Margitsziget lámpái (jobbra).

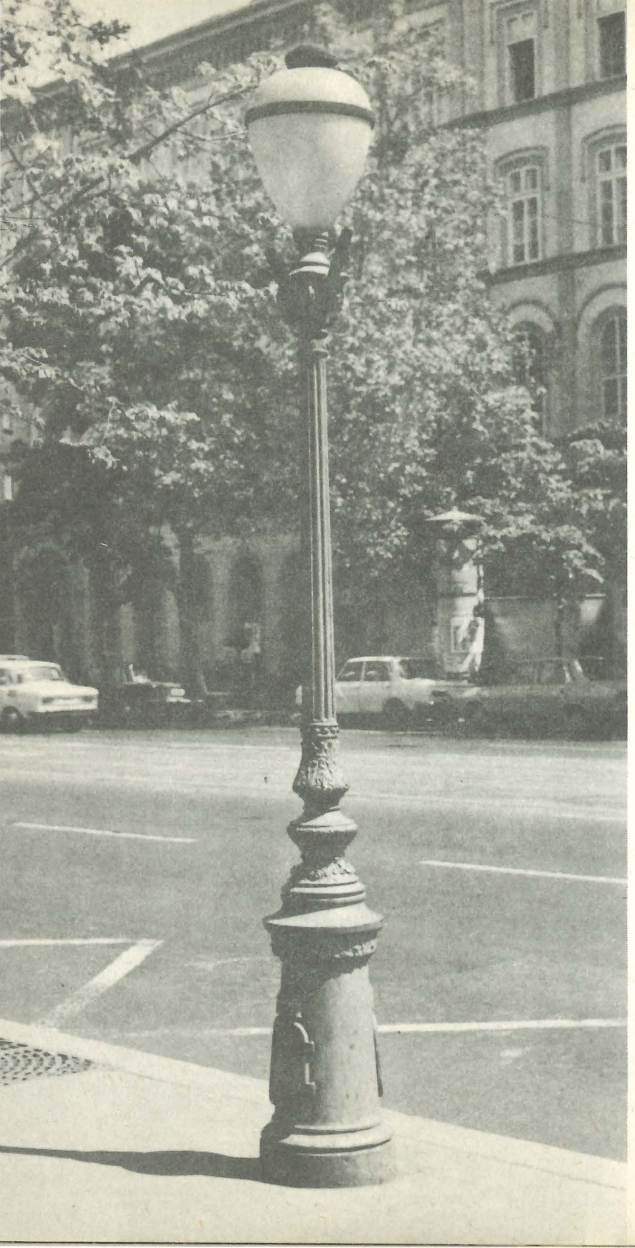

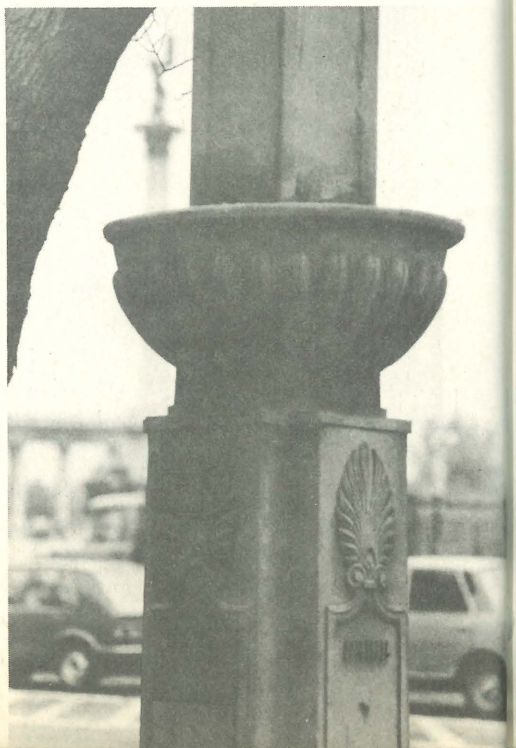

A Vörösmarty téri **csokor** (fönt).

A Hősök tere lámpáiból (jobbra) a Dózsa György út szélén megmaradt három darab egyike (bura nélkül).

A Bajcsy-Zsilinszky út lámpája (balra).

Ezekből a típusokból összesen tíz-tizenötről tudok (Csaba utca, Városmajor, AFIT 1-es telepe, Szabadsághegy).

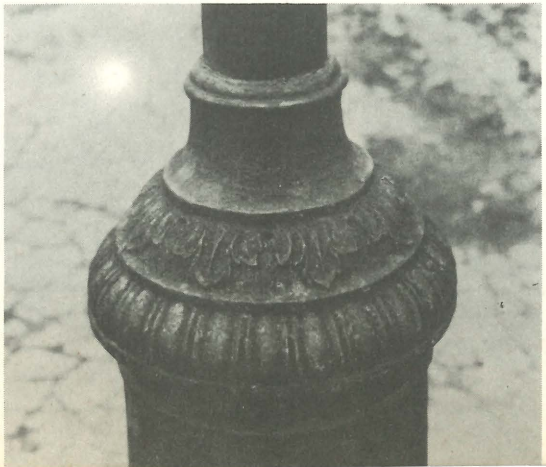

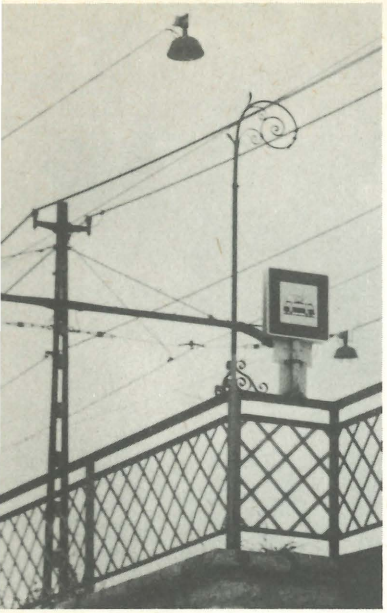

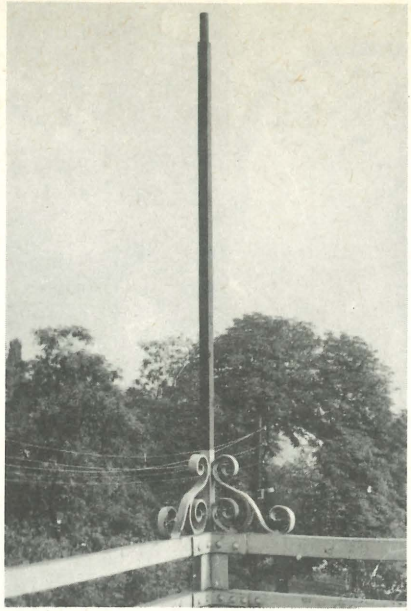

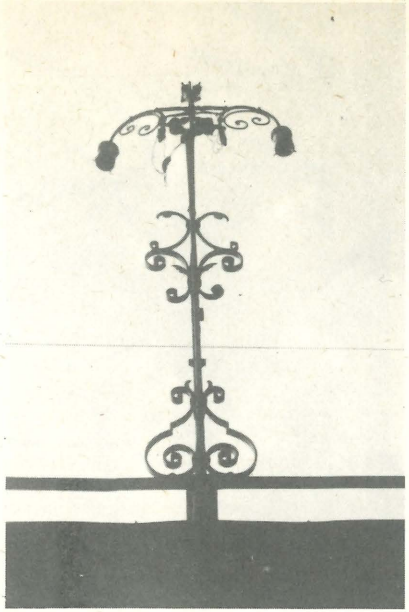

Két-két szép csonk az 56-os villamos vonalán (fönt), balra a Márvány utcai kis híd négy (már nem világító) lámpájából kettő.

A Deák téri földalatti állomás egyik lámpája. (jobbra lent).

Torzók.

Móricz Zsigmond körtér (balra lent).
Sziklai Sándor út (lent).
A pesterzsébeti Erzsébet tér „korszerűsített" lámpái (jobbra). Ma már csak ezeken az oszlopokon van virágtartó gallér. Üresen.

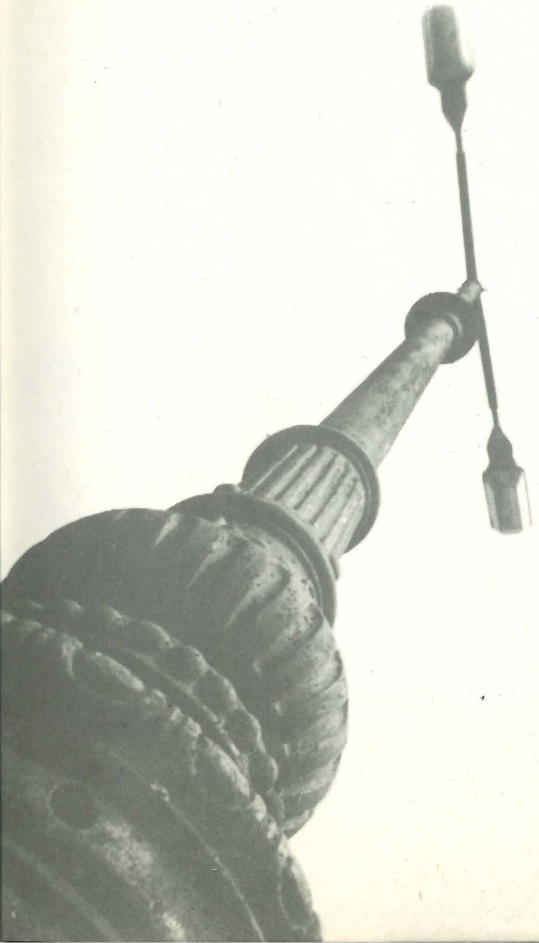

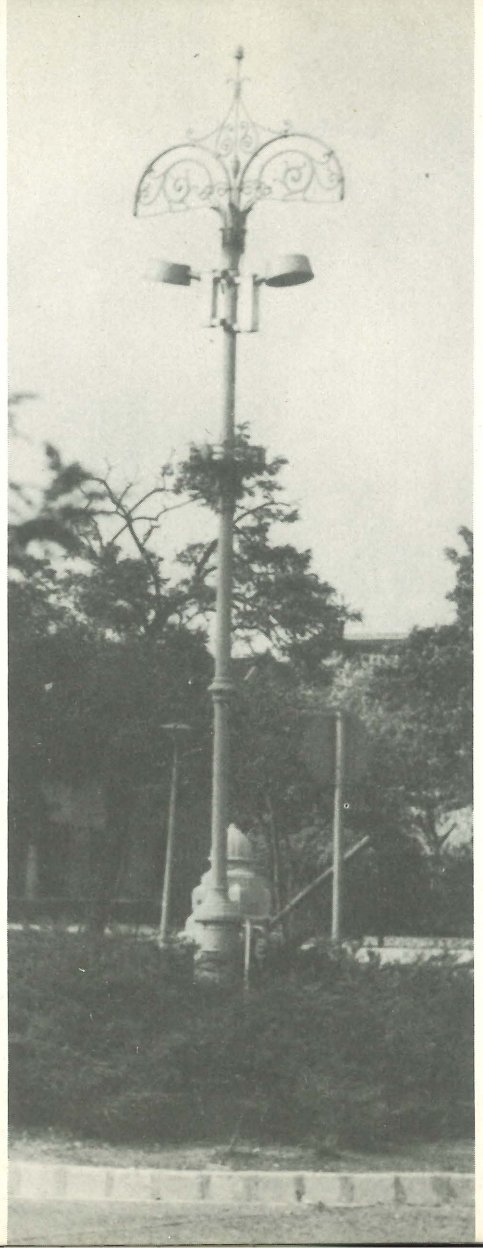

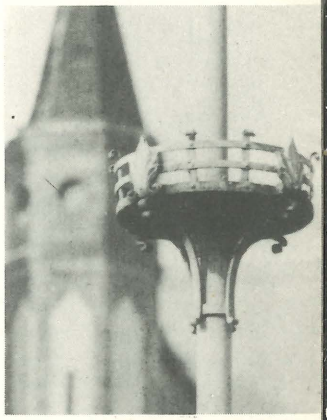

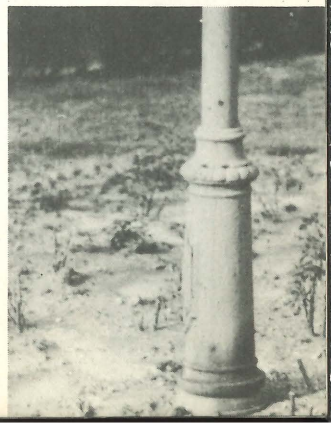

A kecses lámpakarokat az egész országban kiszorították az új alumínium gnómok. Még a Gül Baba utcában is.
Terjed országszerte a másik új módi, az egyébként csinos gömblámpa.
De ne mindenhová! Például Hollókő védett faluképébe se! (Jobbra lent.)

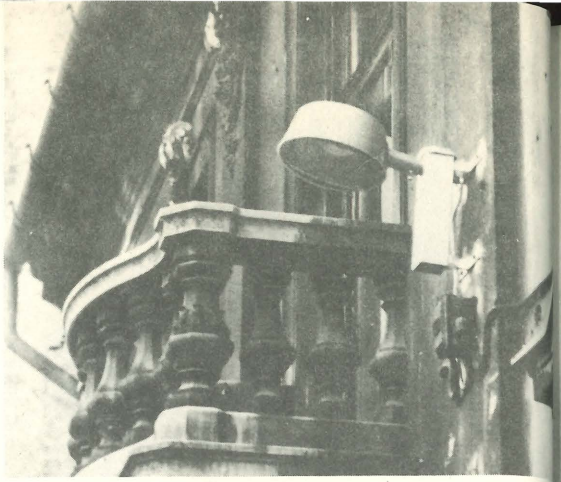

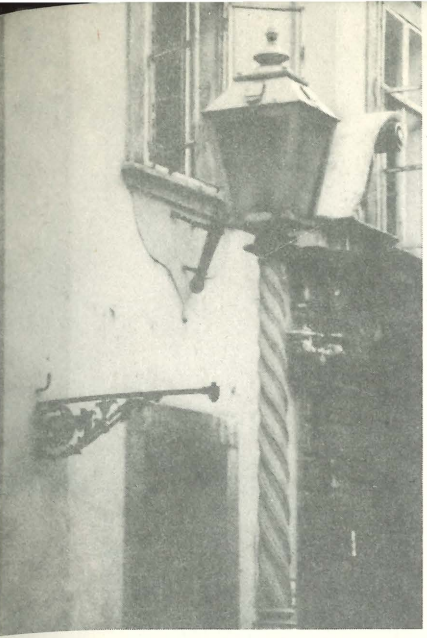

Ha a konzol képes megtartani a lámpát, akkor miért nem képes? Ilyen oszlopok, amilyeneket **újra elkészítettek** a Vár számára, díszítették egykor a pesti korzót is. Vajon miért nem jutott belőlük oda is a gömblámpák helyett?

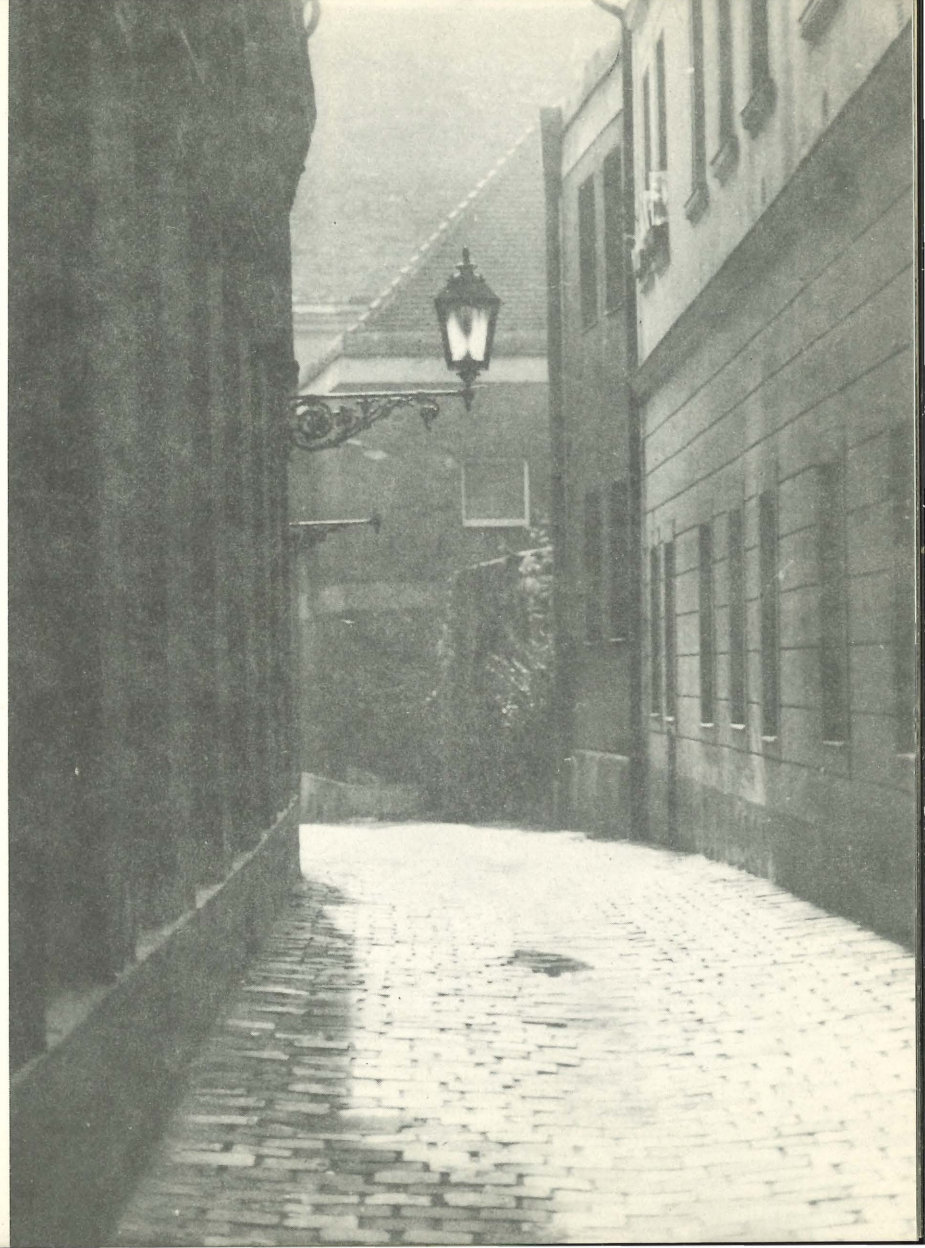

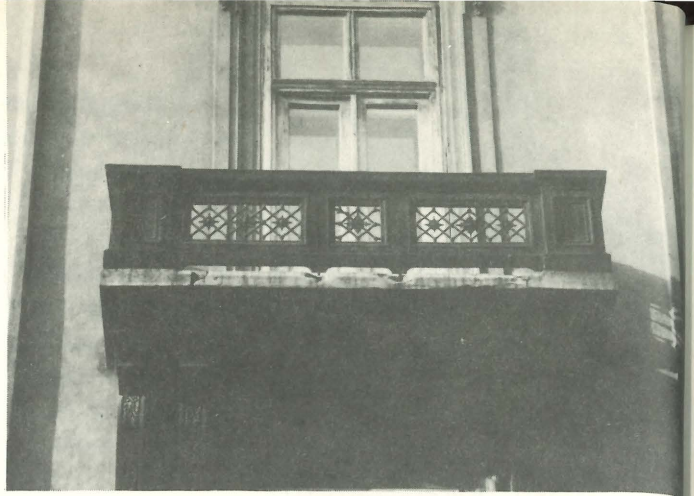

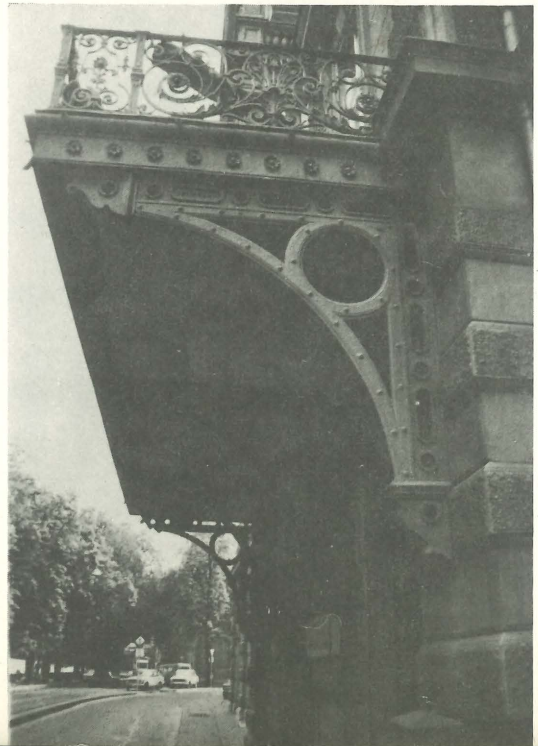

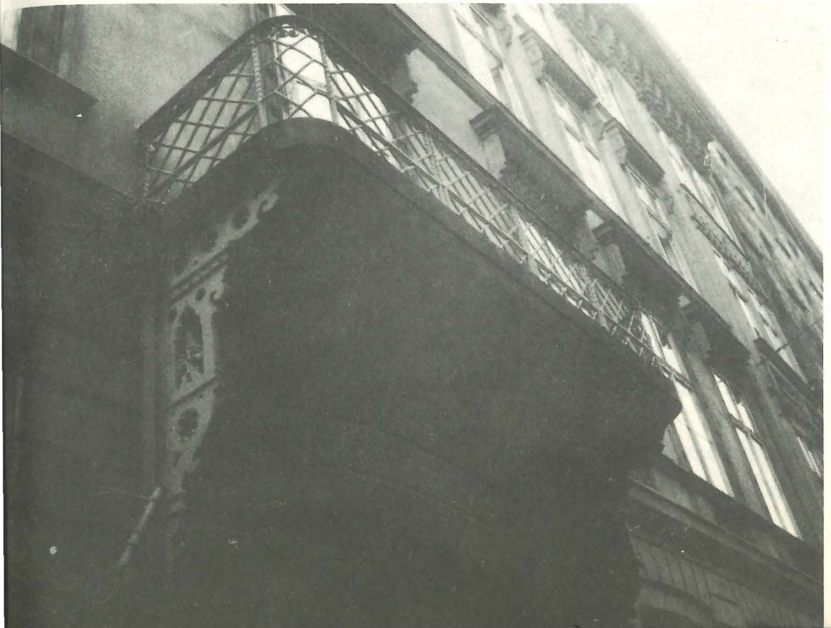

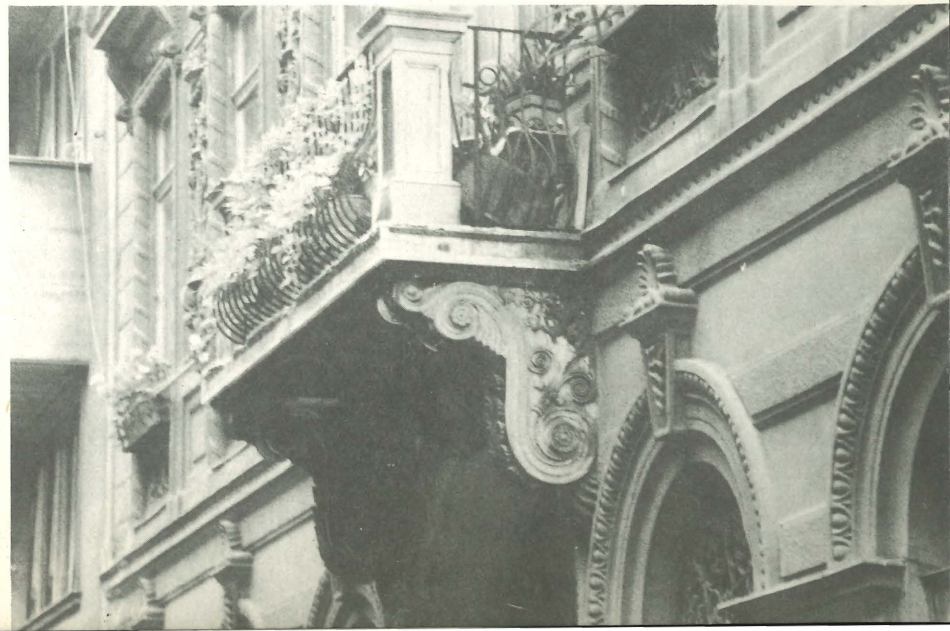

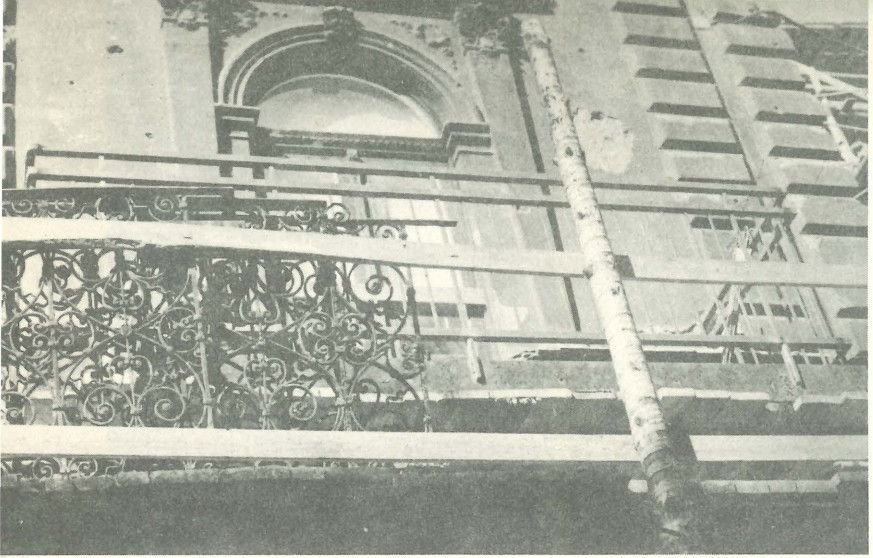

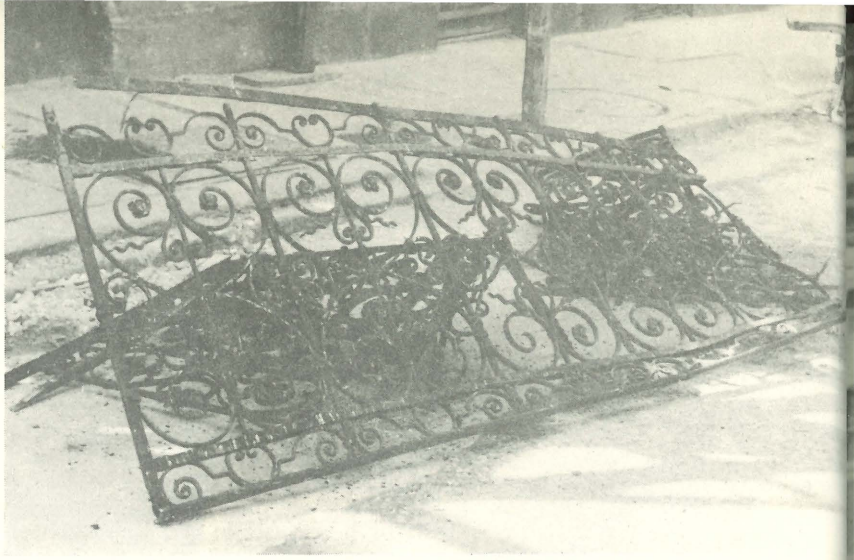

Kollégám lefényképezte az erkélyt. Ez volt az utolsó kocka a gépben. Elment új filmet venni. Visszatérte után készült a második kép.

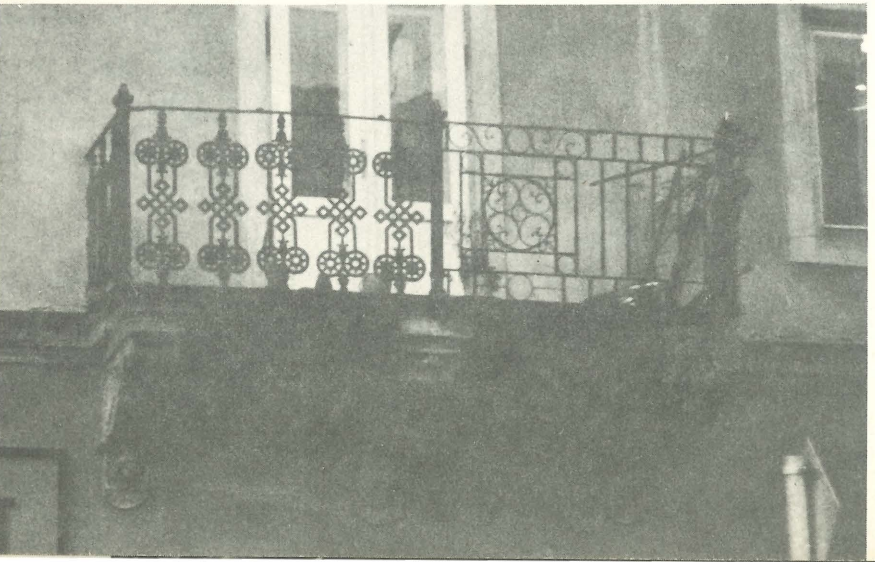

Balra egy **fél**megoldás
és jobbra egy **„tökéletes”.**

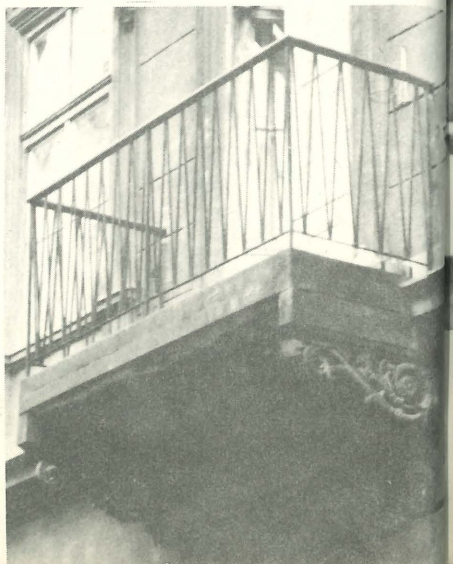

A hajdani Király utcai vendégfogadó **mindenét** átalakították már. A múltat két oszlop idézi a kapu alatt és a fogadó neve az erkély rácsán: **ZUR STADT PEST** azaz Pest városához. Majakovszkij utca 27.

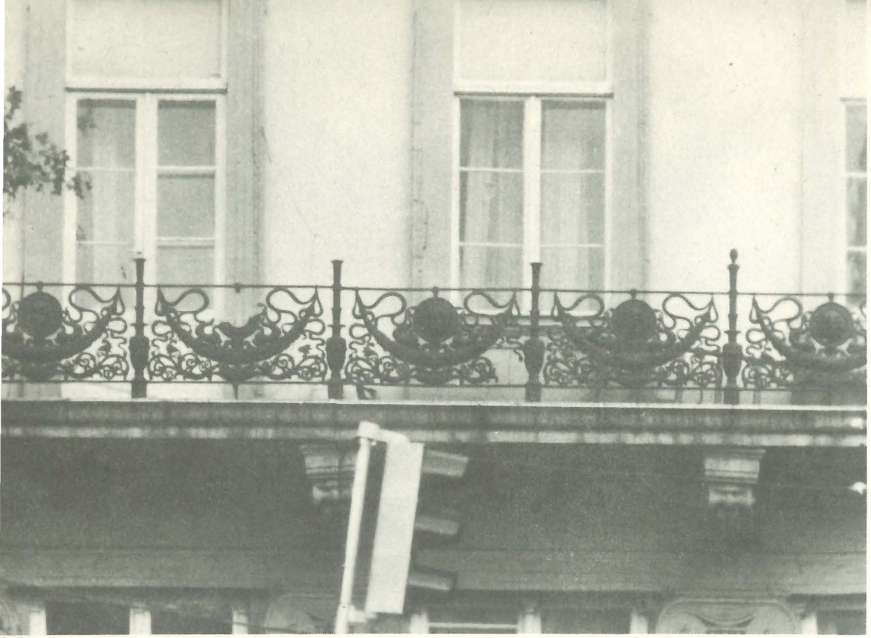

A hiányzó részeket megőrizni, ha lehet, rögtön visszailleszteni, fontos dolog lenne.

Hiszen – **mire a metrót arra vezetik** – jön a sortatarozás, már csak a **hiányt** lehet konzerválni.

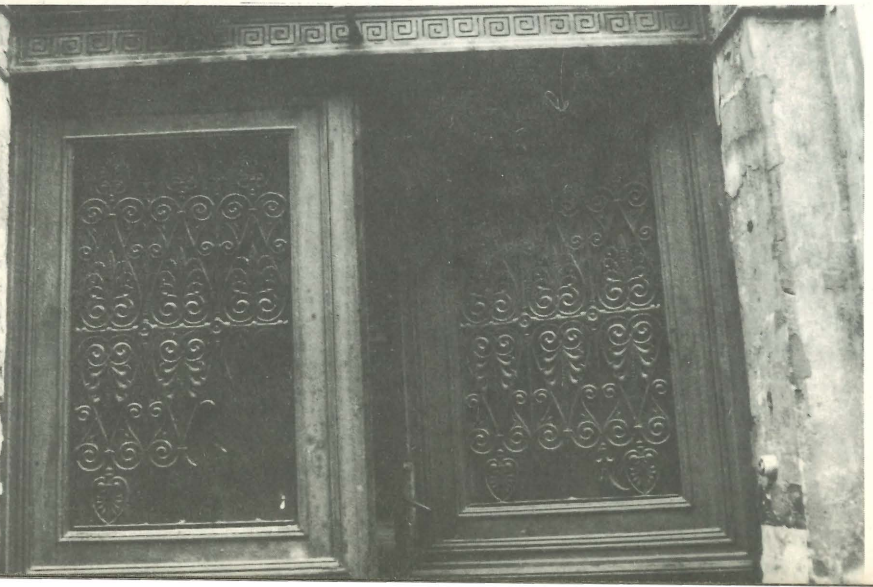

Józsefváros: Szűz utca 5–7. Ahány erkély, ablak, stukkódísz, annyiféle. A részleteket lásd a következő oldalakon.

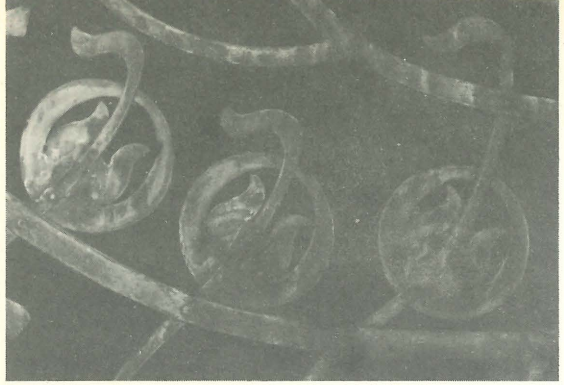

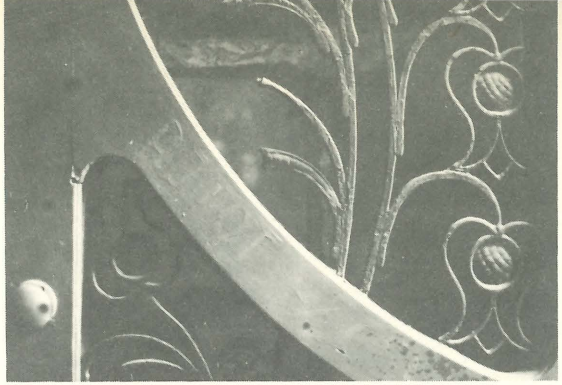

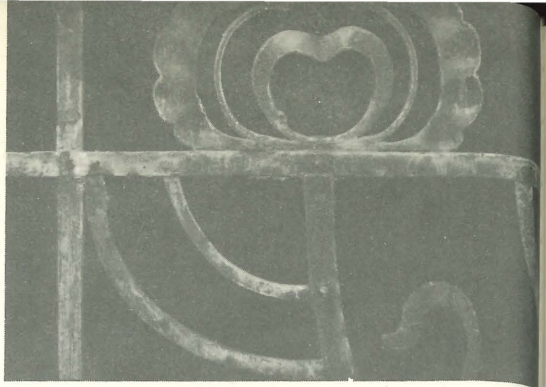

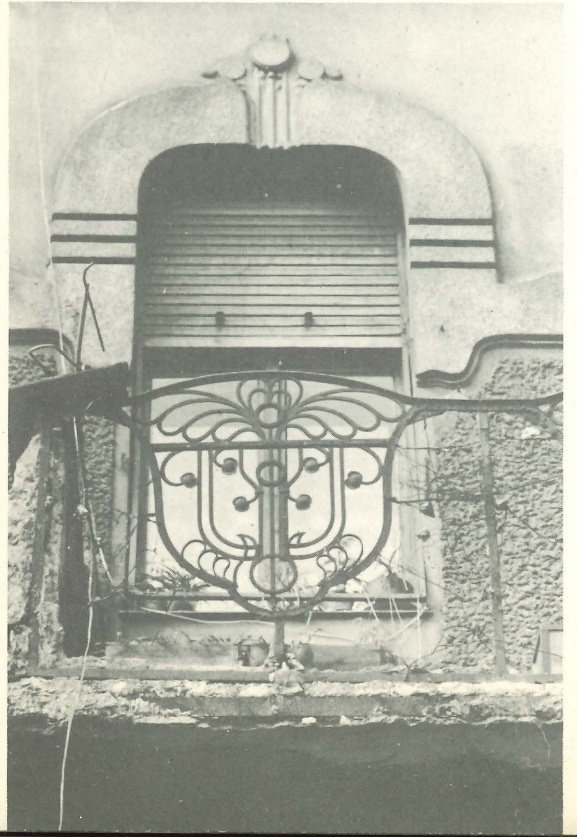

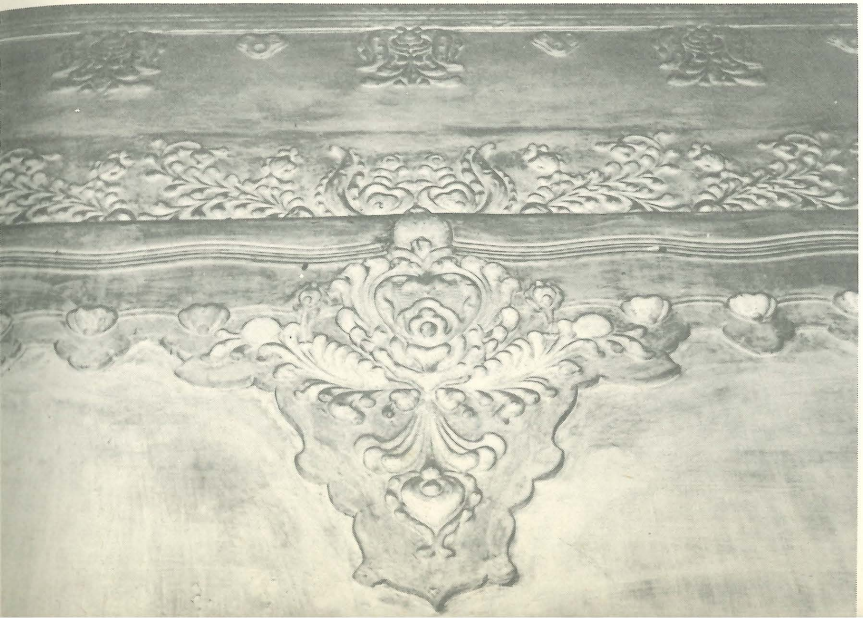

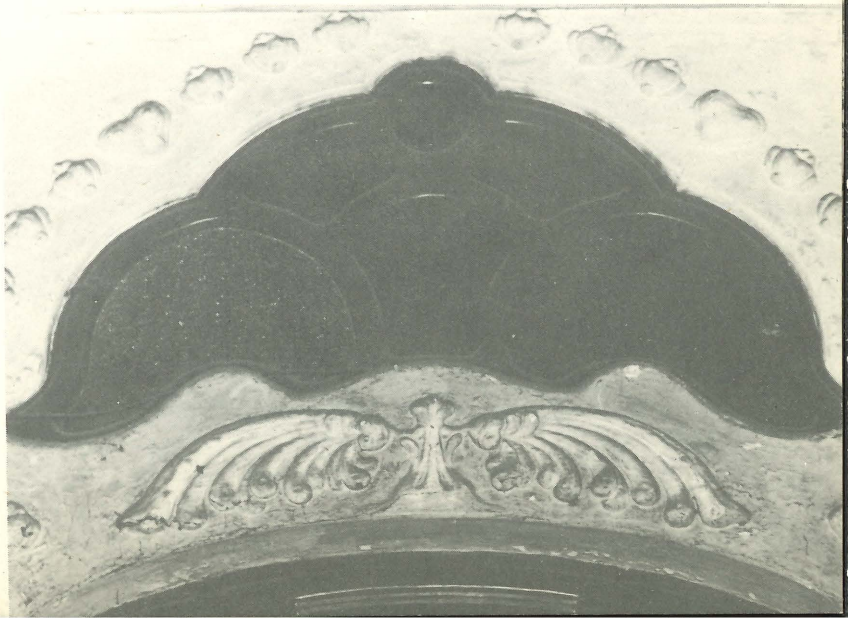

Két érdekes épület: Vajdahunyad utca (balra) és Vigadó utca (lent).

Leghamarabb a házak stukkói mennek tönkre, igaz, ezek a legkönnyebben helyreállíthatók, ha akarjuk.

Sokszor látjuk az utcán, hogy darus autók magasából munkások verik le az életveszélyesen meglazult vakolatot. Ilyenkor a házak érdekeinél a járókelők érdekei előbbre valók.
Ezért is kellene minden házat lefényképezni. Hogy tudjuk, milyen volt!

Mikor már ennyire **levetkőzött** egy ház, mint ez itt a Lógodi utcában, nehéz lenne megmondani, hogy milyen lehetett ifjúkorában. Egy biztos: voltak lámpái a kapu mellett, tanú a még látható vezeték.

Aztán vannak szándékosan levetkőztetett házak. Egy-egy részletükből következtethetünk rá, hogy milyen gazdagon díszítettek lehettek valaha. Íme egy jól ismert példa a József Attila utcából.

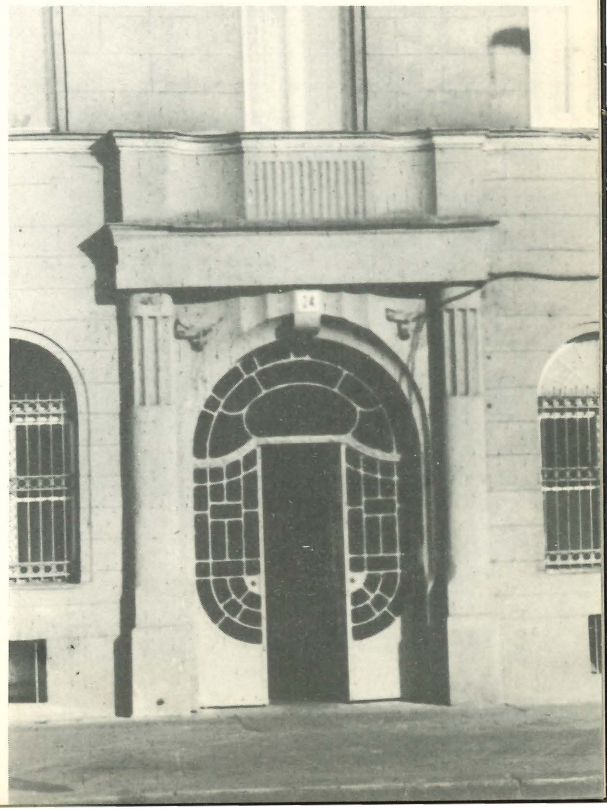

Műanyag borítás. Kevesebb szakmunkát igényel, és az utcák változatossága eltűnik. Beszéltem az egyik kerület IKV-igazgatójával. Komoly érveket sorakoztatott az új módi hasznossága mellett. Mégis borzasztóan unalmas, egyhangú. Nincsenek igazán érveim, csak érzem, hogy abba kellene hagyni.

És, íme, a műanyag törik. A Mártírok útján az átadást követő második évben a műanyag házat már tatarozzák . . .

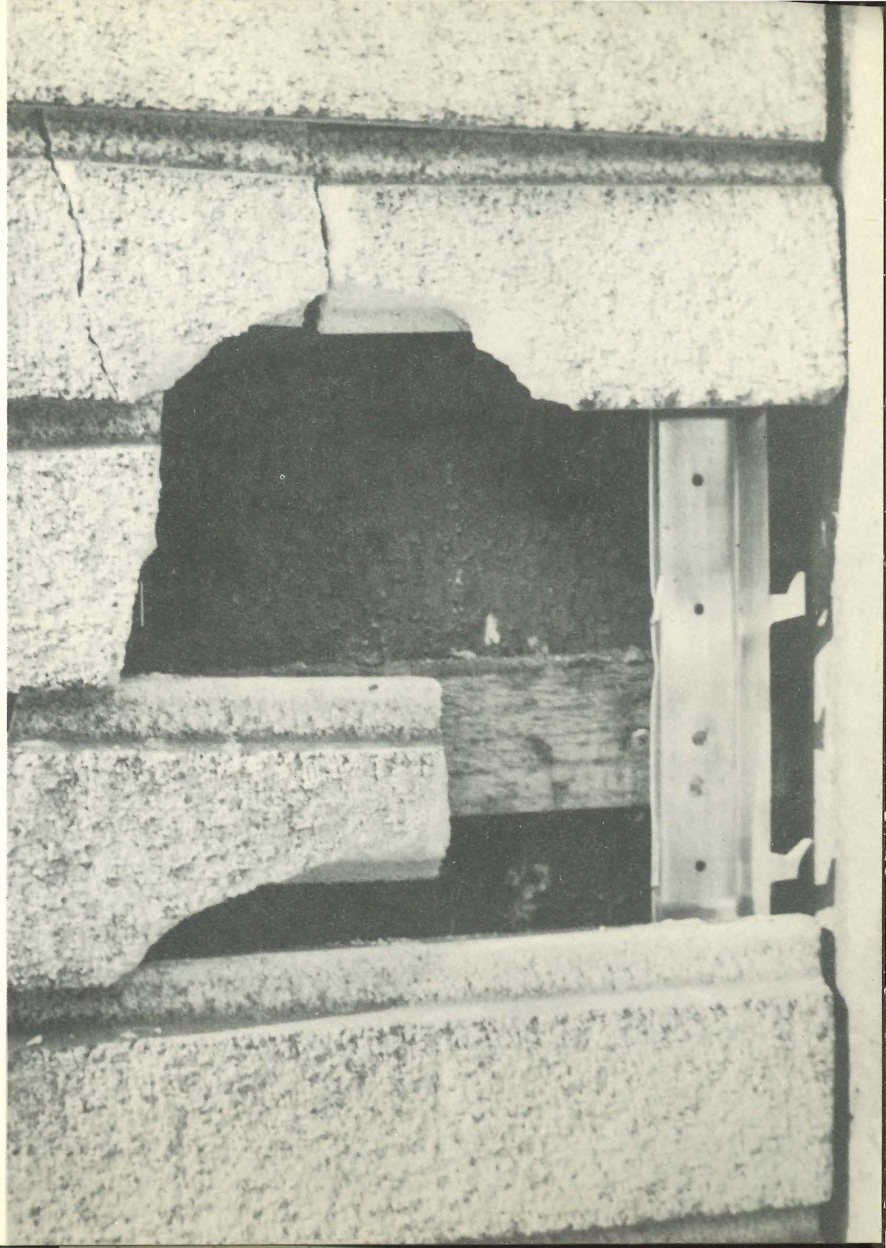

A vakolat, az új festés – sokszor – ápol és eltakar. A Hungária krt. házsorának **klinkertéglás** falát egyszerűen bevakoltatta az IKV 1981-ben (balra).

Vajon mit rejt a Bartók Béla úti kollégium homlokzata? Legfelül a festék lepergett: kilóg egy szent mozaikképének két lába!

A műemlék épületek festését a hagyományos módon, **ecsettel** végzik, a tömegmunkát pedig festékszóró gépekkel. Az így keletkező rücskös rétegen jobban megtapad a városszürkítő kosz. És a homlokzatok gipszdíszeinek mintázata eltömődik. Valamit ki kellene találni . . .

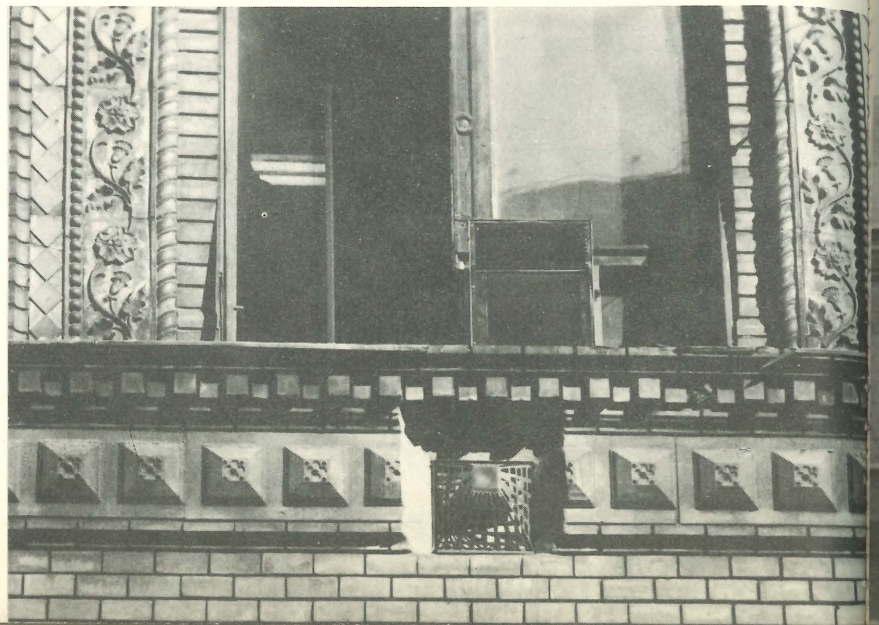

Ha rajtam múlna... Akkor főútvonalon és nem főútvonalon, de szép homlokzatot megbontva nem lehetne konvektort szerelni. Akik olyan **pechesek,** hogy szép házban laknak, válasszanak más fűtési módot. És erre kötelezném az IKV-t is. Igaz, a kéményeket karbantartani **kényelmetlenebb,** mint új konvektort szerelni.

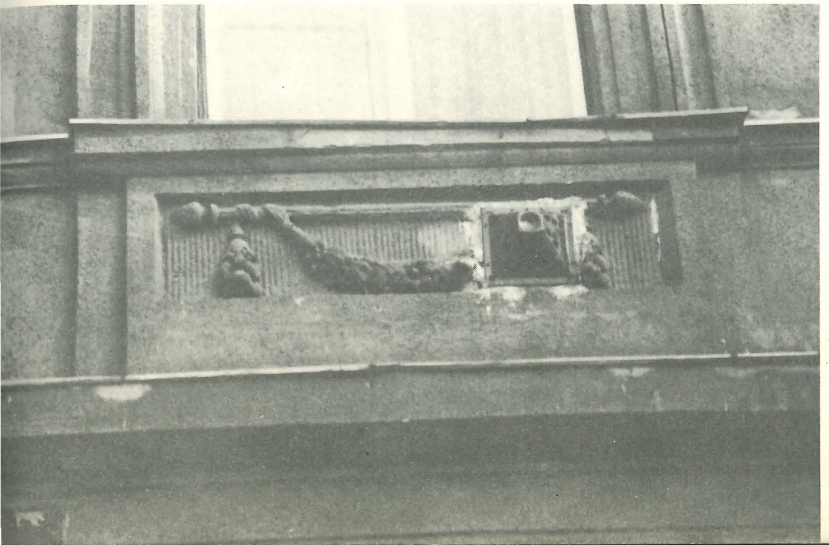

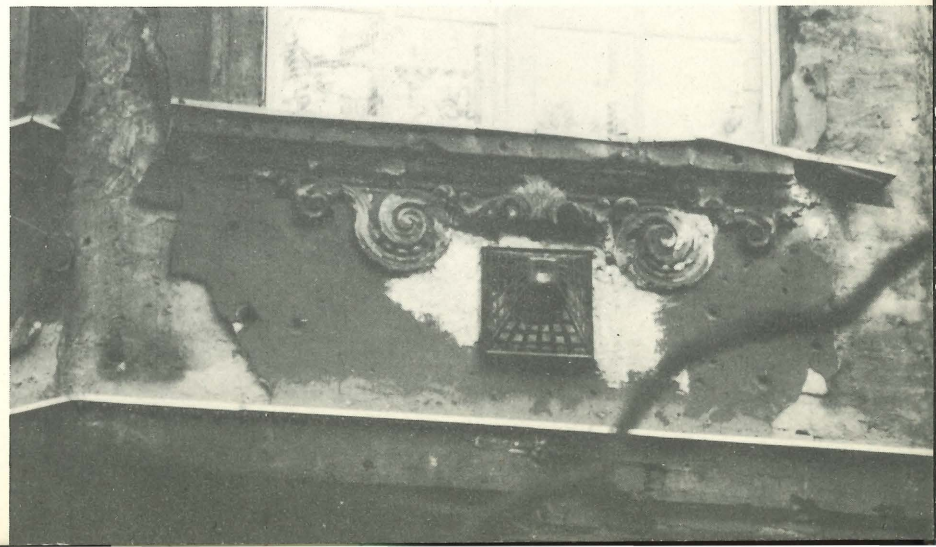

Jött a forgalmi okokból föltétlenül szükséges árkádosítás. Mindenütt **egyformán,** egyhangúan.
A házak alsó részének karaktere mindenütt elveszett.

Ma már szerencsére van jó példa is. A Szovjet Kultúra és Tudomány Házának árkádosításánál sikerült megőrizni az épület jellegét. (A következő oldalon.)

casco casco casco casco

Félbevágott ház.
Ez a meghatározás saját találmány, de tudnának jobbat ennek az eljárásnak az elnevezésére? A gazdagon díszített százéves házak **felének** megváltoztatására? Vajon miért nem lehet az épület eredeti portáját megtartani, felújítani?

FOTOÁRUHÁZ

VIRÁGÉRT

Megfigyelték, hogy az Erzsébet-híd pesti hídfőjében álló **két egyforma** Klotild-palota

nem egyforma! A képeken ugyanazokat a részleteket mutatom mindkét épületen.

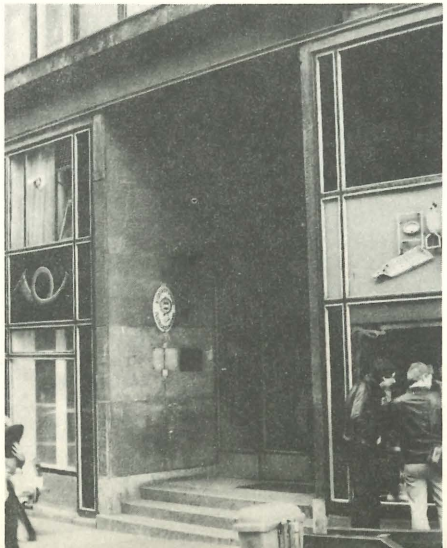

A Gresham portáljának rézdíszeit megtisztították. Szépen csillognak újra.

Harmonikus kis kirakat a Belvárosban (balra lent) és üvegberakásos részlete (lent).

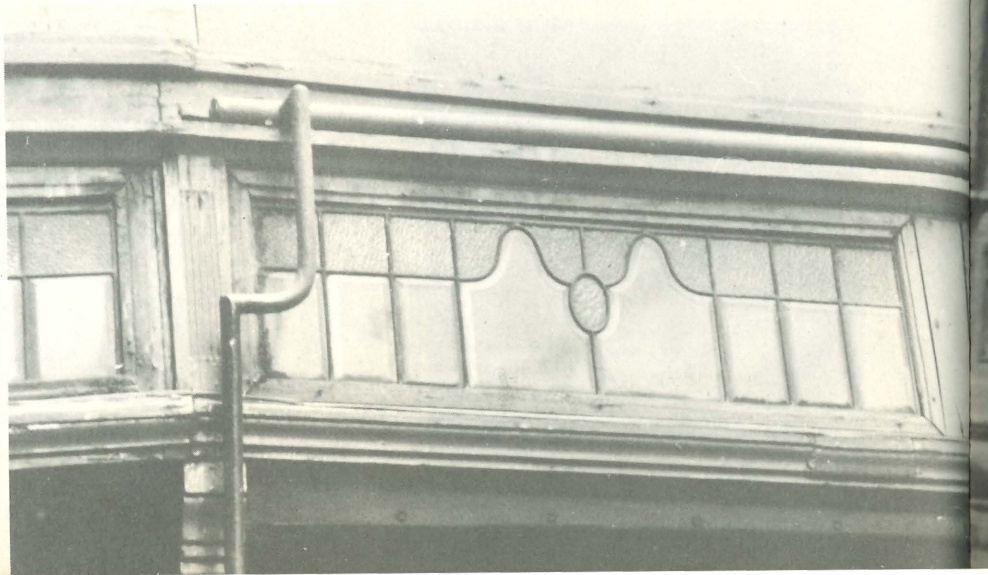

Megmaradt kirakatok és részleteik.

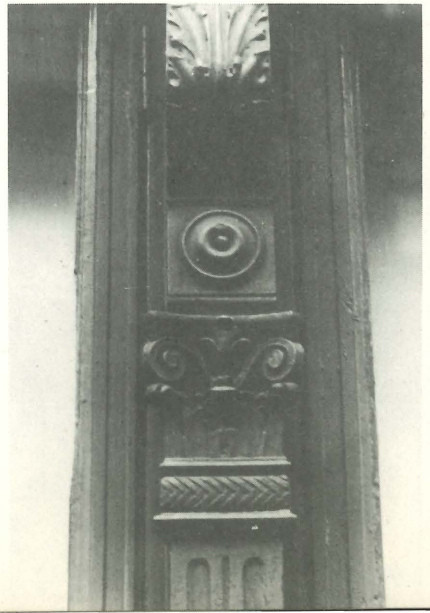

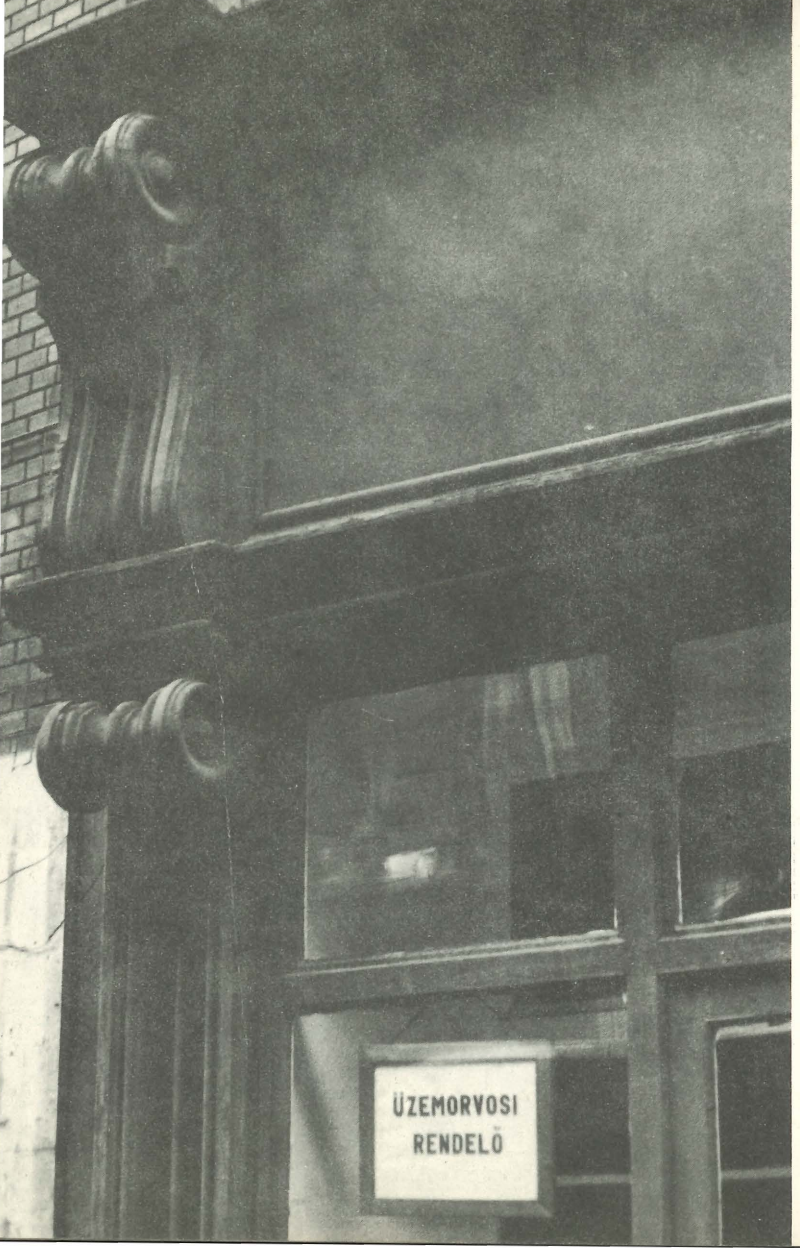
ÜZEMORVOSI
RENDELŐ

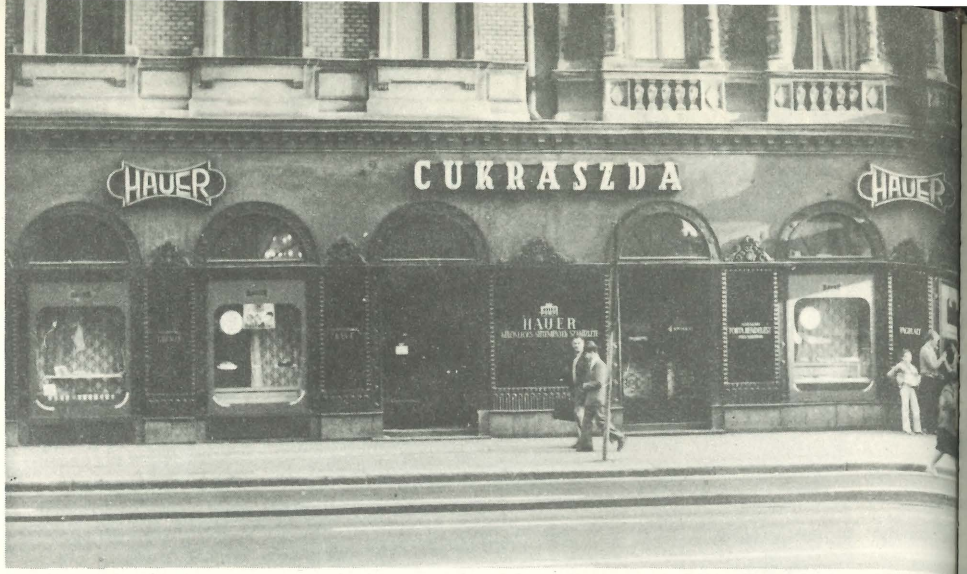
HAUER
CUKRASZDA
HAUER
HAUER

Sátoraljaújhelyi és veszprémi felvételek.

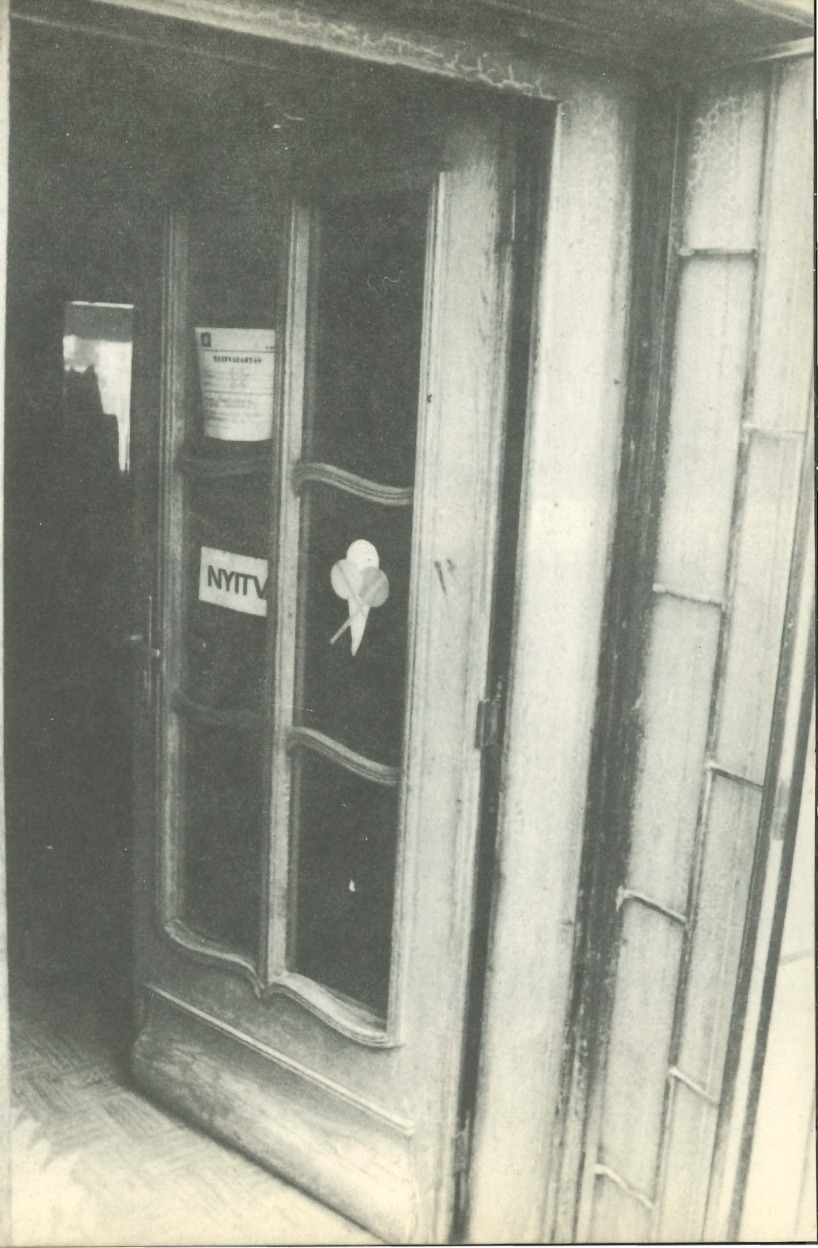

Találtam néhány képet régi belvárosi kirakatokról (felső sor). Lefényképeztem mai állapotukat (alsó sor).

Különösen „látványos" a Váci utca 25. portáljának cseréje. Jobb szélen látható.

Portálosítási program. Vagyis a kirakatok cseréje egyenkirakatra.
Ez is **VÉTEK,**
Városegyhangúsításra Érdekből Tékozolva Elköltött Közpénz.

Ma is folyik a „fémmunkás" kirakatok beépítése, az uniformizálás, miközben egyre nagyobb az igény a **díszesebb** megoldásokra. Agyondíszített alumínium keretből furcsa öszvérek születnek. Ha lehet, újítsuk fel inkább a régit. . .

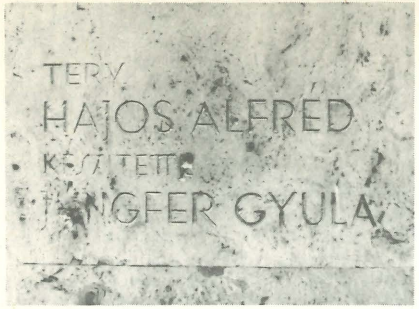

Átalakítás a Paulay Ede utcában. A kapu mellett két aranyozott név. Hajós Alfréd, az első magyar olimpiai bajnok, építész és Jungfer Gyula, a századforduló legkiválóbb kovácsmesterének neve. (Jungfer néhány munkáját látják ezen és a szemközti oldalon). Mit csináltak ők ketten itt a Paulay Ede utcában? Ez már sohasem derül ki...

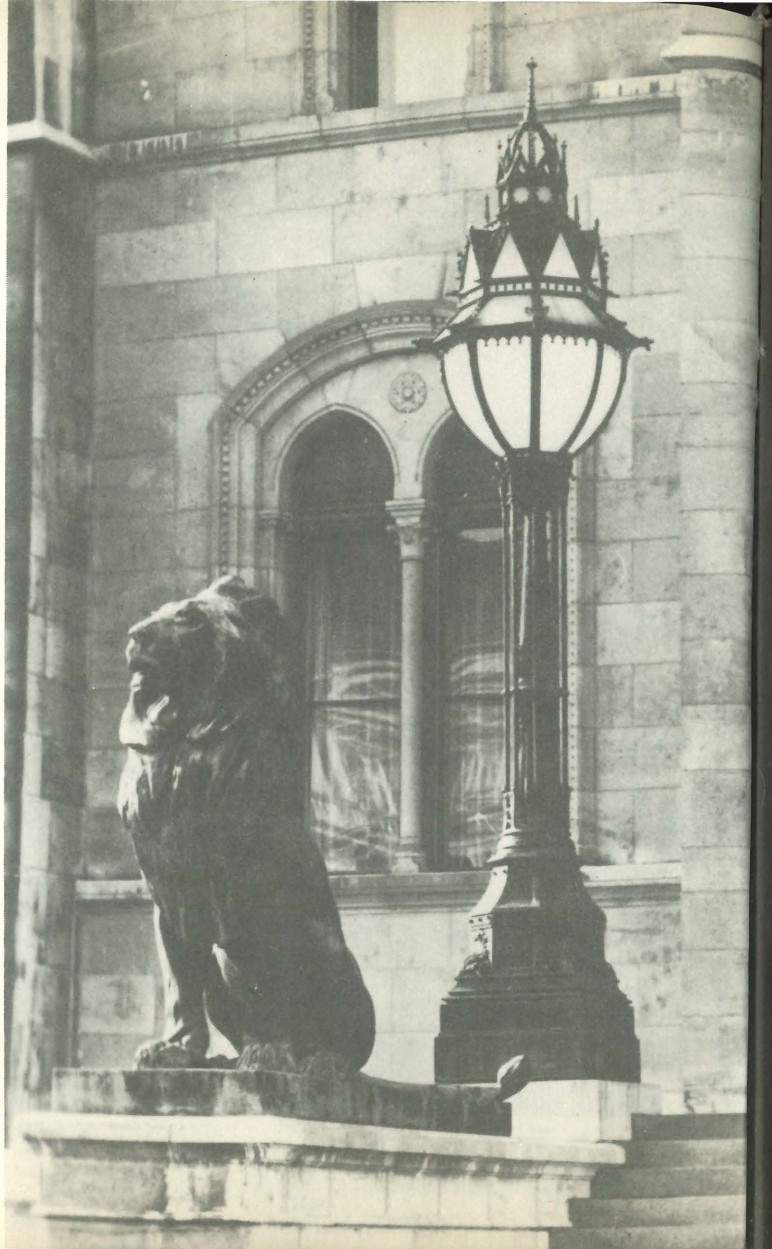

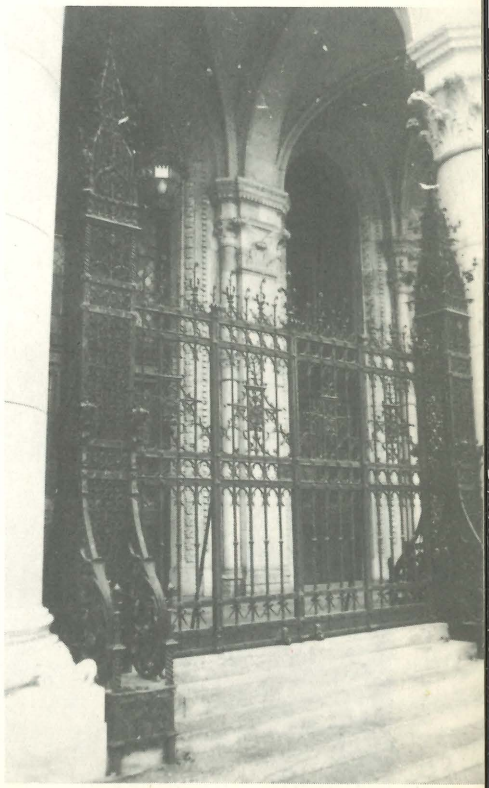

A Majakovszkij utcában egy öntöttvas oszlopokon álló kirakatot kimentettek a **dekoráció** alól. A másik fele még takarásban!

A szemközti oldalon egy kis válogatás jellegzetes kapuinkból.

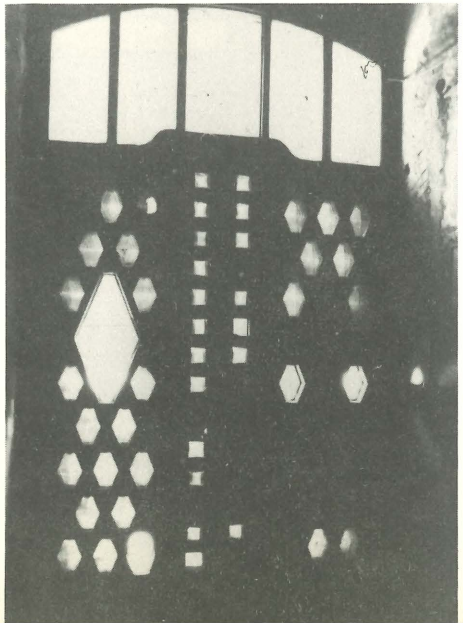

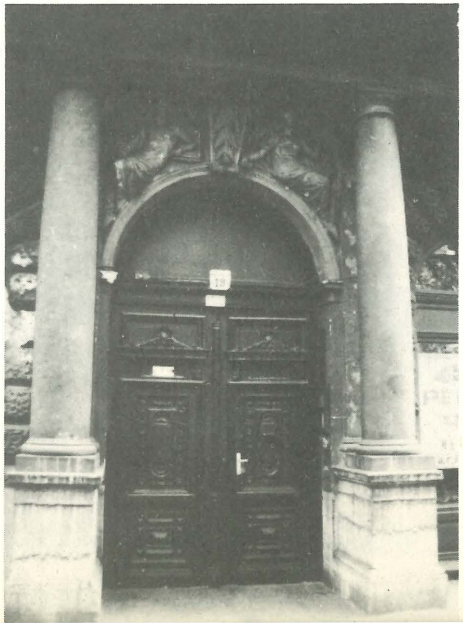

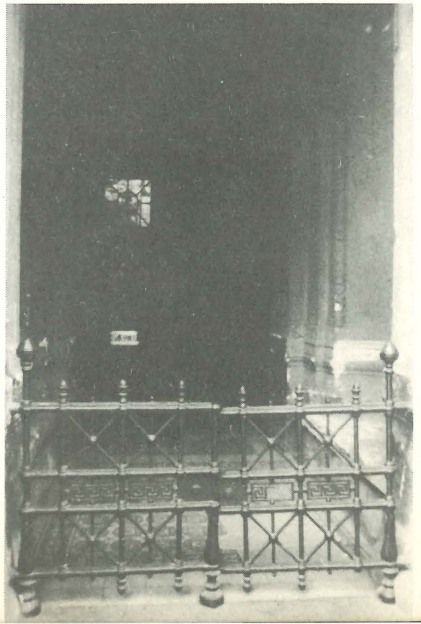

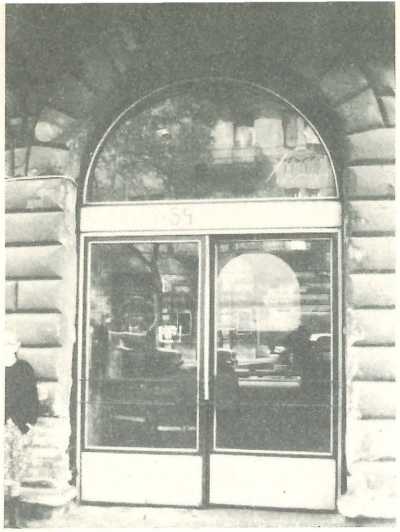

Íme az új módi.

Eltűnőben levő lépcsőházi zománctábláink egyike. Egyforma kis fekete üveglapok kerülnek mindenhova . . .

Ugyanannak a háznak két kapuja.

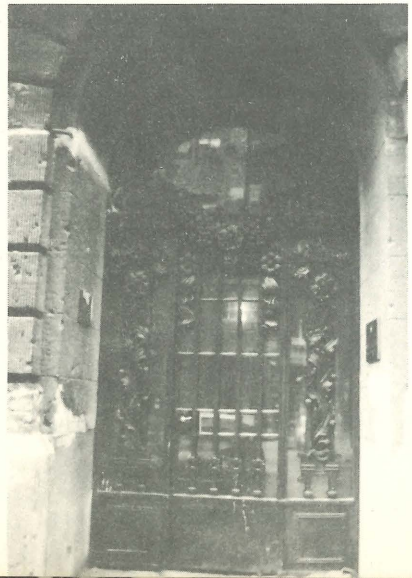

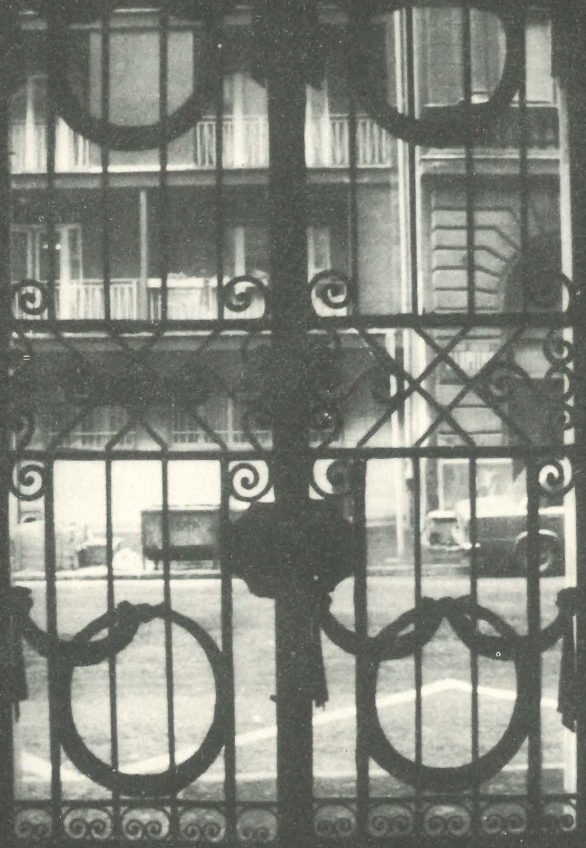

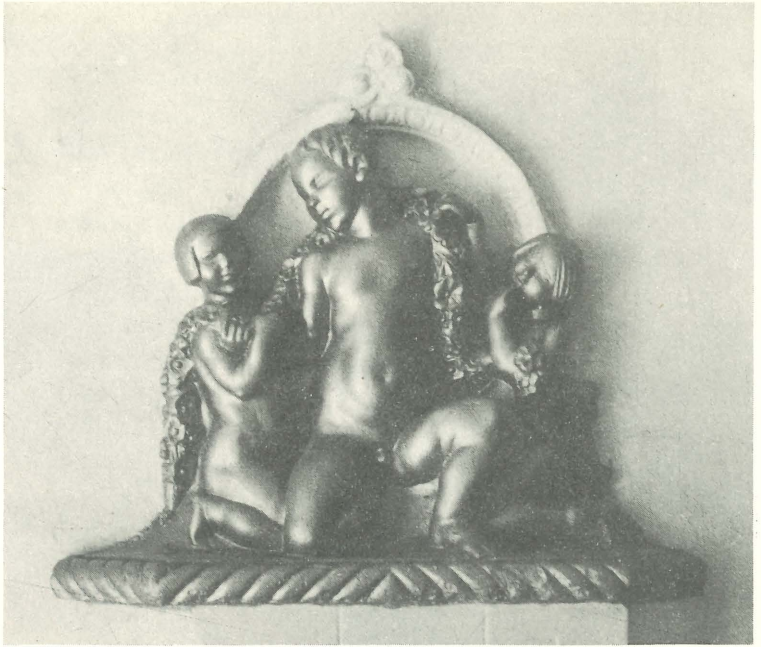

A lakók által megvédett kapu és a bejárat egy dísze:
Rajk László utca 10.

Budapesten
a villamosmegállóknak
is **lelkük** van.

Az viszont lelketlenség,
ahogy a zugligeti
végállomás épületét
hagyják pusztulni. Régi
gazdájának nem kell.
Új pedig nem akad.
Műemlék.
(A szemközti oldalon.)

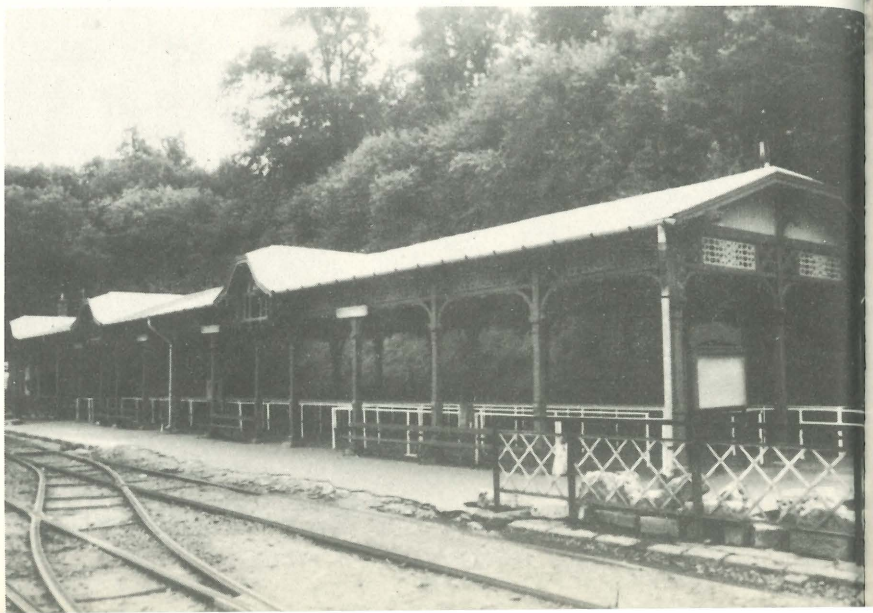

A Moszkva tér gombái közül egy. A gombák nem szépek, viszont a széltől, esőtől sem óvtak. Aztán megszánták a várakozókat, pótlólag építettek alá egy kalickát. Ennek is van teteje. Akkor minek a gomba?

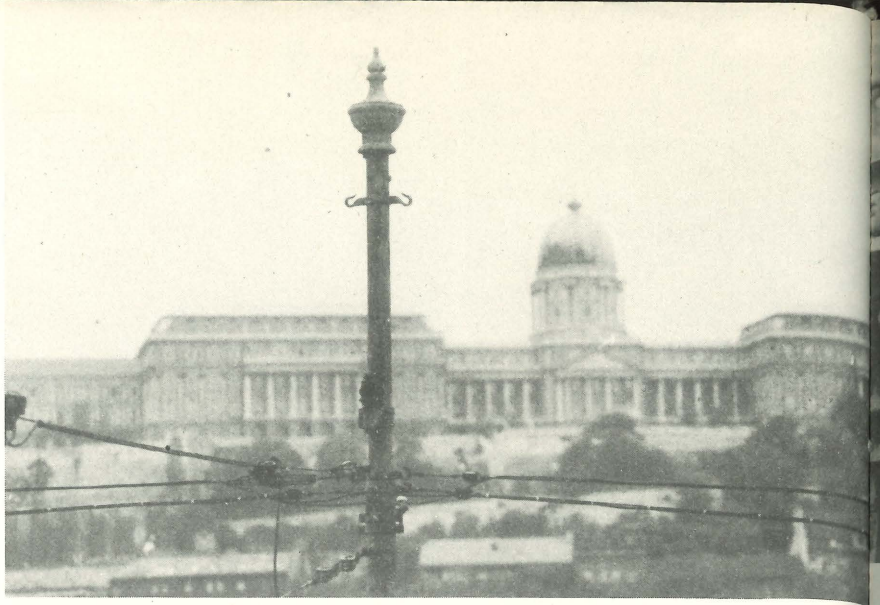

A 2-es villamos felsővezeték-tartó oszlopainak dísze, amelyet felújítottak, s pótolták a hiányokat is.

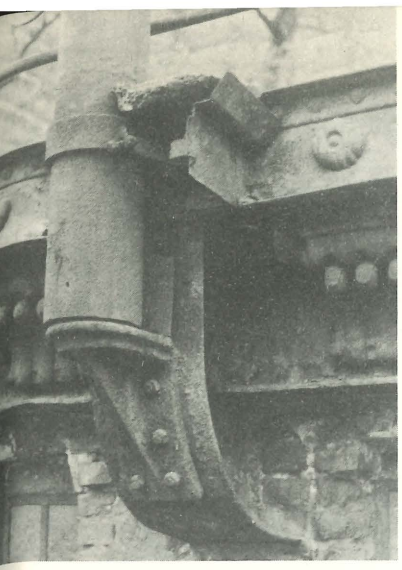

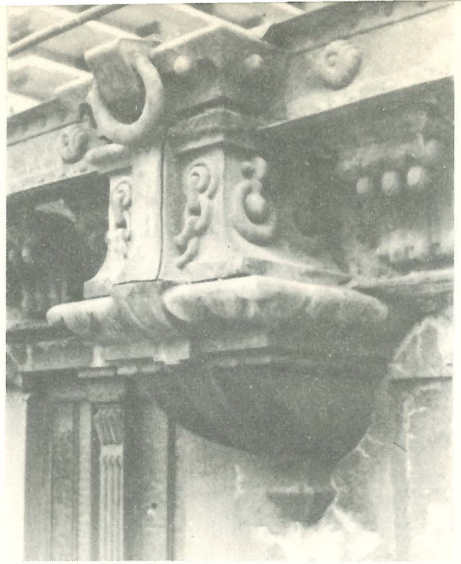

A 2-es villamos „viaduktja"! Felújítására is készülnek tervek, de vannak hívei egy új, egyenes betonfal kiképzésének is. Ellenérvként nézzék a részleteket!

Tovább, a Margit-híd felé, az Országház neogótikus stílusában készült kapu.

Kezdetben voltak a **régi** utcatáblák, jelölték a kerületet, városrészt, csinosak voltak jellegzetes sarkaikkal. Máig tökéletes állapotban van az a **kettő,** amelyet ismerek. Aztán jöttek a zománctáblák. Ezekre már csak az utca nevét és a kerület számát írták, de legalább tartósak voltak. Aztán jött a praktikus ötlet, írjuk ki a sarkokra a házszámokat is (-tól-ig)! Csakhogy alig néhány esetben fordult elő, hogy a számok kis kiegészítő táblán az utcatábla alá kerüljenek. Majdnem mindenhol kicserélték az utcatáblát. (Semmi bajuk sem volt.) Mégpedig olyan olcsó bádogtáblákra, amelyek jellegtelenek, és hamar tönkremennek. És még mindig nincs vége. Úgy látszik, maradt elkölteni való pénz, mert ezeket is kicserélik. Piros keretesre. Gyakran azt a fáradságot sem veszi senki, hogy az előzőt eltávolítsa. Táblákon hirdetjük, hogy milyen gazdagok vagyunk!

A házszámtáblákkal majdnem ugyanez a helyzet. A dologban külön érthetetlen, hogy a cserék során elhelyezett új táblácskák csak a számot viselik, holott a Budapesti építési szabályzat 113. §-a előírja: „Az ingatlanok tulajdonosa (kezelője, használója) köteles az ingatlant az építésügyi hatóság által előírt, az **út nevét is** feltüntető házszámtáblával... ellátni."
És hagyományos, cakkos szélű tábláink mennyivel csinosabbak!

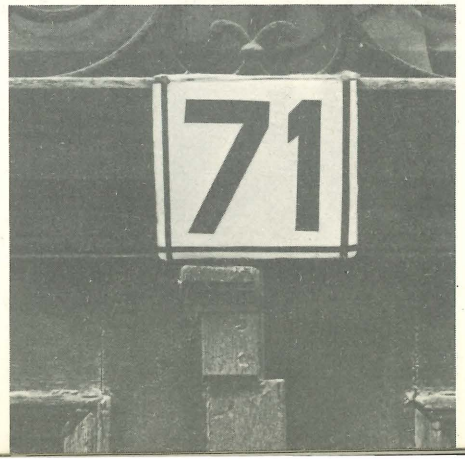

Ilyen volt, ilyen lett.

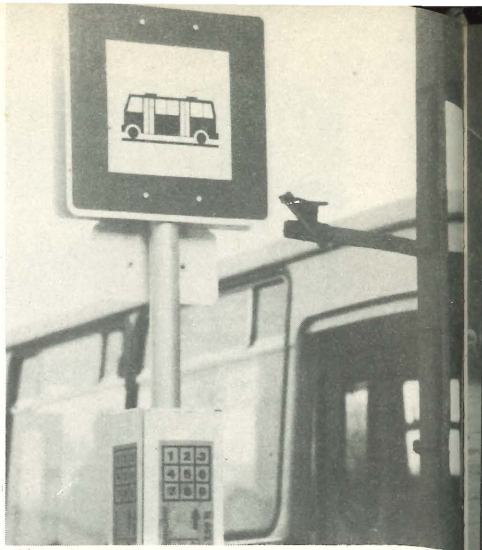

A megállótáblák – **más** országokban – megmaradtak. **Ingyen.**

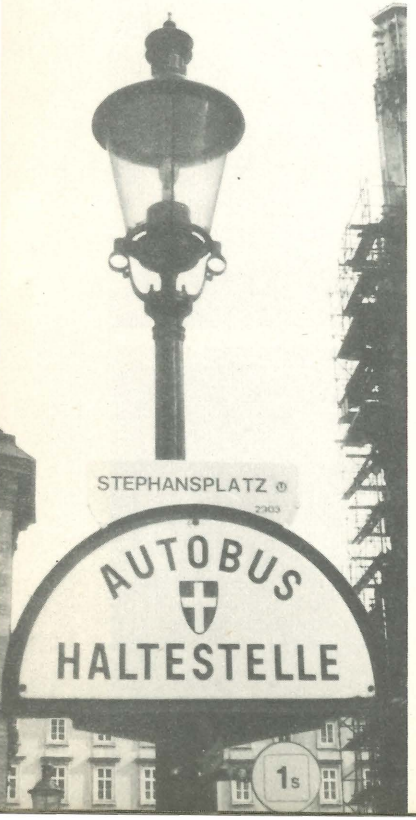

A cseréknél üresen maradtak a konzolok. Mindenhová új oszlop került. Oda is, ahol volt már. Így még drágább a következetesség.

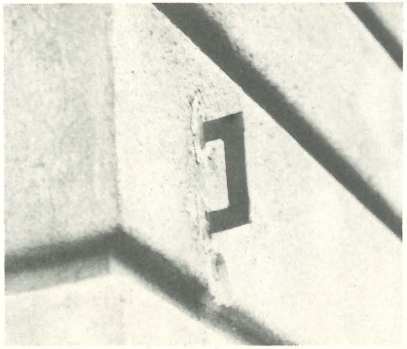

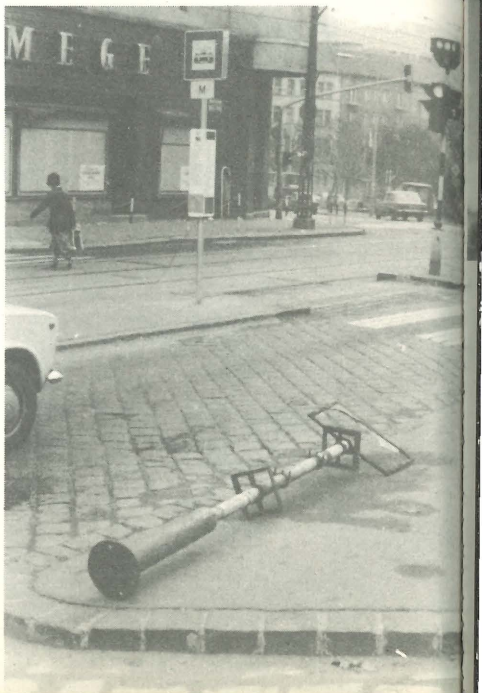

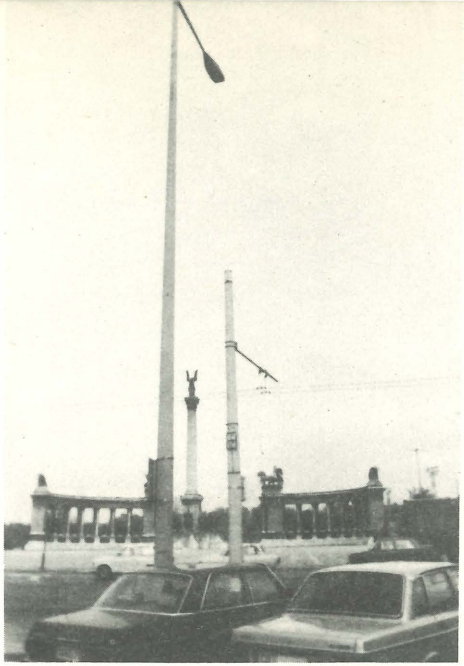

A lámpa nem **tartós fogyasztási cikk?** Nem kell hozzá tartalékalkatrész? Oszlopostul cserélni drágább (fönt)!

Az összehangolatlanság emlékoszlopai a Hősök terén, oszloperdeje a Kerepesi úton (jobbra fönt).

Nemzedékváltás a November 7. téren (jobbra).

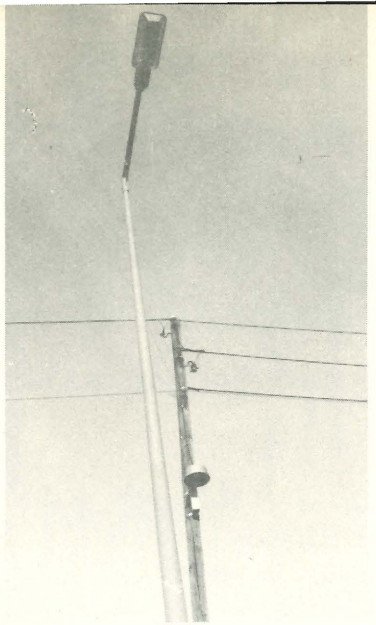

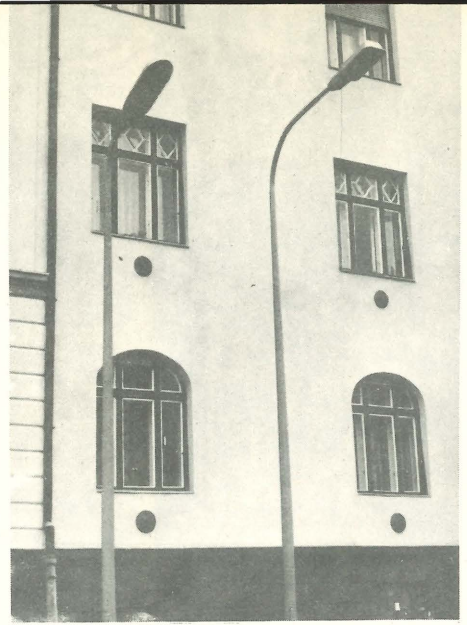

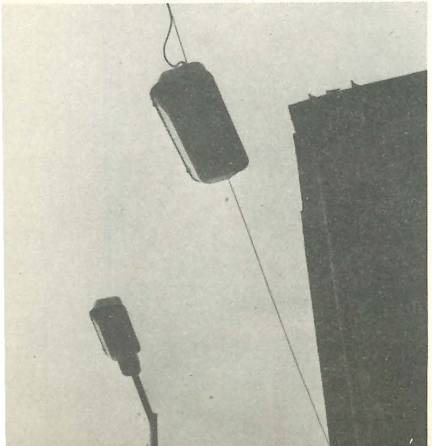

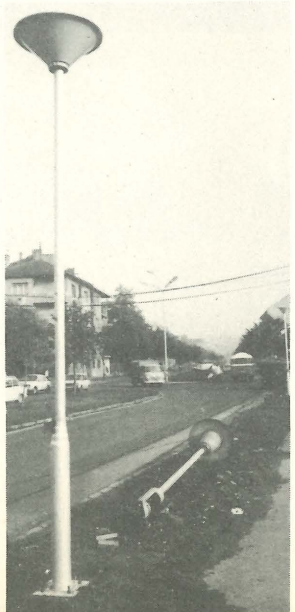

Hol vannak már a régi lámpák? Már csak a **csere** fontos, a csere szenvedélye. Emlékeznek a rövidítésre: **VÉTEK.** A jelszó – gondolom – a tervteljesítés. De **kinek áll érdekében** egy vállalat érdeke, amely ellentétes egy **ország** takarékossági programjával? És 1981 végén a legfrissebb: megkezdődött a nagykörúti lámpák újabb cseréje.

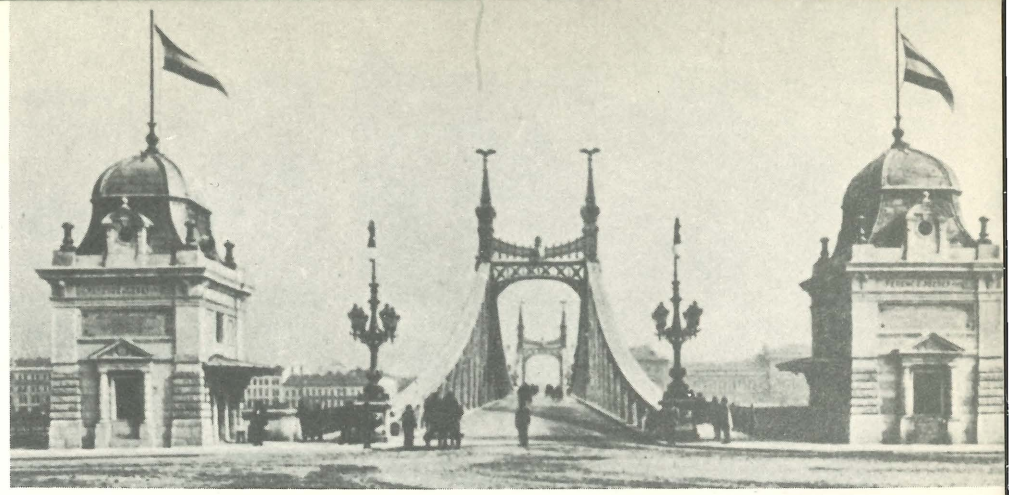

A televíziós műsorsorozat első kézzelfogható eredménye, a műsor emlékoszlopa. A Szabadság-híd részleges felújítása során a híd építői felújították két lámpát a híd pesti bejáratánál. Megtört a jég. És a folytatásban majd helyére kerül a nyolc gyönyörű kandeláber is a híd szerkezetén. A régi képen láthatják, milyenek voltak.

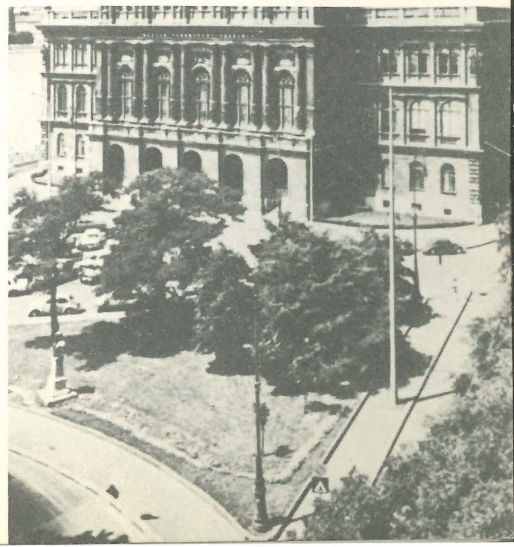

Egy érdekes kép a Roosevelt térről. **Már** állnak az ostornyelek, és **még** állnak a pásztorbot lámpák is. Az újakat számítógép segítségével helyezik el. A régiek az utca, a park vonalához, sarkaihoz, a városképhez igazodtak.

Miskolci képek.
A város legforgalmasabb pontján lebontottak egy sarokházat. Vajon a tűzfal szebb (fönt)?
Miskolc nevezetessége, a Roráriusz cukrászda. Lebontották (lent).

Szerencsére 1981-ben már országszerte egyre több szó esett az indokolatlan bontások megállításáról, megakadályozásáról.

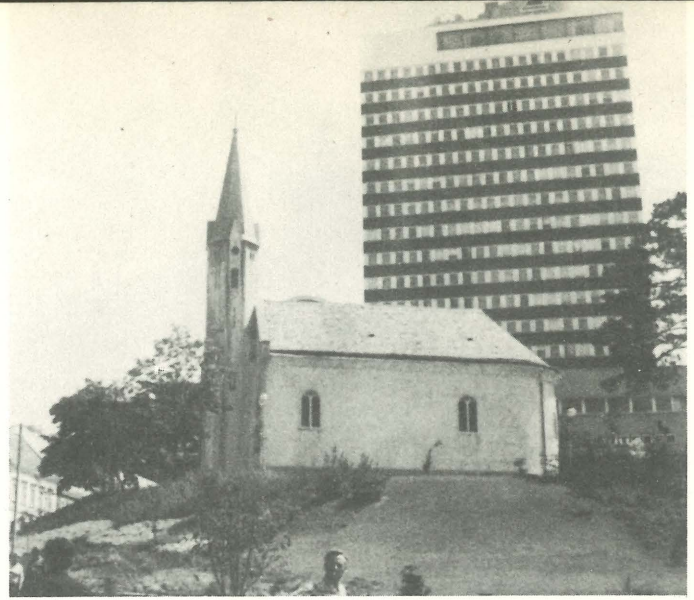

Veszprém jelképe lehetne ez a felvétel. A lebontott városrész helyén sivár külső és belső terek.

Egy üres telek Budapesten. Nem is egy, hanem **kettő.** Az 1913-ban lebontott régi Nemzeti Színház helye. És nemcsak a színházé, hanem egy hatalmas bérházé is. Az üres terület nagyobb, mint a lebontott Blaha Lujza téri színházépület telke, nagyobb, mint az Opera telke. Mellette, balra ma is áll a volt Pannónia Szálló (ma kollégium). A szállodában kialakíthatók öltözők, raktárak, irodák. Parkoló a föld alatt. A ferdén szemben levő, Tanács körúti telek is hasznosítható.

Rögeszme: miért ne lehetne itt a saját helyén a jövő új Nemzetiie, a város közepén? Más színház is van főútvonalon, nem is egy a világon! És a telket eredetileg is „kizárólag színház" építésére kapta a főváros az adományozótól . . .

A lebontott régi Nemzeti és a sarki bérház képei

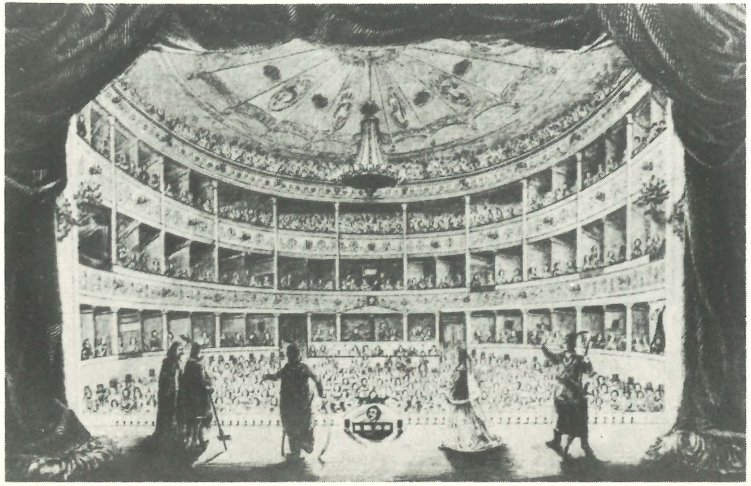

Ma csak egy fakorlát jelzi, hogy a Nemzeti Színház helye mellett, az egyetem klinkertégláin érdekes vésetek vannak: a századforduló közlekedésének dokumentumai. A hajdani váltóőrök vésték, karcolták a téglába nevüket, eszközeiket, őrbódét, zászlót, váltóbotot. Némelyiken az **alkotó** is megjelenik teljes váltóőri díszben. (A kövek őrzik a történelmet.)

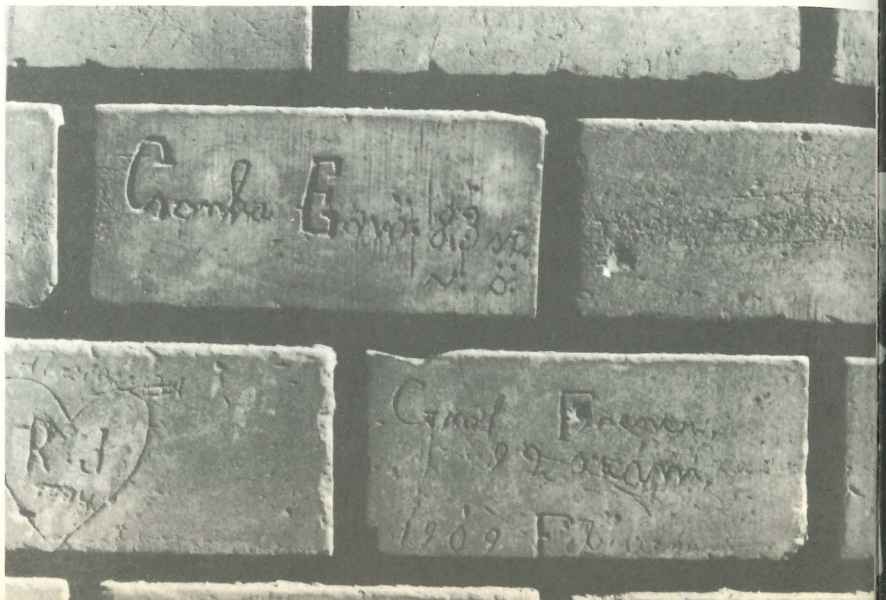

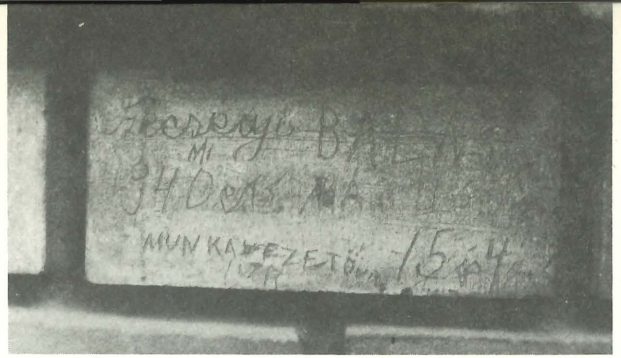

OKT. 23

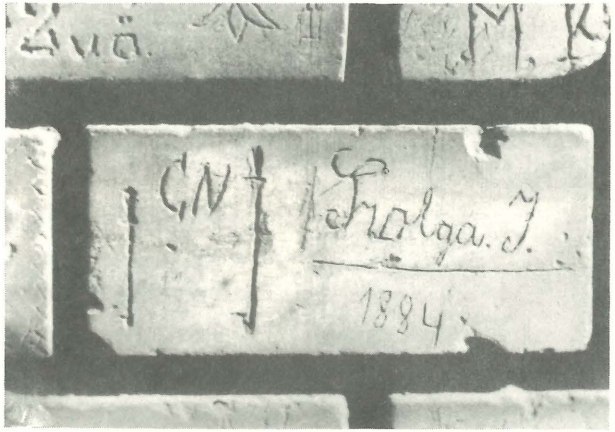
Zuä.
M. K
Folga. J.
1884

BA
1901
4 KEN

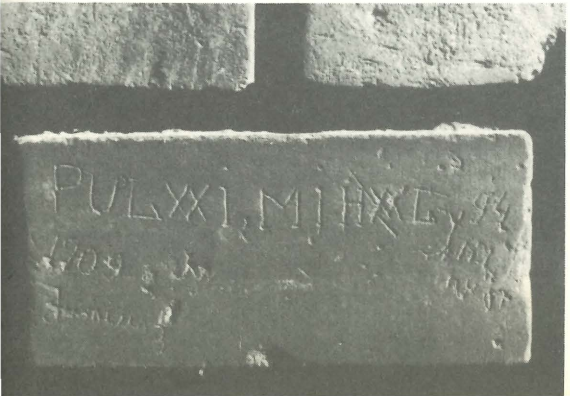

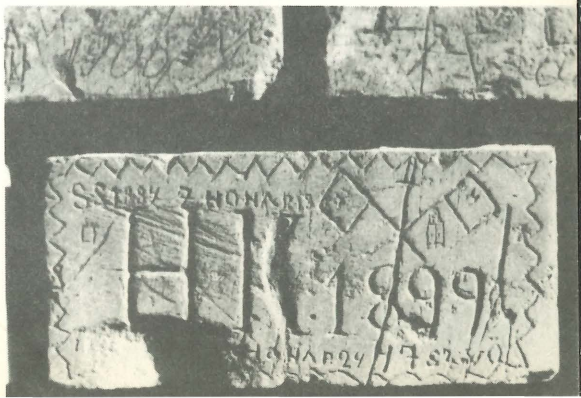
1899

A Puskin utcai oldalon már nem védi semmi a klinkertéglákat. Csak a plakátragasztást tiltó táblák, amelyek alig olvashatók a rájuk ragasztott plakátoktól. Pedig ezen az oldalon van az egyik legérdekesebb **téglája** városunknak:

BPEST 1919 május 10

MARTIN LÁSZLÓ

69 VÖRÖS DANDÁR

I. ezred

I. század I. szakasz

PROLE
TÁRFOR
RADALOM
EMLÉ
KE

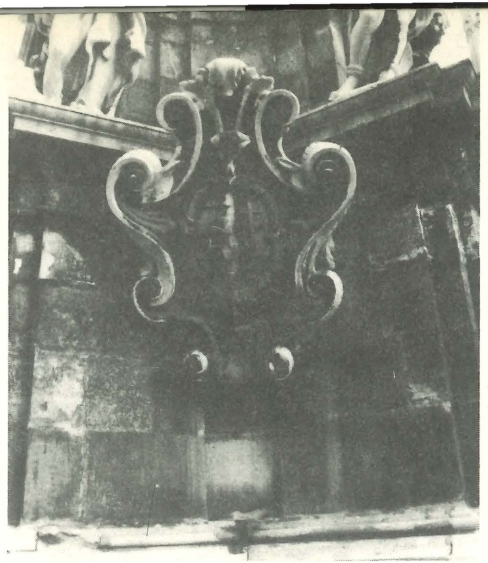

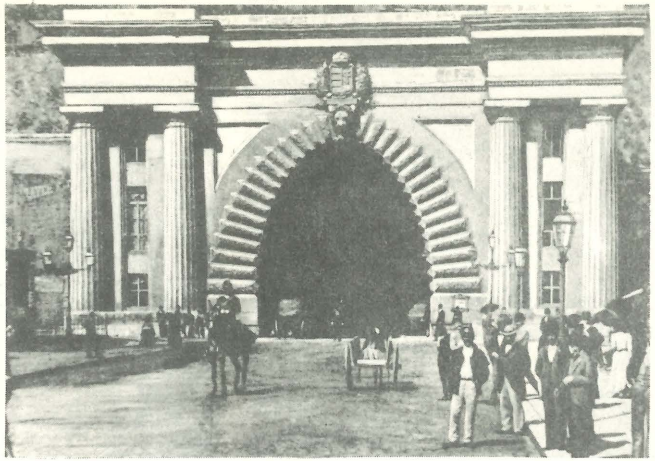

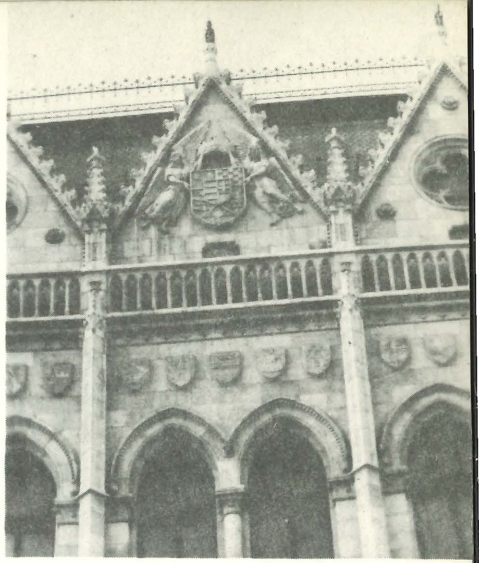

Meglevő, hiányzó és rejtőző történelmi címereink.

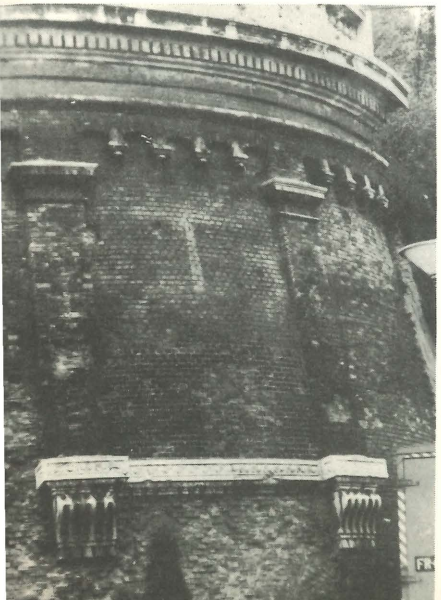

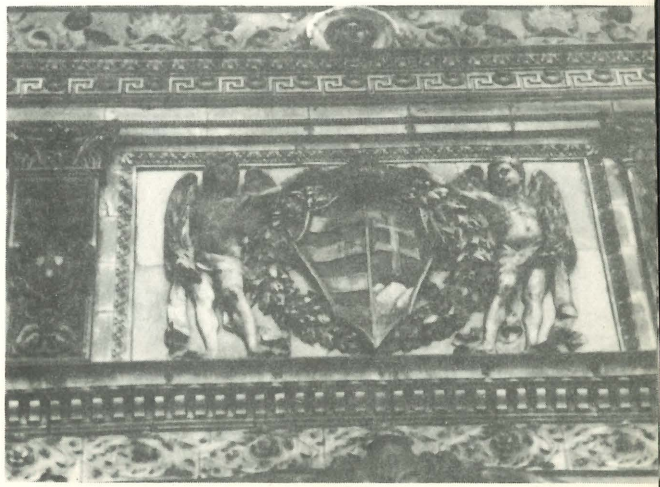

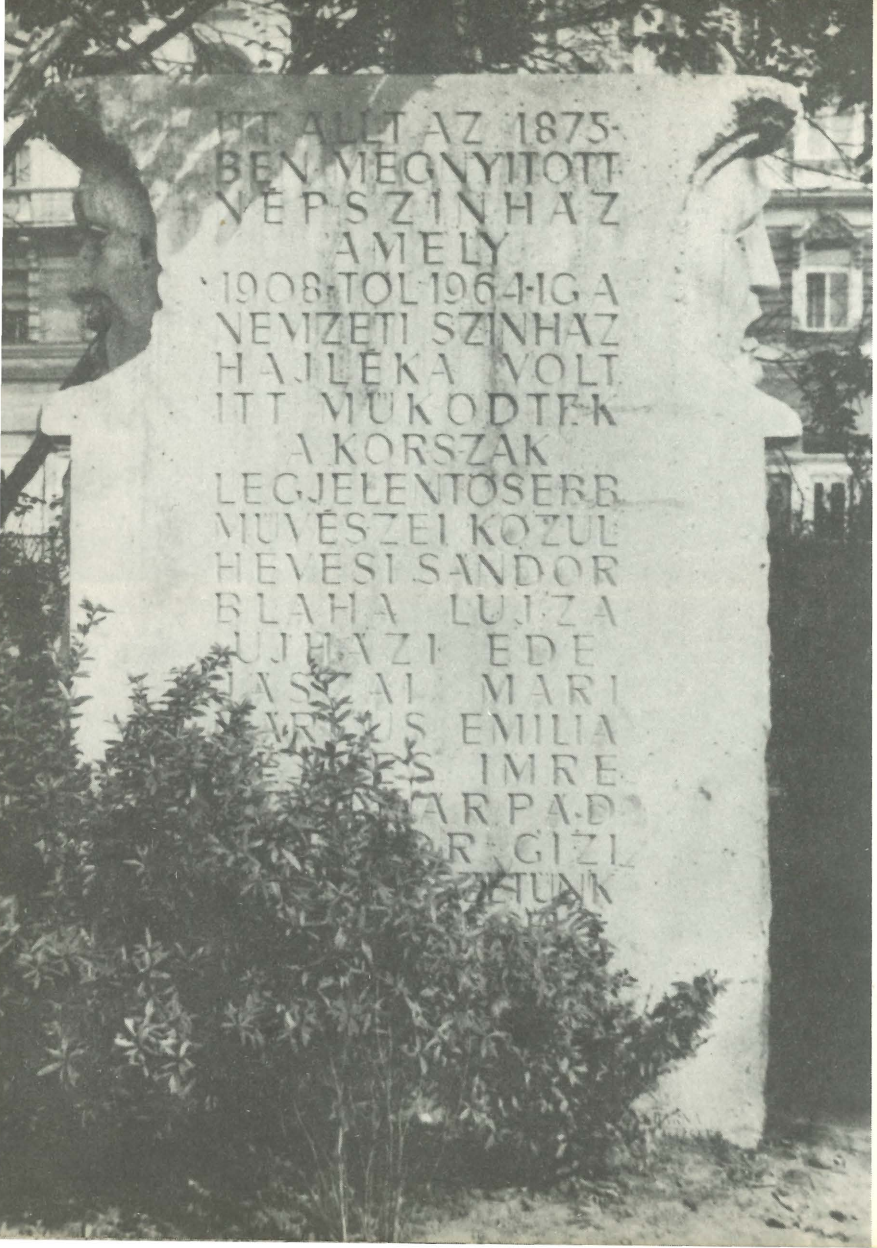

Ismerik ezeket a táblákat, ugye? Legtöbbjük így kezdődik: Itt áll**ott** az a ház. . .

Tudom, nem nagyon szívderítő ezt a könyvet átlapozni. A televíziós műsorral is és a könyvvel is azt szeretném elérni, hogy mind közelebb jussunk ahhoz, hogy unokáink – ha megemlékeznek rólunk – olyan emléktáblát tétessenek házunk falára, amelynek a szövege így kezdődik: **ITT ÁLL AZ A HÁZ...**

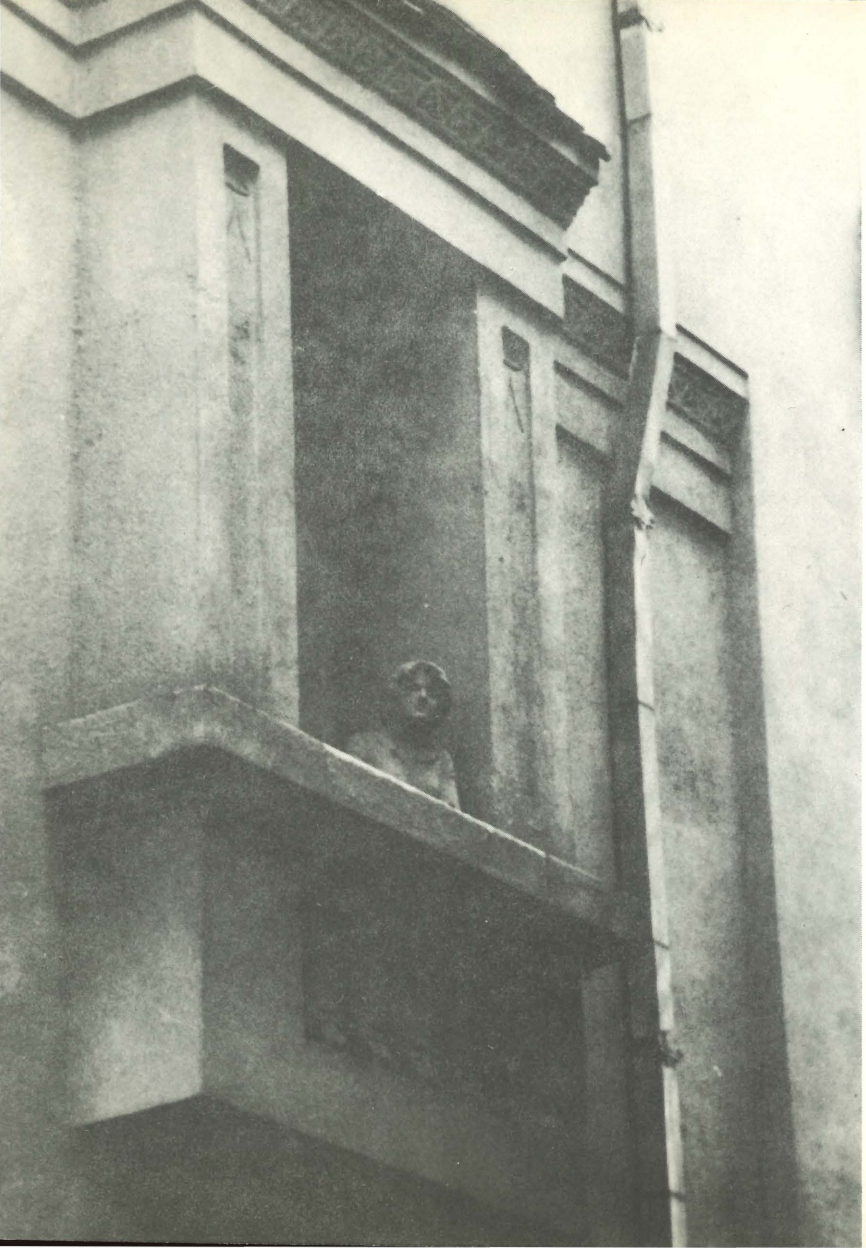

Utóirat: A kézirat leadása óta a Bazilika kupolájáról újabb lemezek váltak le. A Sziklai S. utca 31 lámpájának felújítása egyenként a felébe került egy kis ostornyél árának. Az ELMŰ maga is helyreállít néhány megmaradt lámpát, s gyártani fognak eredeti „pásztorbotokat". A Posta pályázatot írt ki új postaládák tervezésére! További házak stukkóit verték le, az Akadémia u. 16. sz. házéit is. Gazdára lel a Kecskeméti u. 7. Vidéki városközpontokban újabb értékes épületeket bontanak, hogy helyükre újat építsenek. Bontanak Újpesten kertes házakat, Erzsébeten felújítják ami maradt. Megifjodott a Metrimpex székháza, gyönyörűen. Folyik a konvektorszerelés mindenütt, s a „portálosítás" is (élenjár a VII. kerület). Készül a terv a Palota út és az óbudai Fő tér helyreállítására. A régi megállótáblák elfogytak: sokba került, de miénk a világelsőség! A Garibaldi u. 4. sz. alatt folyik az első liftfelújítás, ahol a lift félautomata lesz, de marad a régi rács és a fülke is. Új tanácsi utasítás védi a házak részleteit, ám a kivitelezők leszerelik a kilincseket, rácsokat, ólomüveg ablakokat és eladják – a tatarozás alatt. Lista készült a „hiányszakmák" tudóiról. Folyik az első tömbrekonstrukciók előkészítése. Több mint 200 önkéntes fotós örökíti meg a főváros házait. Az első kiállítás (a Népköztársaság útja házairól) augusztus 22-én zárt a Budapesti Történeti Múzeumban. Október 19-én volt 75 éve, hogy elhunyt Podmaniczky Frigyes. Utcája még nincs, de hívei egyre többen...

i

s.

s.

900

+1

A mi városaink nagyjából a múlt század második felében és e század elején épültek olyanná, amilyennek ma látjuk őket. Nekünk ezt „kellene" szeretni, nem csak a letűnt korok néhány „több csillagos" épületét. Miközben csodáljuk, szeretjük, mutogatjuk az Országházat, az Operát, a Halászbástyát; lebontjuk, átalakítjuk vagy sorsára hagyjuk ugyanannak a kornak, ugyanazoknak az építészeknek, ugyanannak az ízlésnek a többi teremtményét, a lerobbant, öreg, pesti házakat.

A városvédő munka, amelyre a televízióból próbálom felhívni a figyelmet, és amiért ezt a könyvet is írtam, mindannyiunk érdeke. Hiszen olyan városban élni, amely „csak" praktikus, célszerű, modern – unalmas.

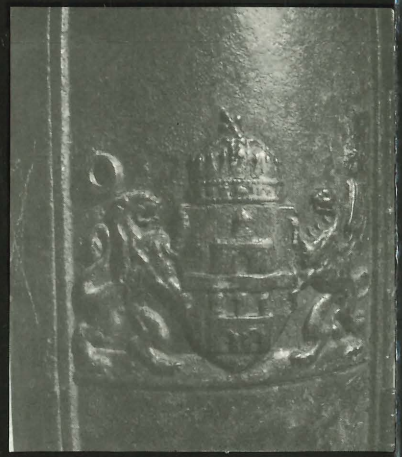

111,– Ft